

Folketinget

MS

**De af
Folketinget Valgte
Statsrevisorer
8/95**

**Beretning om
Skolesamvirket Tvind**

SCHULTZ GRAFISKA'S
KØBENHAVN

FOLKETINGETS BIBLIOTEK

860100794062

Beretning om Skolesamvirket Tvind

Beretning fra rigsrevisor fremsendt
til Folketinget i henhold til § 18, stk. 1, i lov
om revisionen af statens regnskaber m.m.

A.1

KØBENHAVN 1996

Denne beretning til Folketinget henhører under lov om revisionen af statens regnskaber § 18, stk. 1, der pålægger statsrevisorerne pligt til med deres eventuelle bemærkninger at fremsende de af rigsrevisor i henhold til samme lov § 17 udarbejdede beretninger til Folketinget og vedkommende minister.

Statsrevisoratet, den 8. maj 1996

Ivar Hansen Bjørn Poulsen Jens Bilgrav-Nielsen

Hans Peter Baadsgaard Hans Engell Helge Mortensen

ISSN 0108-3902
ISBN 87-7434-046-8

Indholdsfortegnelse

	Side
I. Indledning	7
II. Resumé med Rigsrevisionens bemærkninger	8
III. Skolesamvirket Tvind og en række institutioner mv., der har økonomisk eller faglig forbindelse med skolerne i Samvirket eller disses lærere og elever	14
IV. Metode og afgrænsning	18
V. Skolernes ledelse og administration	20
A. Skolekredse	20
B. Bestyrelser	20
C. Administration og forvaltning	23
D. Elevrekuttering	24
VI. Skolernes indtægter	25
A. Statsstøtte	26
B. Elevbetalingen	36
VII. Skolernes udgifter	38
A. Lønudgifter	39
B. Husleje	39
C. Vedligeholdelse og andre bygningsudgifter	47
D. Billeje	50
E. Møbelfonden	53
F. Oplysningssekretærer	54
G. Skoleforeningerne	56
H. Forvaltningen	58
I. Juridisk assistance	58
J. Hjælpekassen af 1990	59
K. Hornsøj Høvfjellshotell	60
L. Kunstforeningen af 22. marts 1985	61
VIII. Udlån af overskydende kapital til Fælleseje	62
IX. Andre forhold til betyngning af Skolesamvirket	68
A. Andre institutioner mv., som skolerne har samarbejde med	68
B. Skattemæssige aspekter	70
X. Skolesamvirkets revision	72

Beretning om Skolesamvirket Tvind

XI.	Skolesamvirket Tvinds ophør	74
-----	-----------------------------------	----

XII.	Undervisningsministeriets tilsyn	74
------	--	----

	Statsrevisorernes bemærkninger	79
--	--------------------------------------	----

Bilag:

1.	Institutioner under Skolesamvirket Tvind, som har modtaget statstilskud i 1994	80
2.	Institutioner under Skolesamvirket Tvind, som ikke har modtaget statstilskud i 1994	82
3.	Institutioner, selskaber og foreninger, der har haft faglig eller anden økonomisk forbindelse med skoler, lærere eller elever inden for Skolesamvirket Tvind	83

I. Indledning

1. Rigsrevisor afgav den 25. april 1995 et notat til statsrevisorerne om Tvind. På baggrund af dette notat anmodede statsrevisorerne ved mødet den 10. maj 1995 rigsrevisor om en beretning om Tvinds forvaltning af offentlige midler.

Statsrevisorerne blev efterfølgende i et notat af 4. marts 1996 orienteret om Rigsrevisionens undersøgelse af Skolesamvirket Tvind.

2. Efterfølgende beretning afgives i henhold til § 8, stk. 1, og § 17, stk. 2, i rigsrevisorloven (lovbekendtgørelse nr. 489 af 24. juni 1991).

Beretningen vedrører Undervisningsministeriets budgetområde § 20.22. Frie grundskoler og § 20.52. Folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejds-skoler (frie kostskoler).

Statsstøtten, som i det væsentlige er ydet efter objektive kriterier, fx elevtal, udgjorde i 1993 og 1994 henholdsvis 83,2 mill. kr. og 84,5 mill. kr., mens den i 1995 var steget til 93,3 mill. kr.

3. Rigsrevisionens undersøgelse af Skolesamvirket Tvinds 31 statsstøttede frie grund- og kostskoler er gennemført med hjemmel i § 4, jf. § 6, i rigsrevisorloven. Efter § 4 kan Rigsrevisionen foretage gennemgang af regnskaber fra institutioner, der modtager tilskud fra staten.

I henhold til § 6 skal Rigsrevisionen ved gennemgangen navnlig påse, at regnskabet er undergivet betryggende revision, at vilkårene for tilskud er opfyldt, at midlerne er anvendt i overensstemmelse med givne bestemmelser, og at der i øvrigt er taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af midlerne.

4. Formålet med beretningen har været at undersøge Skolesamvirket Tvinds forvaltning af statslige midler i 1993 og 1994. 1995 er kun i begrænset omfang inddraget i undersøgelsen, da skolernes regnskaber for dette år endnu ikke foreligger. Som led i undersøgelsen har Rigsrevisionen udvalgt ni skoler under Skolesamvirket Tvind i Ulfborg og Juelsminde.

Et af undersøgelsens hovedformål har været at klargøre, om de udvalgte skoler har afgivet korrekte oplysninger til brug ved ministeriets tilskudsberegning og i øvrigt opfyldt lovgivningens betingelser for at modtage statsstøtte.

Et andet hovedformål har været at undersøge skolernes udgiftsforvaltning med henblik på at konstatere, om skolerne har haft reel økonomisk selvstændighed, og om statsstøtten er anvendt økonomisk bedst muligt og i overensstemmelse med formålet i tilskudslovgivningen.

5. Rigsrevisionen har i forbindelse med beretningens udarbejdelse aflagt besøg ved skolerne i Ulfborg og Juelsminde, herunder gennemført interview med de pågældende skolars forstandere samt med en ansat ved Skolesamvirket Tvind Forvaltningen.

6. Beretningen har i udkast været forelagt Undervisningsministeriet, ligesom dele af udkastet har været forelagt for de besøgte skoler. De derved fremkomne bemærkninger vedrørende de faktiske forhold er i videst muligt omfang indarbejdet i beretningen.

7. Skolesamvirket Tvind har tidligere været behandlet i statsrevisorernes beretning nr. 3/1979 om Tvind-skolerne samt i beretning nr. 3/1985 om Udenrigsministeriets bistand ved hjemsendelse af personer fra ophold i udlandet, arrangeret af Skolesamvirket Tvind.

II. Resumé med Rigsrevisionens bemærkninger

8. Skolesamvirket Tvind består af i alt 41 skoler, der indgår i et samarbejde på et fælles idégrundlag.

Rigsrevisionens undersøgelse har taget udgangspunkt i de 31 skoler under Skolesamvirket, der har modtaget statstilskud i 1993 og 1994. Skolerne har haft et tæt økonomisk samarbejde med en række andre selvejende institutioner, foreninger og u-landsorganisationer, som falder uden for Rigsrevisionens kompetenceområde. Disse institutioner mv. er alene inddraget i undersøgelsen i det omfang, de har haft økonomiske relationer til Tvindskolerne. Skolernes væsentligste økonomiske samarbejdspartner er i øvrigt Den Selvejende Institution Fællesseje (Fællesseje).

9. Beretningen bygger på en stikprøveundersøgelse af i alt 9 skoler - 7 frie kostskoler og 2 frie grundskoler - og indeholder en redegørelse for skolernes ledelse og administration, indtægter og udgifter, udlån af overskydende kapital mv.

10. Rigsrevisionens undersøgelse af skolernes ledelse og administration viste, at alle 31 Tvindskoler er selvejende institutioner med vedtægter godkendt af Undervisningsministeriet. Den enkelte skoles bestyrelse, der sammen med forstanderen har det overordnede ansvar for skolens ledelse, vælges af en skolekreds. Der er en høj grad af personsammenfald, både i skolernes bestyrelser og i skolekredsene.

Rigsrevisionen finder det store personsammenfald i skolekredsene problematisk, da det kan betyde, at skolekredsens varetager Skolesamvirkets interesser snarere end den enkelte skoles. Endvidere finder Rigsrevisionen det uheldigt, at mange bestyrelsesmedlemmer har haft poster i flere bestyrelser, da der herved kan opstå habilitetsproblemer og loyalitetskonflikter.

Undersøgelsen viste i øvrigt, at der kun var afholdt få bestyrelsesmøder på skolerne i 1993 og 1994. Ved gennemgang af bestyrelsesprotokoller mv. bemærkede Rigsrevisionen, at bestyrelserne syntes at træffe beslutninger på et meget spinkelt grundlag, ligesom der i visse tilfælde blev truffet beslutninger af væsentlig økonomisk betydning for skolerne, tilsvarende uden den samlede bestyrelses medvirken. Dette finder Rigsrevisionen uheldigt.

Endelig finder Rigsrevisionen det svært at fæste lid til de tilføjelser, som bestyrelserne havde foretaget i protokollerne i efteråret 1995, henset til at rettelserne først var foretaget lang tid efter mødernes afholdelse.

11. De besøgte skoler modtog alle hjælp til bogføring, kreditorbetalinger og anden regnskabsmæssig assistance fra foreningen Skolesamvirket Tvind Forvaltningen mod refusion af foreningens driftsudgifter.

Rigsrevisionen finder skolernes forvaltningsordning utilfredsstillende, idet Forvaltningen var bemyndiget til på egen hånd at disponere over de konti, hvorpå statsstøtten, og dermed en væsentlig del af skolernes indtægter, indgik. Forvaltningsordningen er et indicium på, at den enkelte skole og dennes ledelse ikke har haft de beføjelser, som skolelovgivningen forudsætter.

Chefen for Forvaltningen var i øvrigt bestyrelsesmedlem i de fonde, som udlejede lokaler til Forvaltningen. På denne baggrund finder Rigsrevisionen det uheldigt, at skolerne havde påtaget sig at refundere Forvaltningens udgifter til husleje mv.

12. I 1994 var der til de 9 besøgte skoler knyttet 16-17 oplysningssekretærer, som havde til opgave at hverve nye elever til skolerne. Rigsrevisionen finder det uhensigtsmæssigt, at der for størsteparten af oplysningssekretærene ikke var etableret ansættelsesforhold eller indgået anden skriftlig aftale, som beskrev opgaver og kompetenceforhold.

13. Undersøgelsen af skolernes indtægter viste, at de væsentligste indtægter hidrørte fra statstilskud, herunder statslig elevstøtte. Tilskuddene blev ifølge tilskudslovgivningen ydet på en række betingelser og i det væsentlige beregnet på grundlag af objektive kriterier, som fx elevtal. Statens tilskud skulle anvendes til skole- og undervisningsvirksomhed og i øvrigt økonomisk hensigtsmæssigt.

For de 7 frie kostskolers vedkommende bemærkede Rigsrevisionen, at skolernes aktivitetstrækkinger ofte var mangelfulde, forsynet med mange rettelser og udarbejdet med betydelige forsinkelser. Materialet kan derfor have været udsat for betydelige eftertænkninger. Gennemgangen af skolernes materiale viste, at visse problemer i relation til overholdelse af tilskudsbetingelser var fælles for flere af de besøgte skoler. Rigsrevisionen anser det for yderst tvivlsomt, om reglerne om flertal af danske elever, 5 hele undervisningsdage pr. uge samt maksimum for antal pædagogiske ekskursionsdage var opfyldt for alle kurser på de besøgte skoler. På det foreliggende grundlag finder Rigsrevisionen det tvivlsomt, om de besøgte frie kostskoler har været berettiget til statsstøtte i 1993 og 1994.

Ministeriet har besluttet at tilbageholde de 7 frie kostskolers tilskud indtil videre sagsbehandling har vist, om der er grundlag for en beslutning om bortfald af tilskud, krav om tilbagebetaling af tilskud og eventuel tilbagebetaling af skolernes godkendelse. Desuden har ministeriet indgivet anmeldelse til politiet på grund af en formodning om, at der kan være begået strafbare forhold i forbindelse med skolernes opnåelse af statstilskud.

Undersøgelsen af tilskudsgrundlaget for de 2 frie grundskoler viste, at en betydelig del af eleverne var udlændinge. Rigsrevisionen finder det problematisk, at udenlandske børn kan sendes på ophold på danske friskoler, hvorved den danske stat pådrager sig en udgift, der ret beset burde være afholdt i det pågældende land. Endvidere bemærkede Rigsrevisionen, at elever,

hvis forældre var lærere med bopæl på skolerne eller i umiddelbar nærhed heraf, indgik i tilskudsgrundlaget som kostelever. Dette finder Rigsrevisionen uheldigt.

14. Rigsrevisionens gennemgang af skolernes udgifter viste, at skolernes væsentligste udgiftspost var lærerløn, der var overenskomstmæssigt fastsat.

15. Blandt de øvrige udgiftsposter bemærkede Rigsrevisionen forskellige faste udgifter til Fællesseje. Det drejede sig om huslejeudgifter, leje af biler samt indbetalinger til den såkaldte "møbelfond". Derudover havde alle skoler udgifter til vedligeholdelse, fælles oplysningssekretærer og en række foreninger mv., der var eteg forskellig opgaver for Tvindskolerne: Skoleforeningerne, Forvaltningen, juridisk assistance, Hjelpekassen af 1990 og Hornsø Højfjellshotell.

16. Tvindskolerne havde indgået en fælles huslejekontrakt med Fællesseje. Der var efter Rigsrevisionens opfattelse ikke tale om en kontrakt mellem uafhængige parter, men om en lejekontrakt, hvor udlejer dikterede betingelserne. Dertil kom, at der ikke var nogen sammenhæng mellem lejeudgiften og det lejedes værdi, da lejen blev fastsat på grundlag af skolens elevtal. Huslejeaftalen fungerede som en udligningsordning mellem skolerne, idet skoler med få elever havde en (relativ) lav husleje pr. elev, mens skoler med mange elever betalte en højere husleje pr. elev.

Rigsrevisionen finder, at de enkelte skoler ved lejekontraktens indgåelse ikke har været taget skolens egne økonomiske interesser.

Told- og Skattestyrelsen har på Rigsrevisionens foranledning vurderet de ejendomme, som de besøgte skoler lejer i Ulfborg og Juelsminde. Vurderingen er baseret på sædvanlige udlejningsvilkår.

Når der tages hensyn til de særlige lejevilkår for skolerne, har skolerne i Ulfborg efter

Rigsrevisionens skøn betalt op mod dobbelt så meget, som det lejedes værdi berettiger. Rigsrevisionen finder således ikke, at skolerne i Ulfborg har udvist skyldige økonomiske hensyn. For skolerne i Juelsminde svarede huslejen nogenlunde til det lejedes værdi.

Rigsrevisionen finder, at den enkelte skoles bestyrelse bør opsigse den nuværende lejekontrakt og indgå en individuel aftale med udlejer.

Rigsrevisionen finder tillige, at det af en fremtidig huslejekontrakt bør fremgå, at forbedringer og udvendige vedligeholdelsesarbejder, som skolerne lader foretage for egen regning, ikke kan medgå i beregningsgrundlaget for huslejen, og at disse arbejder og forbedringer skal vurderes og kompenseres ved en eventuel fraflytning af de lejede bygninger.

17. Ifølge huslejekontrakten påhvilede det skolerne selv at afholde udgifterne til den ud- og indvendige vedligeholdelse af skolens bygninger.

Undersøgelsen viste, at Friskolen i Tvind selv havde afholdt udgifter til ny tagdækning, og at udgiften var finansieret ved et 20-årigt rentefrit lån hos ejeren af bygningen, Estate.

Efter Rigsrevisionens opfattelse er det tvivlsomt, om skolen selv burde have afholdt denne udgift, som næppe kan henregnes til almindelig vedligeholdelse.

18. Alle de besøgte skoler lejede biler af Fælleseje. Det er Rigsrevisionens opfattelse, at kontrakterne om *leje af biler*, ikke var indgået mellem jævnbyrdige parter. Fælleseje forhøjede lejeprisen uden at respektere de vilkår og betingelser, som aftalerne indeholdt, og disse fik dermed et skær af proforma aftaler. Efter Rigsrevisionens vurdering ville skolerne med økonomisk fordel selv kunne have investeret i de pågældende biler i stedet for at leje hos Fælleseje.

Rigsrevisionen finder, at de enkelte skoler i relation til leje af biler ikke har taget skyldige økonomiske hensyn.

19. Fælleseje administrerede den såkaldte *Møbelfond*, hvortil de besøgte skoler hver måned indbetalte et fast beløb pr. elev. Til gengæld skulle Fælleseje levere brugt værelsesinventar til skolerne.

Det er Rigsrevisionens opfattelse, at aftalen om Möbelfonden i lighed med husleje- og bil-lejekontrakterne ikke reelt afspejlede en aftale indgået mellem ligeværdige parter, men at konstruktionen mere tjente Fællesejes interesser. Fælleseje fik fra skolerne rentefri beløb til rådighed og havde ikke stillet sikkerhed for modydelsen eller tilbagebetaling til skolerne.

Desuden var aftalen om Möbelfonden først indgået godt 19 måneder efter, at skolerne startede med at betale til ordningen. Dette finder Rigsrevisionen også uheldigt.

20. De besøgte skoler havde alle betydelige udgifter til *oplysningssekretærer*, som ofte arbejdede for flere skoler. Sekretærene havde til opgave at hverve nye elever, jf. pkt. 12. Bilagsmaterialet vedrørende oplysningssekretærene havde en sådan beskaffenhed, at det var meget vanskeligt at vurdere, hvad en del af udgifterne reelt var brugt til. Det finder Rigsrevisionen betænkeligt.

Endelig finder Rigsrevisionen, at der burde foreligge en klar fordelingsnøgle vedrørende de udgifter, som flere skoler skulle dele.

21. Alle de besøgte skoler var medlem af en af Skolesamvirkets 5 *skoleforeninger*. De enkelte foreningers udgifter, som bl.a. omfattede løn til sekretærer samt leje af lokaler og biler hos Fælleseje, blev refunderet af medlemskolerne.

Rigsrevisionen finder det mindre tilfredsstillende, at forstanderne på 2 af de besøgte skoler ikke under Rigsrevisionens besøg kunne fremlægge dokumentation for de ydelser, skolerne skulle have modtaget fra skoleforeningerne i 1993 og 1994.

Foreningerne rådede i 1994 over mere end en bil pr. deltidssanset sekretær.

Antallet af biler burde have været afpasset antallet af ansatte. Desuden var foreningens husleje høj sammenlignet med tilsvarende lejemaal i området.

Rigsrevisionen finder ikke, at skolerne har udvist skyldige økonomiske hensyn ved at betale kontingent - i form af refusion af afholdte udgifter - til skoleforeningerne.

22. Skolerne modtog som nævnt i pkt. 11 regnskabsmæssig assistance fra *Forvaltningen*. Denne forenings driftsudgifter, som bl.a. omfattede løn til 6 ansatte og leje af lokaler hos Fælleseje og Thomas Brocklebank, blev refunderet af skolerne. Lejeudgifterne udgjorde i 1993 390.000 kr.

Rigsrevisionen finder, at Forvaltningen - og dermed skolerne - ikke har udvist skyldige økonomiske hensyn ved betaling af en husleje i denne størrelsesorden i betragtning af de få medarbejdere.

23. De besøgte skoler betalte et fast beløb for *juridisk assistance* til I/S Vestergaard og Jørgensen. Skolerne oplyste, at man bl.a. fik hjælp til tegning af forsikringer og vedtægtsændringer.

Rigsrevisionen anser det for uheldigt, at skolerne afholdt disse udgifter, uden at der forelå nærmere specificerede regninger over, hvilke ydelser skolerne havde modtaget.

Rigsrevisionen finder det økonomisk uhensigtsmæssigt, at skolerne betalte et fast beløb til selskabet, uanset om den enkelte skole havde behov for ydelser svarende til dette beløb. Der var heller ikke nogen sikkerhed for, at skolerne under ét modtog juridisk bistand svarende til den samlede betaling.

Endelig finder Rigsrevisionen det særligt uheldigt, at skolerne købte juridiske ydelser hos et selskab, hvor begge ejere sad i bestyrelsen for bl.a. Fælleseje. Der kunne således opstå habilitetsproblemer, hvis selskabet skulle yde rådgivning til skolerne om kontrakter med Fælleseje.

24. Alle de besøgte skoler, undtagen Den rejsende Højskole i Juelsminde, betalte i 1993 medlemskontingent til *Højslekassen af 1990*. Formålet med foreningen var at yde forbigående hjælp til økonomisk trængte medlemsskoler, heriblandt også ikke-statsstøttede skoler i Skolesamvirket Tvind.

Rigsrevisionen finder det principielt betænkeligt og økonomisk uhensigtsmæssigt, at skolerne gav økonomisk hjælp til konkurrerende skoler og til aktiviteter uden for de statsstøttede skolers formål, i stedet for at lade midlerne komme skolen selv til gode.

25. I 1993 og 1994 afholdt alle de besøgte skoler udgifter til benyttelse af det norske *Hornsjø Højsfjellshotell* tilhørende Stiftelsen Fælleseje. Skolerne havde i 1993 indgået en aftale med Fælleseje om benyttelse af hotellet mod betaling af et fast årligt beløb pr. elev. Rigsrevisionen finder det uheldigt, at skolerne afholdt disse udgifter uafhængigt af skolernes faktiske brug af hotellet.

Elever fra Juelsminde Husholdningsskole drev i en periode i 1994 hotellet uden at modtage løn herfor. Det forhold, at eleverne udfører almindeligt erhvervsarbejde, er efter Rigsrevisionens opfattelse ikke i overensstemmelse med tilskudslovgivningen for de frie kostskoler. Endvidere finder Rigsrevisionen det mindre tilfredsstillende, at Juelsminde Husholdningsskole indjente midler til hotellet og/eller Den rejsende Højskole.

26. 4 af de besøgte skoler og 6 andre Tvindskoler havde udlånt ledige midler til Fælleseje mod udstedelse af pantebrev i 3 ejendomme tilhørende Fælleseje. Pantebrevene var udstedt i forbindelse med Fællesejes køb af de pågældende ejendomme. Det samlede udlån udgjorde 4,3 mill. kr.

Den effektive forrentning af skolernes udlån var generelt væsentligt lavere end den rente, skolerne kunne have opnået ved investering på det almindelige pantebrevsmarked. Dertil kom,

at låne i en af ejendommene ikke på udbetalings tidspunkt kunne få sikkerhed inden for den almindelige lånegrænse på 80 % af ejendomsvurderingen. For en anden ejendoms vedkommende var der tale om, at de pantebrev, som Fællesseje havde udstedt til skolerne, lå op til 120 % af købsprisen på ejendommen. Pantebrevene var i øvrigt tinglyst med betydelige forsinkelser, helt op til 2 1/2 år efter lånets udbetaling.

Efter bestyrelsesprotokollerne at dømme havde skolernes lån til Fællesseje ikke været genstand for reelle drøftelser i de respektive skolebestyrelser, ligesom bestyrelserne tilsyneladende ikke reagerede, da Fællesseje ikke rettidigt leverede pantebrevene i tinglyst stand. Rigsrevisionen betragter de omtalte udlån som et udtryk for den meget begrænsede selvstændighed, der reelt tilkom den enkelte skoles bestyrelse.

Rigsrevisionen finder i det hele, at de involverede skolers lån til Fællesseje uden reel sikkerhed var i strid med såvel skolernes vedtægter som almindelige principper om forsvarlig forvaltning af offentlige midler. Rigsrevisionen finder det meget uheldigt, at sikkerheden for skolernes lån ikke var bragt i orden, inden låne blev udbetalt til Fællesseje.

Efter Rigsrevisionens opfattelse tog skolerne ikke skyldige økonomiske hensyn, da man accepterede at udlåne skolens midler til en forrentning væsentligt under markedsrenten og uden fornøden sikkerhed.

Det forekommer endvidere betænkeligt, at en person optrådte i en dobbeltrolle ved samtidig at repræsentere to långivende skoler og Fællesseje som låntager.

Endelig har Rigsrevisionen gjort Told- og Skattestyrelsen opmærksom på, at stempeloven tilsyneladende blev overtrådt af Fællesseje i forbindelse med udstedelse af pantebrev.

27. Foreningen til almene formål af 22. august 1989, hvis indtægter i det væsentlige hidrørte fra frivillige indbetalinger fra lærere inden

for Skolesamvirket Tvind, gav støtte til elevbetalingen for udenlandske elever ved Tvindskolerne. I 1993 gav foreningen støtte til i alt 189 elever. Støtten fra foreningen medvirkede til at øge skolernes elevtal og dermed statsstøtten.

28. De besøgte skoler deltog alle i indsamling af midler til Ulandshjælp fra Folk til Folk (UFF). Ifølge skolernes undervisningsmateriale havde eleverne på solidaritetslinjerne på de besøgte rejsende højskoler pligt til at samle ind til UFF som et led i undervisningen på de statsstøttede kurser. Dette svarede ikke til de oplysnings, som *Den rejsende Højskole i Tvind* i 1995 gav Undervisningsministeriet på et spørgsmål om elevernes indsamling af midler til UFF.

Eleverne på solidaritetslinjerne skulle indsamle over 10.000 kr. som forberedelse til senere udsendelse for UFF til Afrika. UFF ydede på sin side rejselegater til en del af de udsendte solidaritetsarbejdere. Legaterne svarede stort set til det indsamlede beløb pr. elev.

Rigsrevisionen finder det tvivlsomt, om samarbejdet mellem UFF og de rejsende højskoler var i overensstemmelse med lov om frie kostskoler, som kræver, at undervisningen skal være af almindelig karakter. Rigsrevisionen finder det således betænkeligt, at indsamling af penge kan optage en så betydelig del af den statsstøttede undervisning, som tilfældet var på de rejsende højskoler.

29. I forbindelse med undersøgelsen bemærkede Rigsrevisionen nogle aspekter af skattemæssig karakter, som umiddelbart syntes tvivlsomme i forhold til skattelovgivningen. Rigsrevisionen har derfor bedt Told- og Skattestyrelsen om en vurdering heraf. Styrelsen har oplyst, at de nævnte problemstillinger vil indgå i en igangværende kontrolaktion vedrørende Tvind.

30. Tvindskolernes regnskaber skulle revideres af en statsautoriseret eller registreret revisor

sor efter bestemmelser fastsat af Undervisningsministeriet. Ved revisionen skulle revisor bl.a. efterprøve, om skolen havde taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af midlerne. Revisor skulle desuden påse, at lovgivnings betingelser for at modtage tilskud var overholdt, og kontrollere skolernes oplysninger til brug ved ministeriets tilskudsbehandling.

Alle skoler inden for Skolesamvirket havde samme revisor, som også varetog revisionen af andre institutioner, foreninger og fonde med tilknytning til skolerne.

Revisors protokoller for 1993 og 1994 indeholdt ingen kritiske bemærkninger om forvaltningen af skolernes midler. Efter Rigsrevisionens opfattelse burde revisor have oplyst om de særlige forhold vedrørende en række skolers lån til Fællesseje, ligesom revisor burde have oplyst om den usædvanlige, fælles huslejekontrakt, som skolerne havde indgået med Fællesseje. Rigsrevisionen deler heller ikke revisors opfattelse af, at skolerne får den fulde fordel ved indkøb af møbler og leje af biler hos Fællesseje. Rigsrevisionen finder ikke, at revisor har levet op til kravet om, at revisionen skal udføres i overensstemmelse med god offentlig revisionsetik.

Det forhold at revisor samtidig var revisor for Fællesseje, der var skolernes medkontrahent i en række økonomisk vigtige ordninger, er uheldigt, da Fællesseje synes at have haft det økonomiske udbytte af disse ordninger.

Det er endnu ikke afklaret, om de 7 besøgte frie kostskoler uberettiget har opnået tilskud. Rigsrevisionens undersøgelse af skolernes aktivitetsregistrering har dog vist, at det er meget tvivlsomt, om alle betingelser for at opnå tilskud er overholdt af skolerne. Efter Rigsrevisionens opfattelse burde revisor have været opmærksom på dette forhold ved kontrollen af tilskudsgrundlaget og have rapporteret herom.

31. Alle de besøgte skoler har, efter at Rigsrevisionen har gennemført sin undersøgelse

se, oplyst, at Skolesamvirket Tvind nu er under afvikling.

Skolerne har opsagt samarbejdet med Forvaltningen og revisor, ligesom den fælles huslejekontrakt med Fællesseje er opsagt og vil blive erstattet af individuelle kontrakter mellem de enkelte skoler og Fællesseje eller Estate. Desuden er alle aftaler om billette, Møbeltelefon, juridisk assistance, Hornsøj Høvfjellshotell samt Kunstforeningen opsagt. Fællesseje har efter det oplyste tilbudt at tilbagekøbe skolernes pantebrev i Fællessejes ejendomme.

32. Ministeriet har som led i sit økonomiske tilsyn med frie skoler foretaget rutinemæssig gennemgang af Tvindskolernes regnskaber mv. For de frie kostskolers vedkommende blev gennemgangen dog udført med nogen forsinkelse og uden en systematisk tilfæltæggelse. Rigsrevisionen finder det påkrævet, at ministeriet snarest fastlægger formaliserede retningslinjer for regnskabsgennemgangen og -opfølgningen på de frie kostskolers område.

Ministeriet konkluderede i en undersøgelse i januar 1996, at Tvindskolerne ikke er selvejende institutioner i den forstand, der er lagt til grund for tilskudslovgivningen for de frie skoler.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at ministeriet langt tidligere kunne være blevet opmærksom på skolernes manglende selvstændighed, hvis man havde lagt mere vægt på det økonomiske tilsyn med skolerne.

Rigsrevisionens undersøgelse har i øvrigt underbygget ministeriets konklusion, men spørgsmålet om skolernes status som selvejende institutioner må dog i sidste instans afgøres af domstolene.

Rigsrevisionen finder det positivt, at ministeriet har fremsat lovforslag, der tilsigter at klargøre lovgivningens krav om skolernes selvstændighed.

Det er Rigsrevisionens indtryk, at ministeriet i sit økonomiske tilsyn med frie kostskoler og frie grundskoler næsten udelukkende baserer

sig på revisors rapportering samt på oplysninger, som man i øvrigt modtager udefra.

Så vidt Rigsrevisionen er orienteret, aflægger ministeriet kun meget sjældent besøg på skolerne, og når det sker, er det normalt ikke med henblik på undersøgelse af skolernes tilskudsgrundlag, økonomiske forvaltning e.l.

Efter Rigsrevisionens opfattelse har undersøgelsen af Tvindskolerne vist, at ministeriet på disse tilskudsområder ikke bør basere sit økonomiske tilsyn alene på revisors rapportering, men at ministeriet bør supplere sit tilsyn med selvstændige, stikprøvevise undersøgelser ved besøg på skolerne.

33. Rigsrevisionens undersøgelse har vist:

- at de enkelte skoler inden for Skolesamvirket Tvind ved deres dispositioner ofte har lagt mere vægt på de økonomiske interesser for Tvind som helhed end for den enkelte skole og derved har handlet økonomisk uhensigtsmæssigt set fra den enkelte skoles synsvinkel,

- at de statslige midler, der blev ydet til skole- og undervisningsformål inden for lovens område, i en række tilfælde er blevet anvendt til uvedkommende formål,

- at de enkelte skoler ikke har fungeret som uafhængige institutioner i økonomisk henseende. De har alle været tilsluttet en række fælles ordninger, der har haft karakter af en central styring af skolerne,

- at der har været et betydeligt personsammenfald i ledelsen af skolerne og de foreninger og øvrige institutioner, de har samarbejdet med. Dette har skabt habilitetsproblemer,

- at de frie kostskolers dokumentation for gennemførte kurser har været mangelfuld, samt at Rigsrevisionen på det foreliggende

grundlag anser det for tvivlsomt, om disse skoler har været berettiget til statsstøtte i 1993 og 1994,

- at det er tvivlsomt om det praktiserede samarbejde mellem de rejsende højskoler og UFF har været i overensstemmelse med lov om frie kostskoler,

- at revisor ikke har levet op til kravet om, at revisionen skal udføres i overensstemmelse med god offentlig revisionsskik, og

- at Undervisningsministeriet ikke bør basere sit økonomiske tilsyn alene på revisors rapportering, men bør supplere sit tilsyn med selvstændige stikprøvevise undersøgelser ved besøg på skolerne.

34. Der er ved beretningens afgivelse en række uafklarede, men væsentlige spørgsmål for skolerne inden for det tidligere Skolesamvirket Tvind.

Således er virkningerne af ophævelsen af Skolesamvirket og opsigelsen af en lang række af de beskrevne fælles ordninger mv. ganske uoverskuelige.

Hertil kommer, at Undervisningsministeriet, Told- og Skattestyrelsen og politiet for tiden er i gang med forskellige undersøgelser vedrørende de tidligere Skolesamvirke.

III. Skolesamvirket Tvind og en række institutioner mv., der har økonomisk eller faglig forbindelse med skolerne i Samvirket eller disses lærere og elever

35. Tvind består af en lang række selvejende institutioner, foreninger og selskaber.

Disse omfatter dels forskellige tilskudsfinansierede og ikke-tilskudsfinansierede skoleinstitutioner, dels andre foreninger med tilknytning til Skolesamvirket Tvind. Derudover består Tvind også af erhvervsdrivende institu-

tioner og selskaber, udviklingshjelpeorganisationer samt andre foreninger og fonde.

Der er ikke tale om nogen koncernstruktur i juridisk forstand, men om et samarbejde på et fælles idégrundlag med en høj grad af personsammenfald på ledelsesplan. Idégrundlaget er rettet mod at gøre en indsats i og for udviklingslandene samt at arbejde for internationalisering og større international forståelse.

36. Skolesamvirket Tvind består af i alt 41 skoler, der er indgået i et ikke-formaliseret samarbejde på et fælles idégrundlag. 36 af skolerne er erhvervsdrivende selvejende institutioner, medens 5 er organiseret som foreninger. Det er karakteristisk for skolerne, at de ikke ejer fast ejendom, men de lejer - med en enkelt undtagelse - skolebygninger af de erhvervsdrivende selvejende institutioner Fælleseje og Estate samt af Roskilde Fjords Skolecenter Aps.

Rigsrevisionen har i sin undersøgelse indtaget de økonomiske og administrative forhold mellem skolerne og ovennævnte erhvervsdrivende selvejende institutioner. Også skolernes forhold til andre institutioner og foreninger mv., der har en faglig eller økonomisk forbindelse med skolerne inden for Skolesamvirket eller disses lærere og elever er inddraget i undersøgelsen. Der er i øvrigt konstateret et betydeligt personsammenfald på ledelsesplan mellem på den ene side skolernes bestyrelser, forstandere og lærere og på den anden side bestyrelserne i de øvrige institutioner, der er inddraget i undersøgelsen.

37. De 41 skoler i Skolesamvirket er beliggende over hele landet. Det drejer sig om 6 rejsende højskoler, 13 efterskoler, 6 husholdnings- og håndarbejdsskoler, 6 frie grundskoler, 8 småskoler, Det Nødvendige Seminarium og Nyborg Søfartsskole.

Højskolerne, efterskolerne samt husholdnings- og håndarbejdsskolerne modtager stats-tilskud i medfør af lov om folkehøjskoler, ef-

terskoler, husholdnings- og håndarbejdsskoler, lbkg. nr. 1191 af 23. december 1993 (tidligere lov om statsstøtte til visse private skoler, lov- bkg. nr. 659 af 25. oktober 1988), og grundskolerne efter lov om friskoler og private grundskoler mv. (lbkg. nr. 70 af 15. februar 1993, henholdsvis lbkg. nr. 315. af 26. april 1994). Småskolerne, Det Nødvendige Seminarium og Nyborg Søfartsskole modtog ikke stats-tilskud i den undersøgte periode. I alt 31 skoler modtog statsliskud i den undersøgte periode. Disse skoler, i det følgende benævnt Tvindskolerne, er alle etableret som selvejende institutioner med vedtægter godkendt af Undervisningsministeriet.

38. Samarbejdet mellem skolerne foregår på forskellige måder. Alle skoler er således medlem af "Skolesamvirket Tvind Forvaltningen". Denne forvaltning varetager en række fælles funktioner som kreditforvaltning, bogføring, lønregnskab og regnskabsopstilling.

Alle Tvindskolerne har indgået kontrakter med Fælleseje om leje eller levering af diverse ydelser.

Endvidere har skolerne indgået kontrakter og aftaler med en række foreninger og selskaber med tilknytning til Tvind.

Alle skoler er ligeledes, afhængig af skolens karakter, medlem af en af de i alt 5 skoleforeninger inden for Skolesamvirket. Disse skoleforeninger varetager opgaver i tilknytning til undervisning og fritid og koordinerede kurser og konferencer bl.a. med henblik på opstilling af undervisningsplaner.

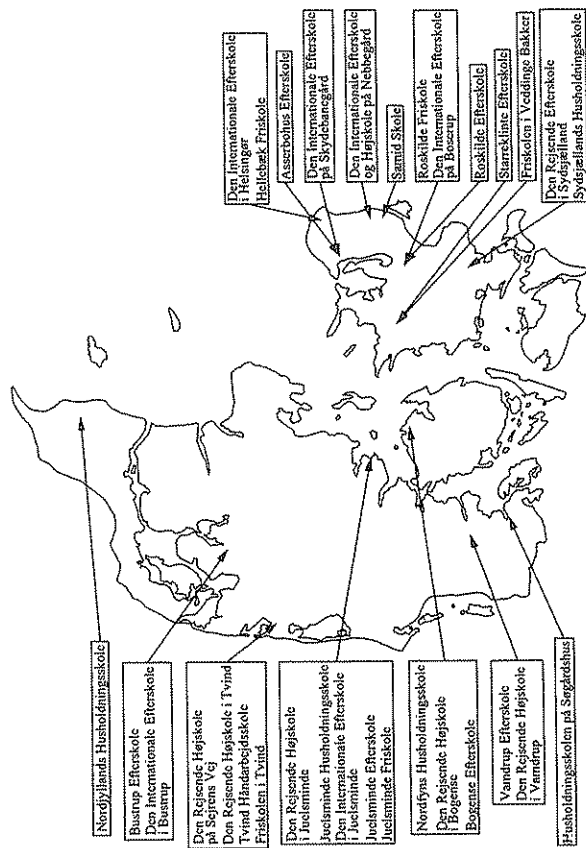
Desuden samarbejder skoler med samme geografiske beliggenhed fx i Ulfborg eller Juelsminde om en række praktiske forhold som fx madlavning, vedligeholdelse af bygninger mv. og fælles undervisnings- eller fritidsarrangementer.

Til skolesamvirket er der knyttet en pulje på et større antal oplysningssekretærer, som kan varetage forskellige opgaver for skolerne, bl.a. rekruttering af elever.

Endelig har 32 skoler inden for Samvirket indgået en fælles lejekontrakt med den erhvervsdrivende selvejende institution Fælteseje.

39. Som det fremgår af figur 1, var skolerne i 1994 fordelt på 17 forskellige adresser

Figur 1. Tvindskolernes geografiske beliggenhed i 1994

40. I tabel 1 er vist de 31 Tvindskolers samlede indtægter og udgifter, antal elever og antal lærere i 1993 og 1994.

Det fremgår af tabellen, at de 31 Tvindskolers samlede indtægter steg med ca. 5 mill. kr. fra 140,8 mill. kr. i 1993 til 146,1 mill. kr. i 1994. Højskolerne samt husholdnings- og håndarbejdsskolerne oplevede i samme periode et fald i indtægterne, mens efterskolerne og de frie grundskolers indtægter blev forøget. Tvindskolernes samlede udgifter steg med 4,9 mill. kr. fra 137,3 mill. kr. i 1993 til 142,2 mill. kr.

rundt om i Danmark. Idet visse skoler flyttede, var antallet af skoler på samme adresse ikke ens i 1993 og 1994.

Således var der i 1993 6 skoler med samme adresse i Ulfborg og kun en skole i bl.a. Hørve og Abenrå.

Tabel 1. Oversigt over skoleinstitutionernes samlede indtægter og udgifter (tusinde kr.), samt antallet af elever og lærere i 1993 og 1994 fordelt på skoletype

	Samlede indtægter		Samlede udgifter ¹⁾		Antal lærere ²⁾		Elevgrundlag ³⁾	
	1993	1994	1993	1994	1993	1994	1993	1994
Frie grundskoler	31.672	34.334	30.837	32.619	36	31	313 ⁴⁾	330 ⁵⁾
Efterskoler ..	70.750	75.315	68.728	72.701	89	86	752	832
Højskoler ...	23.429	21.633	22.947	22.278	21	26	224	208
Husholdnings- og håndarbejdsskoler ..	14.991	14.789	14.794	14.590	16	15	141	152
I alt	140.842	146.071	137.306	142.188	162	158	1.430	1.522

1) Inklusive afskrivninger

2) For de frie grundskolers vedkommende er der tale om det faktiske antal lærere. For efterskoler, højskoler samt husholdnings- og håndarbejdsskolerne er der tale om antal årsværk, ligesom 1993 og 1994-tallene er antal årsværk i henholdsvis skoleåret 1997/1993 og 1993/1994.

3) Ved de fri grundskoler er der angivet vægtede elevtai. For de øvrige skolars vedkommende er der angivet faktisk elevtai.

elevant.

4) Af de i alt 313 elever i 1993 var de 158 elever tillige kostelever.

\$) = 1994 - 1993 = 160 miljoen extra kosten

c) Af de i alt 330 elever i 1994 var de 169 elever tilgodekomster.

41. Rigsrevisionen er bekendt med 7 erhvervsdrivende institutioner og selskaber med lokalt, nationalt og globalt, og menneskelige forståelse og samvirksomhed

ejendomme, inventar og skibe til skolerne tilhørende Skolesamvirket. Disse erhvervsdrivende institutioner og selskaber er omtalt i rigsrevisors notat af 25. april 1995 til statsrevisorerne om Tvind.

De tre vigtigste erhvervsdrivende selskaber i institutioner er Fællesseje, Estate og Thomas Brocklebank. De øvrige erhvervsdrivende selskaber ejes helt eller delvis af Fællesseje.

Fællesjeje, Estate og Thomas Brocklebank skaber ejes mest succes med Rørdag.

- private, selvejende undervisnings- og uddannelsesinstitutioner, hvis virksomhed tilstræber at fremme den gensidige mellem-

42. *Fællesleje* havde i 1994 et overskud på 3 mill. kr. ud af en om sætning på 37 mill. Selskabet havde i 1994 en egenkapital på 106 mill. kr. og aktiver på i alt 266 mill. kr. Fællesleje ejede skole- og kursus ejendomme til en værdi af 130 mill. kr.

Estate havde i 1994 et overskud på 1 mill. kr. ud af en omsætning på 11 mill. kr. Egenkapitalen var på 14,6 mill. kr., og selskabet havde aktiver for 80,3 mill. kr. Estate ejede skole- og kursusstederne til en værdi af 65,8 mill. kr.

Thomas Brocklebank havde i 1994 et overskud på 0,5 mill. kr. ud af en omsetning på 2,4 mill. kr. Selskabet havde en egenkapital på 0,7 mill. kr. og aktiver på i alt 7 mill. kr.

43. Der findes desuden flere danske og europæiske udviklingsorganisationer samt forskellige foreninger og fonde med tilknytning til Tvind. Udviklingshjelpeorganisationerne, herunder U-landshjælp fra Folk til Folk (UFF) er etableret i 11 europæiske lande.

Der er i bilag 1 givet en oversigt over de skoler inden for Skolesamvirket, der har modtaget statsliskud. Bilag 2 indeholder en oversigt over Samvirkets skoler, der ikke har modtaget statsliskud. Endelig er i bilag 3 anført institutioner og foreninger, der har haft faglig eller økonomisk forbindelse med skoler, lærere eller elever inden for Skolesamvirket.

IV. Metode og afgrænsning

44. Rigsrevisionen har af kapacitetsmæssige årsager fundet det nødvendigt at afgrænse undersøgelsen til at omfatte 9 ud af 31 statsstøttede skoler med tilknytning til Skolesamvirket i 1993 og 1994.

45. Udvælgelsen af skoler blev foretaget ud fra følgende kriterier:

- Repræsentativitet med hensyn til skoleform, dvs. der skulle indgå mindst en friskole, en højskole, en efterskole, en husholdningsskole samt en håndarbejdsskole i undersøgelsen, idet Skolesamvirket har modtaget statslige tilskud til skoler af denne type.

- Skoler, der var beliggende på samme adresse med henblik på at belyse skolernes eventuelle praktiske samarbejde.

På denne baggrund blev følgende ni skoler i Ulfborg og Juelsminde udvalgt:

- Friskolen i Tvind (Ulfborg)
- Juelsminde Friskole
- Den rejsende Højskole i Tvind (Ulfborg)
- Den rejsende Højskole på Sejrens Vej, Tvind (Ulfborg)
- Den rejsende Højskole i Juelsminde
- Juelsminde Efterskole
- Den Internationale Efterskole i Juelsminde
- Juelsminde Husholdningsskole
- Tvind Håndarbejdsskole (Ulfborg)

46. For at belyse skolernes forvaltning af offentlige midler aflagde Rigsrevisionen besøg på de udvalgte skoler i Ulfborg og Juelsminde. De udvalgte skoler blev før besøget informeret om undersøgelsen, og Rigsrevisionen bad bl.a. skolerne om at tilvejebringe alt regnskabsmateriale, herunder posteringslister og bilag, af ejendommene i Ulfborg og Juelsminde med elevlister, herunder lister over elevbetalinger, til- og framelning til skoleophold mv., kursus- og undervisningsplaner, bestyrelsesprotokoller, ansættelseskontrakter og lærerskemaer for 1993 og 1994. Skolerne havde fremskaffet materialet, og ingen af de besøgte skoler tog forbehold over for materialets anvendelighed til Rigsrevisionens undersøgelse, hverken under Rigsrevisionens besøg eller efterfølgende, efter at dele af materialet af praktiske hensyn var hjemlånt af Rigsrevisionen.

Ved det første besøg blev forretningsgangen vedrørende skolernes forvaltning af midler gennemgået, herunder blev regnskabsbilag, elevlister, kursus- og undervisningsplaner, lærertimer, skemaer, bestyrelsesreferater, kontrakter og aftaler mv. gennemgået, heraf en del ved stikprøver. Der blev endvidere gennemført interviews med skolernes forstandere, samt med en repræsentant for Skolesamvirket Tvind Forvaltningen, hvorunder Forvaltningens rolle i forbindelse med skolernes administration blev søgt belyst. Rigsrevisionen besøgte først skolerne i Ulfborg. Da Rigsrevisionen kort efter aflagde besøg ved skolerne i Juelsminde, blev Rigsrevisionen bekendt med, at der var udarbejdet en udførlig plan for skolernes forberedelse af socialforvaltningen i den stedlige kommune,

Rigsrevisionens besøg. Bl.a. var der blevet udarbejdet en liste over 125 spørgsmål, som Rigsrevisionen havde stillet under sit besøg i Ulfborg, så skolernes forstandere kunne forberede sig på, hvorledes disse spørgsmål skulle besvares. Som led i forberedelserne skulle der også foretages en "bilagsaktion" og det fremgik, at "Forstanderne laver bilagsrettelser" og "retteiser i forhold til skoleadministration".

Ved det andet besøg på skolerne blev der gennemført supplerende interviews med forstanderne på fire af skolerne og indsamlet supplerende materiale på syv skoler. (Heller ikke på dette tidspunkt tog nogen af skolerne forbehold over for det materiale, som var stillet til rådighed for Rigsrevisionen.)

Samtidig foretog Told- og Skattestyrelsen på Rigsrevisionens anmodning en besigtigelse af ejendommene i Ulfborg og Juelsminde med henblik på en vurdering af skolernes husejendoms- og undervisningsplaner, bestyrelsesprotokoller, veau. Rigsrevisionen har endvidere i mindre omfang indhentet supplerende oplysninger fra andre Tvindskoler, fra diverse skoleforeninger, samt øvrige foreninger med tilknytning til Skolesamvirket.

47. Rigsrevisionen har tillige foretaget sammenligninger mellem samtlige statsstøttede Tvindskolers og andre frie grundskolers og frie kostskolers indtægter og udgifter.

Resultatet heraf er ikke gengivet i denne beretning, idet der var metodiske problemer forbundet med at foretage umiddelbare sammenligninger skolerne imellem. Bl.a. var der store strukturelle forskelle mellem skolerne, idet Tvindskolerne adskilte sig betydeligt fra de øvrige skoler ved fx antallet af elever, husleje-forhold, administrative forhold mv.

48. Rigsrevisionen har endvidere undersøgt, om de 8 småskoler tilknyttet Skolesamvirket har modtaget statsliskud.

Småskolerne, der er socialpædagogiske op- holdsteder for børn og unge under tilsyn af socialforvaltningen i den stedlige kommune,

modtager støtte til opholdet fra elevernes hjemstedskommune i henhold til bistandslovens § 66. Staten refunderer normalt ikke kommunernes udgifter på dette område. I henhold til bistandslovens § 134a refunderer staten dog 75 % af de kommunale udgifter til udlændinges ophold på småskoler, forudsat at de pågældende har opholdstilladelse i Danmark.

Rigsrevisionen forespurgt skolernes hjemstedskommuner samt landets 4 største kommuner, om de i 1993 og 1994 havde hjemtaget statsrefusion eller havde kendskab til, at andre kommuner havde hjemtaget refusion i henhold til bistandslovens § 134a. Århus Kommune oplyste som den eneste, at man i 1993 og 1994 havde hjemtaget i alt 57.488 kr. i refusion for en elev på en småskole med tilknytning til Skolesamvirket Tvind.

På denne baggrund har Rigsrevisionen ikke inddraget småskolerne i undersøgelsen.

49. Rigsrevisionen har ikke medtaget de indbyrdes økonomiske forhold mellem Tvinds erhvervsdrivende fonde, foreninger og fonde i sin undersøgelse. Dette skyldes, at disse institutioner mv. ikke er omfattet af rigsrevisorlovens § 4 og derfor ligger uden for Rigsrevisionens kompetence. Rigsrevisionen har dog søgt at belyse skolernes økonomiske forbindelser til de øvrige institutioner mv.

UFF, der i 1993 og 1994 kun har modtaget mindre statslige tilskud til oplysningsarbejde, er kun i begrænset omfang omfattet af Rigsrevisionens undersøgelse, dog inddrages skolernes samarbejde med UFF vedrørende indsamling af midler mv. Forhold af pædagogisk karakter ved skolerne er som hovedregel ikke medtaget i undersøgelsen.

50. Rigsrevisionen har ikke foretaget en selvstændig undersøgelse af eventuelle skattemæssige spørgsmål vedrørende skolernes økonomiske forhold, men har henledt Told- og Skattestyrelsens opmærksomhed på visse skattemæssige aspekter.

V. Skolernes ledelse og administration

51. Frie kostskoler og frie grundskoler skal varetage selsvejende institutioner, ledet af en bestyrelse, der vælges af den kreds af mennesker (skolekreds), som står bag skolen. Når ministeren har godkendt en skoles vedtægtsbestemmelser om formål, styrelse og økonomiske forhold, er det skolens forstander og bestyrelse, der har det overordnede ansvar for skolen.

A. Skolekredse

52. Tvindskolernes anliggender blev varetaget af den enkelte skolekreds på generalforsamlingen og af den på generalforsamlingen valgte bestyrelse. Det frengik af vedtægterne for de besøgte skoler, at generalforsamlingen, som bestod af skolekredsmedlemmerne, af sin midte valgte bestyrelsen.

Som medlem af institutionernes skolekredse kunne optages mennesker, der aktivt støttede institutionernes virksomhed med deres arbejdskraft og på andre måder. Optagelsen skulle godkendes af bestyrelsen.

Rigsrevisionen gennemgik oversigten over skolekredsmedlemmer for 7 af de 9 besøgte skoler. Antallet af skolekredsmedlemmer varierede fra skole til skole. 4 skoler havde på et givent tidspunkt haft 32-41 skolekredsmedlemmer, en enkelt havde haft over 70 medlemmer.

Skoleme syntes at tilstræbe en skolekreds på omkring 50 personer. Det var dog karakteristisk for skolekredsmedlemmene ved de 7 skoler, at mange var medlem af mere end 1 skolekreds. Det fremgik således, at i hvert fald 25 personer var medlem af 3 skolekredse eller flere på de 7 undersøgte skoler.

Der forekom 4 tilfælde, hvor et skolekredsmedlem havde mere end 1 bestyrelsespost i de 7 skoler, heraf sad en person i 4 skolekredse, og samme person var bestyrelsesmedlem i 3 af de 7 skoler. Hvorvidt personerne i skolekredsen bag de 7 skoler også var skolekredsmedlemmer i andre skoler under Skolesamvirket Tvind,

er ikke nærmere undersøgt. Medlemmerne af stod af skolekredsmedlemmerne, af sin midte skolekredsene var i stort omfang forstandere og valgte bestyrelsen. En gennemgang af bestyrelserne på andre skoler under Skolesamvirket ses i tabel 1. I de 31 frie grundskoler og i de 11 frie kostskoler for 1994 viste, at det enkelte bestyrelsesmedlem ofte besad mere end 1 bestyrelsespost. Således havde 32 personer hver 2 bestyrelsesposter, 8 personer hver 3 bestyrelsesposter, 6 personer hver 4 bestyrelsesposter, 1 person besad 7 bestyrelsesposter.

udover skolernes forstander, lovsamlingens or-
 rent og bestyrelsesmedlemmer havde taget or-

udover skolens forstatter, forsamlingen og
 rent og bestyrelsesmedlemmer havde taget or-
 Rigsrevisionens bemærkninger

56. Rigsrevisionen finder det uheldigt, at fra skolekredsmedlemmer, og der syntes heller ikke at være fremkommet enner under punktet eventuelt. Bestyrelsesnes forslag til bestyrelsesmedlemmer blev altid godkendt.

Beslutningerne på generalforsamlingerne ter, når der skal træffes beslutninger vedrørende skolens økonomi og økonomiske forhold, er blevet typisk truffet med enstemmighed, ligesom de en eller flere andre - eventuelt konkurrerende - skoler vil kunne gøre en eventuel debat ikke var refereret.

Skolerne oplyste efterfølgende, at bestyret sig gældende for det medlem, som har flere børn. Skolerne havde opfattet referaterne som beslut-styrelsesposter og interesser at varetage. Kon- ningsreferater, hvorfor diskussioner og forslag flikter kunne opstå fx i forbindelse med indgå- else af lejemål under den fælles lejekontrakt, ikke var medtaget.

Rigsrevisionens bemærkninger

53. Rigsrevisionen finder det store personale selv var involveret som lærere eller forstærkere i skolekredsene problematisk, da der på andre skoler inden for Skolesamvirket, sammenfaldt i skolekredsene varetagelse af skolens faglige og pædagogiske kompetencer.

Det tilføjes, at Rigsrevisionen ikke i bestyrelsen kan medbringe, at skolekassen varetager, og at skolekassen har set eksempler på, at et be-
relsesreferaterne har set eksempler på, at et be-
skoles.

B. Bestyrelser

a. Bestyrelsernes opgaver og medlemmer

54. Bestyrelsen var tillagt den overordnede ledelse af institutionen mv., herunder af dens økonomi. Endvidere påhvilede det den enkelte bestyrelse at påse, at reglerne i love, bekendtgørelser mv. for frie kostskoler henholdsvis frie grundskoler blev overholdt.

55. Det fremgik af vedtægterne for de be-
 aholdt på samme dag i forbindelse med afhol-
 søgte skoler, at generalforsamlingen, som be-
 delse af ordinær generalforsamling. (Førmede

før generalforsamlingen og konstituerende møde bagefter).

58. Det fremgik typisk ikke af bestyrelsesreferaterne, på hvilket grundlag bestyrelsen havde truffet beslutningerne, ligesom en eventuelt debat ikke var refereret. Skolerne har efterfølgende oplyst, at der var tale om beslutningsreferater. Det var i øvrigt iøjnefaldende, at bestyrelsesprotokollerne for de enkelte skoler udviste en slående lighed i ordvalget i de tilfælde, hvor samme emne havde været til behandling. Endvidere blev ensartede beslutninger vedtaget nærmest samtidig på flere skoler, tilsyneladende uden videre forudgående diskussion i bestyrelserne.

Til eksempel kan nævnes, at hovedparten af bestyrelserne på de besøgte skoler i forbindelse med indførelsen af edb anvendte udtrykket "moderne metodefæsttæggelse". Alle de besøgte skoler vedtog i februar 1995 at indføre edb. Ifølge bestyrelsesprotokollerne havde ingen af bestyrelserne tidligere overvejet at indføre edb, men investeringen på oftest flere hundrede tusinde kr. blev straks enstemmigt vedtaget - uden nogen (videre) diskussion, og uden at alternative muligheder blev overvejet. Skolerne blev tilsyneladende præsenteret for et oplæg fra Fællesje, indeholdende en samlet pris for hele udstyret. Af oplægget kunne ikke udelades, hvad betalingen var for det digitale bibliotek, for PC'erne, for netværkssystemet eller for konsulentbistanden fra Skoleansvirket Tvinds Data Teknologiske Center. Det fremgik heller ikke af oplægget, at skolen selv skulle stå for installation af netværkssystemet (trække kabler mv.) og selv klare samlingen af computerne.

Skolerne har efterfølgende forklaret, at bestyrelsernes medlemmer havde deltaget i diskussionerne om anskaffelse af edb, omend disse mest foregik ved uofficielle lejligheder bl.a. i skoleforeningerne. Endvidere blev det oplyst, at oplægget ikke kom fra Fællesseje, men fra skoleforeningerne på grundlag af Fællessejes forarbejde. Et andet eksempel var skolenes ud-

lån af ledig kapital til Fællesseje. Ordvalget i bestyrelsesprotokollerne herom var stort set identisk, jf. pkt. 217. *Juelsminde Efterskole* havde sågar i en af de enslydende sætninger i protokollen benævnt sig selv ved en anden skoles navn. Betegetningerne var det, at beslutningen om at investere overskydende kapital i pantebrev på intet tidligere tidspunkt havde været diskuteret i nogen af bestyrelserne. På nogle af skolerne blev beslutningen i øvrigt truffet efter pantebrevets udstedelse.

Efterfølgende forklarede Juelsminde Efterskole, at der var tale om en skrivefejl og at ordvalget var enslydende, fordi anmodningen og redegørelsen fra Fællesseje til skolerne formentlig var den samme.

59. Bestyrelserne på de frie kostskoler skulde i 1994 godkende skolernes kursus- og undervisningsplaner. Planerne skulle udarbejdes før kursets start og ændringer indarbejdes undervejs. På flere af de besøgte skoler godkendte bestyrelserne planerne med betydelige forsinkelser. Til eksempel kan nævnes *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej*, som først i december 1994 vedtog undervisningsplanen for 1994.

Alligevel måtte bestyrelsen i april 1995 godkende ændringer i 1994-planen med tilbagevirkende kraft. Af referatet af bestyrelsesmødet afholdt den 9. april 1995 fremgik det:

"Desuden fremlagde hun (forstanderen) en problematik omkring 8 ugers kursus afholdt i 1994, hvor skolen ved gennemgang af elevtal har konstateret, at kurset ikke opfylder tilskudsreglerne. Bestyrelsen drøftede dette og besluttede at lade det godkendte kursus starte 2 uger senere. Således at 8 ugers kursus ændres til 6 uger. Dette 6 ugers kursus i perioden 17.10.94 til 27.11.94 opfylder tilskudsreglerne."

Den 24. april 1995 var der afholdt nyt bestyrelsesmøde. Af bestyrelsesprotokollen fremgik:

"Bestyrelsen godkendte på samme måde et 2 ugers kursus fra 1994. Perioden 3. oktober 1994 til 17. oktober 1994. Kurset erstatter et tidligere aflyst 8 ugers kursus, hvor bestyrelsen på bestyrelsesmøde den 9. april 1995 godkendte et 6 ugers kursus."

Det fremgik ikke af bestyrelsesprotokollen, hvorfor man 14 dage efter, at de 2 uger i 1994 var slettet som tilskudsberettigede, alligevel kunne godkende ugerne.

Skolen har senere oplyst, at den efterfølgende godkendelse af kursen var telefonisk aftalt med Undervisningsministeriet.

60. Skolerne havde i 1995, formentlig i tilknytning til Rigsrevisionens besøg, gennemgået og foretaget tilføjelser til bestyrelsesprotokoller. Dette var efter det oplyste sket i samråd med det juridiske kontor, jf. pkt. 189.

Gennemgangen viste, at der på alle de besøgte skoler, undtagen *Den rejsende Højskole i Tvind*, var foretaget rettelser, hvor skolerne havde præciseret, hvad der var foretaget på tidligere møder - helt tilbage i 1991.

61. Skolerne havde i flere tilfælde indgået aftaler, som efter Rigsrevisionens opfattelse burde have været besluttet i bestyrelsen, da der var tale om økonomisk væsentlige dispositioner. Til eksempel kan nævnes, at det ikke af bestyrelsesprotokollen for *Den rejsende Højskole i Tvind* fremgik, at bestyrelsen havde diskuteret og besluttet at investere 150.000 kr. af skolens midler i et pantebrev udstedt af Fællesseje. *Friskolen i Tvind* havde i 1994 fået ny tagdækning på skolen. Skolen havde selv afholdt udgifterne på godt 500.000 kr. hertil. For at kunne betale beløbet optog skolen et lån hos Den Selvejende Institution Estate. Rigsrevisionens gennemgang af bestyrelsesprotokollen viste, at beslutningen om fornyelse af tagdækningen, og låntagningen i tilknytning hertil, ikke havde været drøftet i bestyrelsen på noget tidspunkt.

På *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* vedtog bestyrelsen i februar 1995 at indkøbe og installere edb til brug i undervisningen. Bestyrelsen vedtog samtidig finansieringsforslaget fra Fællesseje, hvorefter der kontant skulle tilføjes 108.000 kr., mens den resterende del af købssummen 351.000 kr. skulle afdrages ifølge en leasingaftale over 5 år.

Skolens forstander oplyste i forbindelse med Rigsrevisionens besøg, at hun efterfølgende havde valgt at betale hele beløbet kontant til Fællesseje. Denne beslutning sås ikke at være diskuteret og vedtaget af den samlede bestyrelse.

Skolerne har efterfølgende forklaret, at ovennævnte beslutninger blev truffet af de respektive forstandere og bestyrelsesformænd, der var i løbende kontakt med hinanden.

Rigsrevisionens bemærkninger

62. Rigsrevisionen finder det uhensigtsmæssigt, at der var afholdt så få bestyrelsesmøder på skolerne i 1993 og 1994.

Tillige synes de emner, der blev drøftet, noget sparsomme, fx havde skolernes budget og økonomi kun i meget begrænset omfang været diskuteret, selv om bestyrelsen havde det overordnede ansvar herfor. I visse tilfælde blev beslutninger af væsentlig økonomisk betydning for skolerne, fx om udskiftning af tagdækning og optagelse af lån hos Estate, tilsyneladende truffet uden den samlede bestyrelses medvirken. Dette finder Rigsrevisionen uheldigt.

Rigsrevisionen har desuden bemærket, at bestyrelserne traf beslutninger - herunder også beslutninger af større økonomisk rækkevidde - på et tilsyneladende meget spinkelt beslutningsgrundlag, jf. fx beslutningerne om skolernes indkøb af edb-udstyr. Det er desuden påfaldende, at disse beslutninger var truffet inden for et kort tidsrum på alle skoler.

Rigsrevisionen finder det svært at fæste lid til de rettelser og tilføjelser, som bestyrelserne havde foretaget i protokollerne i efteråret 1995,

henset til at rettelserne først var foretaget lang tid efter mødernes afholdelse.

C. Administration og forvaltning

63. De besøgte Tvindskoler modtog alle hjælp til bogføring og regnskabsassistance fra Skolesamvirket Tvind Forvaltningen (herefter Forvaltningen), som var beliggende i Grindsted og Juelsminde. Lokalerne, som Forvaltningen rådede over i Grindsted, var lejet af Fællesseje, mens lokalene i Juelsminde var lejet af Thomas Brocklebank.

I 1994 opgav Forvaltningen sit lejemål i Grindsted. Forvaltningen var en privat forening, der som medlemmer kunne optage skoler, der hørte til Skolesamvirket Tvind. Formålet med foreningen var ifølge dens vedtægter at udføre regnskabs- og administrationsopgaver for de selvejende skoleinstitutioner, der hørte til Skolesamvirket Tvind.

Det fremgik af foreningens vedtægter, at Forvaltningen ikke kunne indtjene et overskud. Et eventuelt overskud, som ikke var nødvendigt til foreningens drift mv., skulle ved slutningen af hvert regnskabsår betales tilbage til skolerne i forhold til størrelsen af den samlede betaling for det pågældende år. Underskud skulle modsat betales af de enkelte skoler det følgende år gennem en forhøjelse af priserne på foreningens ydelser.

Der var i 1994 ansat 6 personer på regionskontoret i Juelsminde, herunder en forvaltningschef. Forvaltningschefen var tillige næstformand i bestyrelsen for Estate samt bestyrelsesmedlem i både Fællesseje og Thomas Brocklebank. Fra Forvaltningen modtog skolerne ydelser i form af vejledning i bogføring, i elevadministration, og generel økonomisk vejledning.

Desuden udførte Forvaltningen sekretærbetjening, lønberegning og statusberegning for skolerne. Skolerne betalte månedligt til Forvaltningen for disse ydelser i forhold til det antal timer, som Forvaltningen anvendte til opgaverne.

64. Forvaltningen bistod med betaling af skolernes faste udgifter. Ifølge tegningsregler, som var underskrevet af de respektive bestyrelsesformænd, kunne ansatte på Forvaltningen disponere over de konti, hvorpå statsstøtten til de enkelte skoler indgik. Ordningen fungerede således, at Forvaltningen månedsvis betalte den enkelte skoles udgifter til lønninger, husleje, leje af biler, samt diverse kontingenter til bl.a. skoleforeninger under Skolesamvirket Tvind, Kunstforeningen mv. samt betalingen til Forvaltningen. Forstanderen skulle i forening med en person fra Forvaltningen godkende betalingen af disse faste månedlige udgifter.

Månedligt blev der overført et mindre beløb til skolen til de aktiviteter, fx vedligeholdelse, kostudgifter mv., som den kommende måned forventedes at kræve, og det var alene dette beløb, som forstanderen løbende kunne disponere over. Overførslen til kontoen kunne den enkelte forstander dog ikke selv foretage. På 7 ud af de 9 skoler skulle overførslen ske i forening med en person fra Forvaltningen.

Bogføringen af bilag mv. fandt sted direkte på de enkelte skoler.

Skolernes edb-anlæg var koblet op til Forvaltningens anlæg. En medarbejder fra Forvaltningen oplyste over for Rigsrevisionen, at Forvaltningen kunne bogføre/rette uden skolernes godkendelse, og forretningsgangen sikrede ikke, at den enkelte skole efterfølgende blev bekendt med de enkelte poster, som Forvaltningen foretog. Flere af skolerne, herunder Den rejsende Højskole i Juelsminde, har efterfølgende oplyst, at Forvaltningen kunne bogføre, men at det i praksis aldrig havde fundet sted.

Rigsrevisionens gennemgang af regnskabsmateriale på Den rejsende Højskole i Juelsminde viste, at flere bilag var bogført med samme bilagsnummer. Ifølge forstanderen skyldtes det, at Forvaltningen havde bogført og bagefter glemt at fremsende posteringsjournaler. Skolen havde derfor også bogført på bilagsnumrene og havde ikke opdaget og rettet fejlen inden regnskabsafslutningen.

Tilsvarende havde revisor adgang til elektronisk at få overført skolernes regnskaber, og revisor kunne foretage efterposteringer heri. Det blev også oplyst, at den enkelte skoles kontakt med revisor gik gennem Forvaltningen. Således blev regnskabsmaterialet sendt til revisor via Forvaltningen, ligesom revisors spørgsmål til materialet blev rettet til Forvaltningen.

Rigsrevisionens bemærkninger

65. Rigsrevisionen finder forvaltningsordningen utilfredsstillende, idet den centrale Forvaltning var bemyndiget til på egen hånd at kunne disponere over de konti, hvorpå statsstøtten, og dermed en væsentlig del af skolens indtægter, indgik.

Forvaltningen varetog administrationen af alle faste udgifter og i princippet også af alle andre udgifter, der kunne administreres centralt. Forstanderen ved den enkelte skole fik kun udbetalt mindre beløb, der kunne dække småudgifter.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at forvaltningsordningen er et indicium på, at den enkelte skole og dennes forstander og bestyrelse ikke har haft de beføjelser, som skolelovgivningen forudsætter.

Rigsrevisionen finder det i øvrigt uheldigt, at skolerne havde påtaget sig at refundere Forvaltningens udgifter, navnlig når chefen for Forvaltningen tillige var bestyrelsesmedlem i de to fonde, der udlejede ejendomme til Forvaltningen.

Om huslejsens størrelse vedrørende Forvaltningens lejemål i Grindsted henvises til pkt. 185.

D. Elevrekruttering

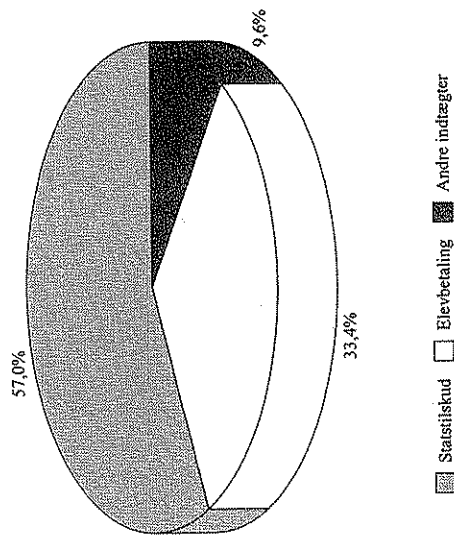
66. Alle de besøgte skoler havde som nævnt tilknyttet oplysningssekretærer, som havde til opgave at hverve nye elever til skolerne gennem oplysningsarbejde.

Nogle sekretærer modtog løn fra de besøgte skoler, mens andre var ulønnede. I 1994 var der til de 9 besøgte skoler knyttet 16-17 oplysningssekretærer. For kun 5 af disse forelå der en ansættelseskontrakt. Arbejdsforholdet for resten var, efter det oplyste, reguleret af mundtlige aftaler.

Arbejdet bestod i indrykning af annoncer i dagspressen, afholdelse af informationsmøder for interesserede, udregning af økonomiske forhold for potentielle elever, besvarelse af telefoniske henvendelser, opklæbning af plakater om skolerne mv. Rekrutteringen fandt sted såvel i Danmark som i udlandet.

Det var karakteristisk, at oplysningssekretærerne var tilknyttet flere af skolerne på samme tid. Til eksempel var en sekretær i 1994 tilknyttet både Den rejsende Højskole i Juelsminde, Juelsminde Efterskole samt Den rejsende Højskole på Sejrens Vej.

Figur 2. De 9 besøgte skolars samlede indtægter i 1994 fordelt på forskellige indtægts typer

Note: Statstilskuddet er inklusive tilskud fra fordelingsudvalg og udbetalt elevstøtte. Elevbetaling er eksklusive udbetalt elevstøtte. Andre indtægter er inklusive renteindtægter.

Rigsrevisionens bemærkninger

67. Rigsrevisionen finder det uhensigtsmæssigt, at der ikke for størstedelen af oplysningssekretærer var etableret ansættelsesforhold eller indgået anden skriftlig aftale, som beskrev opgaver og kompetenceforhold for sekretærerne. For de fleste oplysningssekretærers vedkommende var det således uklart, hvem der besad instruktionsbeføjelsen.

VI. Skolernes indtægter

68. De 9 besøgte skolars samlede indtægter steg fra 38,6 mill. kr. i 1993 til 39,3 mill. kr. i 1994. Denne vækst i indtægter skyldtes en øget indtægt fra statstilskud og elevbetaling, mens andre indtægter faldt. I figur 2 er vist, hvordan indtægterne fordelte sig på typer i 1994.

Tabel 3. Statens samlede tilskud til de 9 udvalgte skoler inden for Skolesamvirket Tvind i 1993, 1994 og 1995

	1993	1994	1995 ¹⁾
	----- 1.000 kr. -----		
Friskolen i Tvind	1.958	2.129	2.140
Juelsminde Friskole	2.309	2.342	2.436
Den rejsende Højskole i Tvind	2.661	2.839	2.147
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	3.053	3.119	2.600
Den rejsende Højskole i Juelsminde	2.623	2.628	2.273
Juelsminde Efterskole	3.698	3.445	3.653
Den Internationale Efterskole i Juelsminde	3.136	3.321	3.881
Juelsminde Husholdningsskole	1.307	1.261	1.209
Tvind Håndarbejdsskole	1.302	1.336	1.323
I alt	22.048	22.420	21.662

Note: Som følge af afrunding kan summen af talstøjer afvige fra totaltal.
¹⁾ Tallene vedrørende 1995 er indhentet fra Undervisningsministeriet, da skolerne 1995-regnskaber endnu ikke er udarbejdet.

b. Frie kostskoler

72. Støtten til frie kostskoler var betinget af, at skolerne opfyldte visse betingelser bl.a. i relation til antal kurser, kursustlængder, mindstelevtal, aflønning og pensionsforhold for forstander og lærere samt mindstekrav til elevbetaling. Derimod indeholdt lovgivningen ikke særlige krav til undervisningens indhold, når blot undervisningen skulle anvendes til virkninger. Tilskuddene skulle anvendes til virksomhed omfattet af lovgivningen på området. Lovgivningen var forskellig i de 2 undersøgte år, da loven blev ændret med virkning fra 1. januar 1994.

73. Statens tilskud til driften af frie kostskoler blev for 1993 ydet med hjemmel i lov om statsstøtte til visse private skoler (lovbekendtgørelse nr. 659 af 25. oktober 1988). Bestemmelserne om grundlaget for beregning af tilskuddet til de enkelte skoler fremgik af bekendtgørelse nr. 100 af 21. februar 1991 om statsstilskud til frie kostskoler med senere ændringer.

Statsstøtten blev givet i form af lovbundne rammetilskud og refusionstilskud.

74. Den samlede bevilling til rammetilskud blev opgjort på grundlag af et gennemsnitligt tilskud pr. årselev fastsat på finansloven og det samlede antal årselever ved frie kostskoler.

Bevillingen blev fordelt mellem skolerne efter en beregningsmodel, hvori indgik den enkelte skoles årselevtal, gennemsnitlige lærerlønsgift pr. løntime samt bruttoetageareal.

69. Af figur 2 fremgår det, at statsstilskuddet inklusive statslig elevstøtte i 1994 udgjorde 57 % af de besøgte skolars indtægter. Rigsrevisionens undersøgelse har fokuseret på, om skolerne opfyldte betingelserne for at modtage denne støtte. Elevbetalingen eksklusiv statslig elevstøtte udgjorde 33 % af de samlede indtægter.

Rigsrevisionen har endvidere undersøgt elevbetalingen, da lovgivningen for de frie grundskoler og frie kostskoler opstiller krav hertil. Andre indtægter bidrog med under 10 % af skolerne indtægter i 1994. Andre indtægter bestod hovedsageligt af renteindtægter, indtægter fra ikke statsstøttede kurser samt ansattes og andres betaling for kost. Endvidere modtog ca. halvdelen af de frie kostskoler refusion fra kommuner og stat til ansættelse af langtidslærere. Da andre indtægter udgjorde en beskedende andel af skolerne indtægter, har Rigsrevisionen valgt ikke nærmere at undersøge denne post.

4. Statsstøtte

a. Samlede tilskud til Tvinds skoler

70. Statens tilskud til frie grundskoler og frie kostskoler blev ydet på visse betingelser, som fremgik af tilskudslovgivningen på de to områder.

Kravene varierede for de enkelte skoleområder, men der fandtes dog visse fælles træk.

Alle skoler skulle således være organiseret som selvejende institutioner med vedtægter godkendt af undervisningsministeren.

Tilskuddene blev i det væsentlige ydet efter objektive kriterier, fx elevtal, hvorfor den enkelte skoles økonomiske dispositioner kun i meget begrænset omfang havde indflydelse på tilskuddets størrelse.

Dette indebar dog ikke, at skolerne var frit stillet ved anvendelsen af statens tilskud. Ifølge tilskudslovgivningen skulle tilskuddene anvendes til skole- og undervisningsvirksomhed inden for lovens område.

Endvidere var skolerne omfattet af den almindelige grundsætning, hvorefter statslige midler skal anvendes økonomisk hensigtsmæssigt.

De øvrige tilskudsbetingelser er omtalt i pkt. 72 og 82.

71. I tabel 2 er vist statens samlede tilskud for 1993, 1994 og 1995 til de statsstøttede Tvindskoler.

Tabel 2. Statens samlede tilskud til Tvindskolerne i 1993, 1994 og 1995

	1993	1994	1995 ¹⁾
	----- 1.000 kr. -----		
25 frie kostskoler	69.004	68.755	75.663
6 frie grundskoler	14.241	15.785	17.601
I alt	83.245	84.540	93.264

¹⁾ Tallene vedrørende 1995 er indhentet fra Undervisningsministeriet, da skolerne 1995-regnskaber endnu ikke er udarbejdet.

Det fremgår af tabel 2, at statens tilskud steg med godt 10 mill. kr. fra 83,2 mill. kr. i 1993 til 93,3 mill. kr. i 1995. De frie grundskoler tegnede sig for en stigning i tilskuddene på 24 %, mens tilskuddene til frie kostskoler steg med 10 %.

I tabel 3 er vist statens tilskud til de 9 skoler, som indgår i Rigsrevisionens undersøgelse.

Tabel 4. Statens tilskud til de 7 udvalgte frie kostskoler inden for Skolesamvirket Tvind i 1993, 1994 og 1995

	1993	1994	1995 ¹⁾
			----- 1.000 kr. -----
Ramme-/driftstilskud	14.010	13.895	13.560
Elevstøtte ²⁾	3.771	4.055	3.518
I alt	17.781	17.950	17.086

1) Tallene vedrørende 1995 er indhentet fra Undervisningsministeriet, da skolernes 1995-regnskaber endnu ikke er udarbejdet.

2) Tallene vedrørende elevstøtte er indhentet fra Undervisningsministeriet, idet tallene ikke er specificeret i skolernes regnskaber.

Som det fremgår af tabel 4 udgjorde ramme- henholdsvis driftstilskuddet godt tre fjerdedele af statens tilskud til de 7 skoler, mens elevstøtten androg knap en fjerdedel.

Tilskud til friskolerne blev ydet i form af drifts- og bygningstilskud.

c. Frie grundskoler

82. Tilskud til frie grundskoler blev ydet under forudsætning af, at skolerne opfyldte visse betingelser vedrørende mindstelevval samt aflønning af og pensionsforhold for ledere, lærere og børnehavestilskud.

Derudover var det forudsat, at skolerne havde andre indtægter end statstilskud, og at tilskuddet blev anvendt til skole- og undervisningsvirksomhed.

83. Statens tilskud til Tvinds frie grundskoler blev for 1993 og 1994 ydet med hjemmel i lov om friskoler og private grundskoler mv. (lovbekendtgørelse nr. 70 af 15. februar 1993 henholdsvis lovbekendtgørelse nr. 315 af 26. april 1994, friskoleloven).

84. De nærmere regler for beregning og udbetaling af tilskud til Tvinds friskoler fremgik i 1993 og 1994 af henholdsvis bekendtgørelse nr. 1143 af 15. december 1992 om tilskud mv.

elevstøtte. Herudover ydede staten beskedne tilskud til specialundervisning o.l.

78. Statens samlede driftstilskud bestod af en skoletilskudspulje og en taxametertilskudspulje.

Førstnævnte blev fordelt med samme beløb til alle skoler inden for den enkelte skoleform. Taxametertilskudspuljen blev fordelt mellem skolerne ud fra den enkelte skoles antal årselever og læreranciennitet. Fordelingsmetoden indebar også her en vis skævhed til fordel for mindre skoler.

79. Bygningstilskud blev i 1994 bl.a. givet som refusion (85 %) af udgifter til faste lejemål godkendt før 1. januar 1994.

Tvindskolerne modtog ikke bygningstilskud i 1994, da lejemålene ikke var godkendt af ministeren.

I 1995 gennemførte ministeriet imidlertid en bygningstaxameterordning, som indebar, at alle frie kostskoler fremover ville modtage bygningstilskud.

80. I 1994 ydede staten endvidere elevstøtte til de frie kostskoler efter samme principper som er beskrevet i pkt. 76, men nu med hjemmel i lov om frie kostskoler.

81. I tabel 4 er vist statens tilskud for 1993, 1994 og 1995 til de 7 frie kostskoler, som indgår i Rigsrevisionens undersøgelse.

Modellen indebar, at skoler med få elever modtog et større tilskud pr. elev end skoler med mange elever.

De frie kostskoler i Skolesamvirket Tvind havde generelt væsentligt færre elever pr. skole end gennemsnittet for øvrige frie kostskoler.

75. Refusionstilskud (85 %) kunne bl.a. gives til visse udgifter i forbindelse med fast ejendom, herunder leje af lokaler og arealer, når lejemålet var godkendt af ministeren. Ingen af Tvindskolerne modtog dog tilskud til lejeudgifter, da lejekontrakten med Fællesseje ikke var godkendt af ministeren, jf. pkt. 124.

Endvidere kunne der ydes 100 % refusion til godkendte ekstra udgifter i forbindelse med undervisning af svært handicappede elever. Visse Tvindskoler modtog i meget begrænset omfang sådanne tilskud.

76. Udover rammetilskud og refusionstilskud, som blev ydet direkte til de frie kostskoler, gav staten tilskud til nedsættelse af skolernes elevbetaling.

Hjemmelen hertil fremgik af lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler (lovbekendtgørelse nr. 661 af 26. oktober 1988). Elevstøtten, hvoraf en del var indkomstafhængig, blev i princippet ydet til de enkelte elever efter ansøgning.

Tilskuddet blev dog udbetalt direkte til skolerne, som herefter skulle nedsætte elevbetalingen med støttebeløbet.

77. For 1994 blev statens tilskud til frie kostskoler ydet med hjemmel i lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler (lovbekendtgørelse nr. 1191 af 23. december 1993, lov om frie kostskoler).

De nærmere tilskudsbestemmelser fremgik af bekendtgørelse nr. 1194 af 23. december 1993 om tilskud mv. til frie kostskoler med senere ændringer (tilskudsbekendtgørelsen).

Langt den største del af tilskuddene blev givet i form af driftstilskud, bygningstilskud og

85. Den største del af driftstilskuddet blev ydet på grundlag af skolens elevval, elevernes aldersfordeling og lærernes fordeling på skaleløntrin.

Herudover blev der ydet tilskud til særlige formål, såsom specialundervisning, tilskud til undervisning af svært handicappede og tilskud til kostafdelinger afhængigt af antal kostelever.

Beregningsmodellen indebar, at skoler med få elever modtog større driftstilskud pr. elev end skoler med mange elever.

Tvinds friskoler havde generelt væsentligt færre elever end gennemsnittet for øvrige friskoler.

86. Bygningstilskud blev ydet på grundlag af et bygningstaxameter, dvs. et på de årlige finanslovs fastsat bygningstilskud pr. elev.

I tilskudsordningen indgik en overgangsordning, som indebar at visse skoler, herunder

Tvindskolerne, i en periode kun modtog et begrænset bygningstilskud.

87. Foruden disse tilskud, som Undervisningsministeriet udbetalte direkte til frie grundskoler, bidrog staten til skolernes finansiering med en række mindre tilskud til vikarudgifter samt til nedbringelse af henholdsvis skolepenge og betaling for ophold på en kostafdeling. Disse tilskud, som havde hjemmel i friskoleloven,

Tabel 5. Statens tilskud til de 2 udvalgte frie grundskoler inden for Skolesamvirket Tvind i 1993, 1994 og 1995

	1993	1994	1995 ¹⁾
	----- 1.000 kr. -----		
Bygningstilskud	82	96	103
Driftstilskud	4.034	4.208	4.423
Direkte tilskud i alt	4.116	4.304	4.526
Tilskud fra vikarkasse og fordelingsudvalg ²⁾	151	167	50
Tilskud i alt	4.267	4.471	4.576

1) Tallene vedrørende 1995 er indhentet fra Undervisningsministeriet, da skolernes 1995-regnskaber endnu ikke er udarbejdet.

2) Oplysningerne om størrelsen af tilskud til jobtræning i 1993 samt tilskud til langtidsledige i 1994, som blev fordelt af Frie Grundskolers Fællesråd, er tilvejebragt via Undervisningsministeriet, idet disse tilskud ikke var specificeret i skolernes regnskaber for 1993 og 1994.

d. Kontrol af tilskudsgrundlaget

i. Frie kostskoler

89. Rigsrevisionens kontrol var koncentreret om grundlaget for statens tilskud til skolerne for 1994.

Statsstøtten for dette år var afhængig af skolernes indberetninger om gennemførte aktiviteter i skoleårene 1992/1993 og 1993/1994. Antallet af besøgte skoler taget i betragtning, foretog Rigsrevisionen kontrollen ved hjælp af stikprøver på de enkelte skoler.

Skolernes aktivitetsregistreringer

90. I henhold til lov om frie kostskoler skulle der på hver skole foreligge en plan for skolens overordnede kursusvirksomhed samt en undervisningsplan for de enkelte kurser.

Kursusplanen skulle omfatte samtlige kurser i skoleåret, mens undervisningsplanen skulle beskrive det enkelte kursus. Planerne skulle udarbejdes før skoleåret, og ændringer indarbejdes undervejs. I tilskudsbekendtgørelsen for 1994 var opstillet flere specifikke krav til kursus- og undervisningsplanerne.

Kursusplanerne for de besøgte skoler indeholdt ikke de foreskrevne oplysninger hverken om eventuel flytning af undervisningsdage til andre uger eller om tidspunktet for afholdelse af pædagogiske ekskursionsdage.

Undervisningsplanerne indeholdt heller ikke tilstrækkelige oplysninger, således manglede enten beskrivelse af indholdet af de pædagogiske ekskursioner eller oplysninger om de lærere, som varetog opgaverne.

Typisk var ændringer i kurserne ikke blevet indarbejdet undervejs. Endvidere beskrev planerne kun på et meget overordnet plan fagernes indhold.

91. Lovgivningen indeholdt ingen specifikke krav til skolernes elevregistreringer, men det må forudsættes, at den enkelte skole opbevarer registreringer, som kan dokumentere de oplysninger om elevtal mv., som indberettes til ministeriet med henblik på tilskudsberegningen. Skolerne opbevarede skriftlige elevtilmeldinger.

Rigsrevisionen bemærkede, at elevernes tilmeldinger til kurserne ikke var til stede i alle tilfælde.

Endvidere var tilmeldingerne ofte meget mangelfuldt udfyldt, dataret for sent eller forsynet med betydelige rettelser.

Skolerne førte elevprotokol, som dannede baggrund for skolens indberetninger til ministeriet om antallet af ugelever på de enkelte kurser.

Protokollerne var ofte ført med store forsinkelser, ikke ført fortløbende og forelå i visse uger kun i kopi.

Endvidere havde skolerne udarbejdet løntimeprotokol, som dannede baggrund for opgørelsen af antal undervisnings timer for de enkelte lærere.

Protokollerne manglede i flere tilfælde oplysninger om enkelte lærere, og generelt var protokollerne meget mangelfulde.

Hovedparten af skolerne førte endelig en skematimeprotokol, som dag for dag beskrev

den reelt afholdte undervisning på kurserne. Protokollerne var mangelfuldt udfyldt samt ofte udarbejdet med betydelige forsinkelser eller ikke daterede.

Overholdelse af tilskudsbetingelser

92. Rigsrevisionens gennemgang af skolernes materiale viste, at visse problemer i relation til overholdelse af tilskudsbetingelserne var fælles for flere af de besøgte skoler.

93. Frie kostskoler skal ifølge lov om frie kostskoler have andre indtægter end statstilskuddet.

I tilskudsbekendtgørelsen er der fastsat en mindste ugentlig elevbetaling, og en skole kan miste retten til tilskud, hvis dens elevbetaling ikke overholder dette minimum. Alle de besøgte skoler havde fastsat en elevbetaling i overensstemmelse med reglerne.

94. Rigsrevisionens gennemgang af skolernes elevbetalingsregnskab viste, at flertallet af de besøgte skoler ved udgangen af 1994 havde et stort antal elever, som var i restance med egenbetalingen, jf. tabel 6.

Tabel 6. Antal elever som var i restance med elevbetalingen ultimo 1994

Skole	Elever i skoleåret 1994	Heraf elever med restancer ultimo 1994	Antal	
			-----	-----
Den rejsende Højskole i Tvind	181	50	14	
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	134	65	28	
Den rejsende Højskole i Juelsminde	133	14	5	
Juelsminde Efterskole ^{*)}	73	0	0	
Den Internationale Efterskole i Juelsminde ^{*)}	75	19	4	
Juelsminde Husholdningsskole	65	19	12	
Tvind Håndarbejdsskole	69	22	19	
I alt	730	189	82	

Note: Tabellen er udarbejdet på baggrund af skolernes elevbetalingsregnskab.

^{*)} Elever som deltog i skoleåret 1993/1994.

Det fremgik endvidere, at en del elever, som udløste statsliskud, ved udgangen af 1994 ikke havde betalt tilstrækkeligt til at overholde lovens krav til mindste elevbetaling.

Eleverne kan have betalt de skyldige skolepenge i 1995, men ifølge elevernes tilmeldingspapirer skulle skolepengene betales månedsvis forud.

Rigsrevisionens almindelige indtryk var, at skolerne ikke lagde særlig vægt på rettidig indbetaling af skolepenge, ligesom Rigsrevisionen ikke fandt nogen dokumentation for, at restancerne var søgt inddrevet hos eleverne. Som resultat af den manglende indkrævning af elevernes egenbetaling måtte de besøgte skoler foretage afskrivninger.

Endvidere tildelte skolerne ofte eleverne friplads i løbet af kurset eller endda efter kursets ophør, hvilket gør det svært at adskille friplads og afskrivninger på egenbetalingen.

Tabel 7. Antal elever, der modtog delvis friplads på de besøgte skolers statsstøttede kurser i 1994

	-----	-----
Den rejsende Højskole i Tvind		57
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej		24
Den rejsende Højskole i Juelsminde		35
Juelsminde Efterskole ^{*)}		16
Den Internationale Efterskole i Juelsminde ^{*)}		38
Juelsminde Husholdningsskole		17
Tvind Håndarbejdsskole		31

Note: Tabellen er udarbejdet på baggrund af skolernes elevregnskab.

^{*)} Kurser der afholdes i skoleåret 1993/1994.

Af tabel 7 fremgår det, at de besøgte skoler i 1994 ydede delvis friplads til mellem 16 og 57 % af eleverne på de statsstøttede kurser.

De besøgte skoler havde ingen dokumentation for årsagen til tildelingen af friplads bortset fra en standardskrivelse, der oftest først var udarbejdet i 1995.

Fripladsens beløbsmæssige andel af elevbetalingen udgjorde mellem 3 og 20 %, jf. tabel 8.

96. Skolerne skulle for at modtage tilskud i hvert skoleår gennemføre mindst 1 kursus på mindst 20 uger eller mindst 2 kurser på mindst 12 uger.

De enkelte kurser skulle i henhold til lov om frie kostskoler gennemføres med et flertal af danske elever.

Skolerne havde til ministeriet indberettet et flertal af danske elever for kurserne i 1993 og 1994. Hovedparten af skolerne havde imidlertid en meget stor andel af udenlandske elever. Kurserne gennemførtes ofte kun lige netop med et flertal af danske elever.

Rigsrevisionens gennemgang af elevprotokollerne har for enkelte kurser på *Den rejsende højskole på Sejrens Vej* samt *Håndarbejdsskolen i Tvind* givet indblik i manglende indrap-

portering af udenlandske elever til Undervisningsministeriet.

97. Kurserne skulle endvidere gennemføres med minimum de samme 10 elever.

Kravet var ifølge forarbejderne til loven begrundet i et pædagogisk ønske om at sikre et skolemiljø, herunder elevernes fornemmelse af samhørighed.

Eleverne på de besøgte højskoler samt husholdnings- og håndarbejdsskoler tilmeldte sig typisk for en periode, der omfattede flere korte statsstøttede kurser.

Skolerne oplyste, at kurserne blev opdelt for at sikre, at der var elever til at opfylde lovens minimumskrav om 10 gennemførende elever på hvert kursus.

Rigsrevisionen fik det indtryk, at højskolerne og husholdnings- og håndarbejdsskolerne opstillede kurser til brug for tildeling af statsstøtte ud fra antallet af tilmeldte elever, snarere end ud fra den undervisning, som skolen udbydede.

Elever tilmeldt forskellige statsstøttede kurser havde ofte det samme undervisningsprogram og omvendt deltog elever tilmeldt samme kursus ikke altid i samme undervisningsprogram.

Endvidere afkortede skolerne ofte de planlagte kurser for at overholde kravene til deltagertallet, jf. den sag, der er omtalt i pkt. 59. Skolernes praksis betød, at det var vanskeligt at kontrollere, om den reelt gennemførte undervisning overholdt lovens krav om fx flertal af danske elever og minimum antal deltagere.

98. Ifølge lov om frie kostskoler skulle kurser på 1 uge og derover indeholde mindst 5 hele undervisningsdage i hver uge. Bekendtgørelsen angav endvidere et maksimum for antallet af dage pr. kursus, som måtte anvendes til pædagogiske ekskursioner.

Skematimprotokollerne og løntimeprotokollerne indicerede, at skolerne ikke opfyldte lovens krav om 5 hele undervisningsdage i hver uge.

Desuden havde skolerne tilsyneladende ikke overholdt maksimum for antallet af pædagogiske ekskursioner på flere kurser.

Rigsrevisionens bemærkninger

99. Rigsrevisionen finder det uheldigt, at de kursus- og undervisningsplaner, som skolerne fremlagde for Rigsrevisionen, ikke indeholdt de oplysninger, som var krævet i lov om frie kostskoler.

Rigsrevisionen finder det endvidere betænkeligt, at skolernes materiale vedrørende aktivitetsregistreringer var ufyldstgørende.

Dele af materialet var forsynet med betydelige rettelser. Disse forhold gjorde det vanskeligt at vurdere de afholdte aktiviteter på de enkelte kurser.

Rigsrevisionen har hæftet sig ved, at en stor del af skolernes materiale var udarbejdet med betydelige forsinkelser, fx var en del materiale vedrørende 1993 og 1994 først udarbejdet i 1995, formentlig i forbindelse med, at Rigsrevisionen igangsatte sin undersøgelse af Tvind-skolerne. Ovennævnte forhold har betydet, at Rigsrevisionen ikke har kunnet følge skolernes

løbende aktivitetsregistreringer. Efter Rigsrevisionens vurdering kan der være tale om, at materialet har været udsat for betydelige eftertænkninger.

Selv om lov om frie kostskoler ikke opstillede specifikke krav til skolernes aktivitetsregistreringer, finder Rigsrevisionen, at den enkelte skole til enhver tid må kunne dokumentere over for tilskudsgiver, at tilskudsbeholdningerne er overholdt, og at oplysninger, som anvendes ved tilskudsberegningen, er korrekte.

På baggrund af de besøgte skolers mangelfulde aktivitetsregistreringer finder Rigsrevisionen, at Undervisningsministeriet bør udarbejde krav til de frie kostskolers aktivitetsregistreringer.

100. Rigsrevisionen finder det uhensigtsmæssigt, at de besøgte højskoler samt husholdnings- og håndarbejdsskoler opstillede kurser til brug for tildelingen af statsstøtte ud fra antallet af tilmeldte elever, snarere end ud fra den undervisning skolen udbød. Skolernes praksis vanskeliggør en vurdering af, om den reelt gennemførte undervisning på skolerne opfyldte tilskudsbeholdningerne.

Rigsrevisionen har foreslået Undervisningsministeriet, at kursusbegrebet defineres nærmere, da dette begreb er særdeles centralt i loven om frie kostskoler.

101. Rigsrevisionen finder, at skolernes udbrede praksis med tildeling af friplads ikke er i overensstemmelse med lovgivningen der foresætter, at friplads kun kan tildeles i særlige tilfælde.

Efter Rigsrevisionens opfattelse har skolerne ikke ydet den fornødne indsats for at sikre rettidig opkrævning af elevbetalingen.

Denne praksis er egnet til at skabe tvivl om, hvorvidt skolerne i 1994 har overholdt kravet om mindste elevbetaling.

102. Rigsrevisionen anser det for yderst tvivlsomt, om reglerne om flertal af danske elever

ver, 5 hele undervisningsdage pr. uge samt maksimum for antal pædagogiske ekskursionsdage var opfyldt for alle kurser på de besøgte skoler. På det foreliggende grundlag finder Rigsrevisionen det tvivlsomt, om de besøgte frie kostskoler har været berettiget til statsstøtte i 1993 og 1994.

103. Ministeriet meddelte den 11. marts 1996 skolerne, at Rigsrevisionen efter ministeriets opfattelse havde afdækket forhold, der var i åbenbar strid med reglerne og sædvanlig praksis. Ministeriet anmodede samtidig skolerne om en udtalelse til en række kritikpunkter, herunder Rigsrevisionens undersøgelse.

Skolerne afgav deres høringsvar den 25. marts 1996. Af svarene fremgik det, at skolerne erkendte at have begået enkelte fejl, men afviste de øvrige kritikpunkter, bl.a. fordi man fortolkede lovens regler anderledes end Rigsrevisionen og ministeriet.

Den 29. marts 1996 besluttede ministeriet at tilbageholde de 7 frie kostskolers tilskud indtil videre, idet ministeriet ikke fandt, at skolerne i det væsentlige havde tilbagevist kritikpunkterne mod skolens tilskudsgrundlag. Desuden meddelte ministeriet skolerne, at den videre sagsbehandling kunne føre til en beslutning om bortfald af tilskud, krav om tilbagebetaling af tilskud og eventuel tilbagekaldelse af skolernes godkendelse. Samme dag indgav ministeriet efter indstilling fra Kammeradvokaten politianmeldelse mod de 7 skoler, idet man havde formodning om, at der kunne være begået strafbare forhold i forbindelse med opnåelse og beregning af statstilskud.

Det er således endnu uafklaret, om skolerne uberettiget har opnået tilskud fra staten, og om der i givet fald har været tale om strafbare forhold.

ii. Frie grundskoler

104. I forbindelse med Rigsrevisionens besøg ved skolerne i Ulfborg og Juelsminde blev

der foretaget en gennemgang og kontrol af tilskudsgrundlaget for Friskolen i Tvind og Juelsminde Friskole.

105. Kontrollen af skolernes indberetninger af antal elever til brug for beregning af tilskud for 1993 og 1994 gav ikke Rigsrevisionen anledning til bemærkninger.

106. Rigsrevisionen foretog desuden en gennemgang af indbetalte skolepenge i 1993 og 1994 ved de to skoler. Gennemgangen viste, at eleverne betalte forskellige takster.

Således var taksten, som kommunale sociale myndigheder betalte pr. kostelev, væsentlig højere end den takst, som benyttedes, når forældrene selv skulle betale.

107. Rigsrevisionen konstaterede i forbindelse med gennemgangen af skolepenge, at skolerne havde returneret statsligt tilskud til nedbringelse af skolepenge (fripladstilskud) for skoleårene 1990/1991 til 1994/1995 til Friplads- og Opholdsstøtteudvalget, der på vegne af Undervisningsministeriet varetager administrationen og udbetalingen af fripladstilskud, jf. pkt. 87.

Friplads- og Opholdsstøtteudvalget oplyste over for Rigsrevisionen, at udvalget i skrivelser til samtlige frie grundskoler havde fremhævet, at beregningen af skolernes gennemsnitlige normerede skolepenge skulle foregå i overensstemmelse med tilskudsbekendtgørelsen, der bl.a. indebar, at skolerne ikke inden for samme klasse kunne opkræve forskellige skolepenge-takster.

Udvalgets skrivelser resulterede i, at fem af Tvinds frie grundskoler, herunder *Friskolen i Tvind* og *Juelsminde Friskole*, omkring årsskiftet 1995/1996 tilsammen tilbagebetalte 319.610 kr. vedrørende uberettiget modtaget fripladstilskud for perioden fra 1990/1991 til 1994/1995.

108. Rigsrevisionen foretog endelig en gennemgang af skolernes elevoplysninger for 1993

Tabel 8. Elevbetaling i procent for 1994 opdelt efter bidragyder

1994	Egenbetaling	Statslig elevstøtte	Kommunestøtte	Friplads
Friskolen i Tvind	58	ydes ikke	ydes ikke	42
Juelsminde Friskole	65	ydes ikke	ydes ikke	35
Den rejsende Højskole i Tvind	48	31	1	20
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	61	32	1	6
Den rejsende Højskole i Juelsminde	47	43	3	7
Juelsminde Efterskole	38	35	20	7
Den Internationale Efterskole i Juelsminde	42	29	19	10
Juelsminde Husholdningsskole	69	26	2	3
Tvind Håndarbejdsskole	63	30	2	5

Note: Tallene for de frie kostskoler er baseret på oplysninger fra skolernes elevbetalingsregnskab. I denne tabel er der set bort fra egenbetaling og friplads på ikke godkendte kurser. For de 2 efterskoler er tallene baseret på skoleåret 1993/1994.

Ifølge regnskabsmodellen for de frie grundskoler skulle tallene fremgå af specifikationerne til regnskabet. Dette er også tilfældet for Juelsminde friskole, hvorfor tallene er taget fra specifikationerne til årsregnskabet for 1994. Friskolen i Tvind havde ikke fulgt regnskabsmodellen på dette punkt, hvorfor tallene er baseret på skolens elevbetalingsregnskab for skoleåret 1993/1994.

111. Som det fremgår af tabel 8, kom hovedparten af elevbetalingen på de besøgte skoler fra egenbetaling. I mange tilfælde var egenbetalingen dog foretaget af elevernes hjemkommune. Dette var især udtalt på de 2 frie grundskoler. På Friskolen i Tvind betalte sociale myndigheder i Danmark og Tyskland i skoleåret 1993/1994 ca. 86 % af skolens samlede indtægter fra egenbetaling, selv om myndighederne antalsmæssigt kun betalte for 40 % af eleverne. På de frie kostskoler var kommunernes andel af egenbetalingen betydeligt mindre. På flere af skolerne betalte de sociale myndigheder dog over 30 % af den samlede egenbetaling. Endvidere var egenbetalingen for flere udenlandske elever på de besøgte efterskoler delvis betalt af Foreningen til Almene formål.

112. Statslig elevstøtte var en til dels indkomstbestemt støtte, som blev givet til elever på de frie kostskoler til nedbringelse af betalingen for ophold på skolerne, jf. pkt. 76 og pkt. 80. Den statslige elevstøtte dækkede i gennemsnit lidt over 30 % af den samlede elevbetaling, hvilket i 1994 svarede til 4,0 mill. kr.

113. Efterskoleelever og elever under 18 år på andre frie kostskoler, som opfyldte kravene

Elevbetalingen bestod af elevernes egenbetaling og "friplads" ydet af den enkelte skole til nedbringelse af betaling for ophold på skolen.

Endvidere blev der for elever på de frie kostskoler ydet statslig elevstøtte og kommunestøtte til nedbringelse af elevbetalingen.

og 1994 med henblik på en kortlægning af skolernes elevgrundlag.

Gennemgangen viste, at der på Friskolen i Tvind var en høj andel af udenlandske elever, fortrinsvis med tysk statsborgerskab. Således var henholdsvis 11 ud af i alt 36 tilskudsudløsende elever i september 1993 og 9 ud af 37 tilskudsudløsende elever i september 1994 tyske statsborgere med opholdstilladelse i Danmark.

Gennemgangen viste endelig, at ca. 25 % af de tilskudsudløsende elever på Juelsminde Friskole i 1993 og 1994 var børn af forældre, som enten var ansat som lærere på skolen eller havde anden tilknytning til eller ansættelse i Tvind.

Visse af de tilskudsudløsende elever på friskolerne i Ulfborg og Juelsminde indgik i tilskudsgrundlaget som kostelever, selv om de var børn af lærere, som enten havde bopæl på skolen eller havde fået anvist tjenestebolig i umiddelbar nærhed af skolen. Eleverne udløste derved et statsligt tilskud til skolernes kostafdeling.

Rigsrevisionens bemærkninger

109. Rigsrevisionen finder det problematisk, at udenlandske børn kan sendes på ophold på danske friskoler, hvorved den danske stat pådrager sig en udgift, der ret beset burde være afholdt i det pågældende land.

Dette kan næppe have været tilsigtet i fri-skoleloven.

Rigsrevisionen finder det endvidere uheldigt, at elever, hvis forældre var lærere med bopæl på skolerne eller i umiddelbar nærhed heraf, indgik i tilskudsgrundlaget som kostelever. I sådanne tilfælde er det vanskeligt at afgøre, hvorvidt der reelt er tale om kostelever.

B. Elevbetalingen

110. Elevbetalingen var de besøgte skolars næststørste indtægtskilde i både 1993 og 1994.

for at modtage statslig elevstøtte, havde tillige krav på kommunestøtte. Støtten var et fast beløb, som blev ydet til nedsettelse af elevbetalingen. Endvidere kunne den kommune, hvori elever på frie kostskoler var tilmeldt folkeregisteret, efter egen beslutning yde støtte til nedsettelse af elevbetalingen.

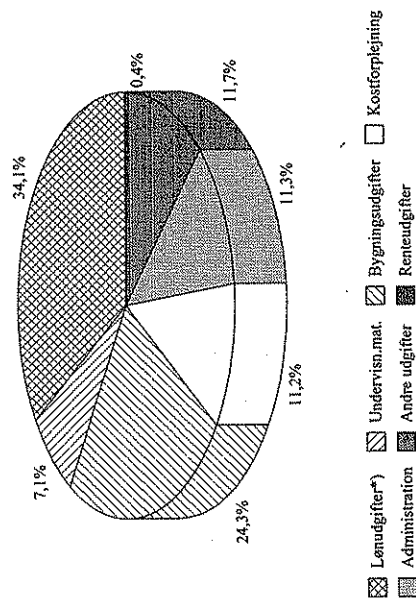
114. Friplads kan betragtes som den del af elevbetalingen, der finansieres af skolen efter konkret beslutning. De 2 frie grundskoler havde begge ydet friplads i betydeligt omfang med henholdsvis 35 % og 42 % af elevbetalingen. Fripladserne blev ydet i de tilfælde, hvor forældrene selv betalte for elevernes skolegang. På Friskolen i Tvind betalte forældrene for 60 % af antallet af elever, men betalingen udgjorde

kun 14 % af skolens indtægter fra elevbetaling. Resten af elevbetalingen hidrørte fra sociale myndigheder samt de mange fripladser. Fripladser til elever på frie kostskoler er omtalt i pkt. 95.

VII. Skolernes udgifter

115. Skolernes udgiftsforvaltning er nærmere gennemgået med henblik på at undersøge, om skolerne har haft reel økonomisk selvstændighed, og om statsstøtten er anvendt økonomisk bedst muligt og i overensstemmelse med formålet i tilskudslovgivningen. De 9 besøgte skolars samlede udgifter steg fra 36,8 mill. kr. i 1993 til 37,7 mill. kr. i 1994.

Figur 3. Procentvis fordeling af de 9 besøgte skolars samlede udgifter i 1994 på overordnede udgiftstyper

*) Samtlige udgifter til løn, dvs. udgifter til lærerløn, samt udgifter til løn vedrørende bygninger, kostafdeling og administration.

A. Lønudgifter

116. Som det fremgår af tabel 9, steg de samlede udgifter til løn ved skolerne i Ulfborg tydeligt fra skole til skole.

Tabel 9. De 9 besøgte skolars udgifter til løn i 1993 og 1994

	1993		1994	
	----- 1.000 kr. -----		----- 1.000 kr. -----	
Friskolen i Tvind	1.375		1.480	
Juelsminde Friskole	1.612		1.904	
Den rejsende Højskole i Tvind	1.219		1.539	
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	1.597		1.490	
Den rejsende Højskole i Juelsminde	1.323		1.282	
Juelsminde Efterskole	2.164		1.890	
Den Internationale Efterskole i Juelsminde	1.902		1.801	
Juelsminde Husholdningsskole	765		694	
Tvind Håndarbejdsskole	795		770	
I alt	12.753		12.850	

De besøgte skolars samlede udgifter til løn udgjorde 35 og 34 % af skolernes samlede udgifter eksklusive afskrivninger i henholdsvis 1993 og 1994. Langt den overvejende del af disse lønudgifter gik til dækning af lærernes løn, der var overenskomstmæssigt fastsat. I 1993 og 1994 udgjorde de samlede udgifter til lærerløn henholdsvis 96 og 95 % af skolernes samlede lønudgifter. På de enkelte skoler varierede lærerlønens andel af de samlede lønninger mellem 89 og 100 % i 1993 og mellem 92 og 100 % i 1994. Sammenlignet med andre skoler havde Tvindskolerne bemærkelsesværdigt få udgifter til administrativ personale og pedel, hvilket skyldtes, at lærere, elever samt Forvaltningens i vid udstrækning udførte disse opgaver.

B. Husleje

117. Det var kendetegnende for skolerne under Skolesamvirket Tvind, at de i modsæt-

ning til de fleste andre frie kost- og grundskoler ikke selv ejede de bygninger og lokaler mv., som de benyttede.

Rigsrevisionen har på baggrund heraf samt under hensyn til, at huslejudgiften udgjorde en væsentlig andel af skolernes samlede udgifter, nærmere undersøgt huslejudgifterne og den huslejeordning, som Tvindskolerne havde tilsluttet sig.

a. Beskrivelse af huslejeordningen

118. Den selvejende institution Fællesseje udlejede bygninger til skoler under Skolesamvirket Tvind. For hovedpartens vedkommende drejede det sig om ejendomme og bygninger, som Fællesseje selv ejede.

Andre af de ejendomme, som Fællesseje udlejede, var ejet af den selvejende institution Estate, mens andre var stillet til rådighed for Fællesseje af enten den selvejende institution

Tabel 10. Månedlige huslejekontrakter pr. elev, gældende fra 1. juli 1994. Tallene i parentes er for skolerne i Jylland og på Fyn, øvrige er for skoler på Sjælland

Antal elever	Takst pr. elev pr. måned	
	Kr.	
01 - 15	900	
16 - 25	1.125 (1.025)	
26 - 35	1.325 (1.125)	
36 - 45	1.525 (1.225)	
46 - 55	1.725 (1.325)	
56 - 65	1.900 (1.400)	
66 - 75	2.100 (1.500)	
76 - 85	2.300 (1.600)	
86 - 95	2.500 (1.700)	
96 og derover	2.700 (1.800)	

Af lejekontraktens § 15 fremgik det, at lejekontrakten skulle tinglyses på de ejendomme, den betørte.

Tinglysning havde dog ikke fundet sted på de ejendomme i Ulfborg og Juelsminde, som de 9 besøgte skoler benyttede. Huslejekontraktens usædvanlige bestemmelser om lejers uopsigelse kunne derfor fortrænges af en omstændighedsret i god tro, jf. tinglysningsloven § 3.

123. Tidligere benævntes kontrakten ikke kun "Huslejekontrakt", men også "Huslejekontrakt". Dette understreges yderligere af, at det i den fælles lejekontrakt, som gik fra 1. september 1984, end ikke var opgjort, hvad den totale leje for alle skoler udgjorde. Af kontraktens punkt 1 fremgik det:

"Den årlige leje for samtlige de nævnte ejendomme er ikke endelig opgjort, men anslås til 13 mill. kr. inkl. skatter, offentlige afgifter og bidrag samt forsikringspræmier mod bygningsbrand, bygningskade og driftstab samt ydelser til prioritetspanthave-

Hvor man skulle forvente, at flere elever ville medføre lavere marginalomkostninger til husleje, var huslejebetalingen til Fællessejers stik modsat. Mange elever medførte en høj gennemsnitlig betaling pr. elev, mens få elever gav en lav gennemsnitlig betaling pr. elev. For pladser som den enkelte skole disponerede over, men som ikke blev udnyttet, skulle der betales den laveste takst, nemlig 900 kr.

122. Hver enkelt skole havde ifølge § 2 i huslejekontrakten pligt til at søge sine bygninger udlejet bedst muligt, når skolen ikke anvendte bygningerne til sin egen virksomhed. Indtægterne fra en sådan udlejning gik til at nedsætte den samlede, fælles årlige husleje med virkning for alle skoler.

Fra udlejerens side kunne lejekontrakten tidligst opsiges til ophør pr. 1. august år 2000, dog med mindst 12 måneders forudgående varsel. I august 1995 var der truffet aftale om, at lejerens opsigelsesbeskyttelse var forlænget til 1. august år 2010. Enhver af lejerne var berettiget til at opsiges sit lejemål med 12 måneders varsel til fraflytning en 1. august.

Vedligeholdelse, både udvendig og indvendig, var ifølge kontrakten pålagt lejer, dvs. skolerne.

Ifølge kontraktens § 4 måtte hver enkelt lejer selv afholde alle omkostninger ved det lejede des forsyning med vand, varme, lys og kraft. Tilsvarende skulle hver enkelt lejer selv afholde de alle udgifter forbundet med afledning af spildevand fra det lejede.

121. I husleje skulle skolerne betale et beløb pr. elev pr. måned afhængigt af, hvor mange elever skolen havde.

Den månedlige husleje pr. elev var differentieret, så skolerne betalte én pris for de første 15 elever, en højere pris for de næste 10 elever, for de næste 10 elever igen en højere pris osv.

Hervedover afhang prisen pr. elev af, om skolerne var lokaliseret øst eller vest for Storebælt.

Grundstatsen for de første 15 elever var ens, men i Østdanmark var taksterne for de følgende elever højere.

Til eksempel er det i tabel 10 vist, hvordan huslejekontrakten varierede afhængigt af antallet af elever, nemlig fra 900 kr. til 2.700 kr. pr. elev pr. måned.

Nyborg Sæfartsskole eller Roskilde Fjord Skolecenter ApS.

119. Fællessejere havde indgået en "fælles lejekontrakt" med Tvindskolerne. Kontrakten omfattede tillige Det Nødvendige Seminarium i Ulfborg. Ifølge tillæg til huslejekontrakten af august 1995 var Det Nødvendige Seminarium dog udråbt af den fælles lejekontrakt med virkning fra 1. januar 1994.

Af huslejekontraktens § 1 fremgik det, at den årlige husleje pr. 15. august 1994 var fastsat til 26,4 mill. kr. for skolerne under et. Lejen fordeltes mellem de enkelte skoler på grundlag af det antal elevpladser, der var aftalt for hver enkelt skole.

At det var en fælles lejekontrakt betød tillige bl.a., at det elevtal, som skolerne skulle betale husleje i forhold til, var aftalt mellem udlejer og samtlige skoler.

Det fremgik dog af kontrakten, at fordelingen blev foretaget *endeligt og bindende* for hver enkelt skole og for alle skolerne af *udlejer* (Fællessejere).

Antallet af pladser kunne for den enkelte skole tages op til forhandling hver 1. januar og 1. juli af både udlejer og lejere. Såfremt udlejer og lejer(e) var enige om at fravige det antal pladser, der var fastsat, opnåede aftalen herom umiddelbart gyldighed.

Kunne enighed ikke opnås, skulle der indledes forhandling mellem udlejer og alle lejere. Et eventuelt forhandlingsresultat fik dog først gyldighed, når det var anerkendt af udlejer og alle lejere.

120. Udlejer var ifølge lejekontraktens § 1 berettiget til at hæve huslejen med nye prioritetsydelse og med stigninger i forsikring, ejendomsskatter og andre afgifter og bidrag til det offentlige vedrørende ejendommene.

Rigsrevisionen kunne dog konstatere, at sidstnævnte afgifter og bidrag til det offentlige vedrørende ejendommene blev afholdt af lejere direkte.

re og revisionshonorar. Den endelige leje opgøres af udlejeren. Udlejers opgørelse er bindende for lejerne i henhold til nærværende lejekontrakt."

124. Fælleseje anførte efterfølgende, at det netop var tanken med den fælles lejekontrakt at foretage en huslejuddeling mellem skolerne, og at det var tilsigtet, at skoler med mange elever skulle betale mere pr. elev end skoler med færre elever. Fælleseje anførte endvidere, at huslejeordningen var godkendt af Undervisningsministeriet, idet godkendelsen dog ikke havde virkning for skolernes tilskudsgrundlag.

Fleire Tvindskoler havde ved oprettelse og/eller flytning indsendt den fælles lejekontrakt til Undervisningsministeriet til dokumentation af, at skolerne rådede over egnede bygninger til skoleformålet. Undervisningsministeriet havde indtil udgangen af 1995 godkendt, at de pågældende skoler med lejekontrakten havde dokumenteret at råde over egnede skolebygninger, hvad der ifølge Fællesejes opfattelse fremtrådte som en mange gange gentaget godkendelse af den fælles lejekontrakt.

Det fremgik klart af en skrivelse fra oktober 1983 fra Undervisningsministeriet, at ministeriet ikke kunne godkende lejekontrakten med virkning for tilskudsgrundlaget, så der kunne ydes statstilskud til lejeudgifterne.

Det fremgik også af skrivelsen, at ministeriet ikke havde taget stilling til den situation, der kunne opstå, hvis lejeudgiftsordningen belastede driften så meget, at mere end uvæsentlige dele af den kapital, som under sædvanlige forhold ville blive opsamlet som egenkapital i den enkelte selvejende institution, overførtes til andre skoler eller til de øvrige institutioner eller selskaber under Samvirket.

125. Huslejsens størrelse og kontraktens vilkår syntes uden videre at være accepteret af de enkelte skoler. Det fremgik heller ikke af de enkelte skolers bestyrelsesprotokol, at huslejsens størrelse eller kontraktens vilkår i 1993 eller

1994 havde været genstand for særskilt drøftelse, selv om huslejekontrakten blev fornyet i 1994.

Rigsrevisionens bemærkninger

126. Det er Rigsrevisionens opfattelse, at lejekontraktens opbygning og indhold reelt afspejler, at udlejer ensidigt kunne fastsætte betingelserne. Der var ikke tale om en lejekontrakt i sædvanlig forstand indgået mellem uafhængige parter, men om en lejekontrakt, hvor udlejer dikterede betingelserne:

- Udlejer kunne ensidigt, uden accept fra lejerne hæve huslejen, hvis udlejer optog nye prioritetslån i en eller flere af de ejendomme, som kontrakten vedrørte.
- Lejen fremgik kun samlet for alle lejemål, og den enkelte skole ville ikke umiddelbart kunne udregne sin aktuelle/kommende leje.
- Udlejer var som nævnt berettiget til at hæve huslejen med nye prioritetsudlysninger. Tilsvarende hvis Fælleseje, Estate eller Roskilde Fjord Skolecenter ApS købte eller lejede flere ejendomme til skoleformål, kunne den enkelte skole komme til at betale mere i husleje, uanset at det areal skolen havde lejet ikke blev ændret.

Skolens husleje blev forøget ved øget elevoptag, mens udlejers (modfyldelse dvs. lokalet) leomfang ikke nødvendigvis blev ændret derved.

Bestemmelsen om, at den enkelte skole havde pligt til at udleje det, som den ikke selv måtte benytte, er usædvanlig. Dels pålagdes skolen en pligt til udlejning, dels gik indtægten fra udlejning ikke til at nedsætte skolens egen betaling, men måtte deles med alle skoler omfattet af den fælles huslejekontrakt.

Hertil kommer, at der ikke i skolernes huslejebetaling indgik sammenhæng mellem lejeudgiften og det lejedes værdi, herunder størrelse, bygningsstandard mv. Huslejekontrakten afspejlede således ikke, at der var forskelle i det lejedes værdi.

Der var eksempelvis intet afslag eller tillæg for bygningsernes alder, vedligeholdelsesstand, beliggenhed, egnethed til skole etc. Den eneste differentiering kontrakten opererede med, var den nævnte forskel i prisen pr. elev afhængig af, om skolen var lokaliseret vest eller øst for Storebælt.

127. Rigsrevisionen finder derfor ikke, at de enkelte skoler ved lejekontraktens indgåelse har varetaget skolens egne økonomiske interesser.

Tabel 11. Ulfborg-skolernes udgifter til husleje i 1993 og 1994

Huslejeudgifter	1993	1994
	----- 1.000 kr. -----	
Friskolen i Tvind	614	550
Den rejsende Højskole i Tvind	526	624
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	618	682
Tvind Håndarbejdsskole	242	237
Tvind Efterskole (flyttede 1. august 1993)	180	
Den Internationale Efterskole Tvind (flyttede 1. august 1994)	929	709
Husleje i alt	3.108	2.802

*) Opgørelsen er baseret på skolernes regnskaber.

Det fremgår af tabellen, at skolerne i 1993 tilsammen betalte 3,1 mill. kr. og i 1994 2,8 mill. kr. i husleje til Fælleseje.

129. Lejen for de lokaler, som Fælleseje mfl. benyttede til kontorer i Ulfborg, er ikke medtaget.

Hvor meget Fælleseje har beregnet herfor, vides ikke. Fælleseje bemærkede hertil, at Fæl-

Rigsrevisionen er uenig med Fælleseje i, at Undervisningsministeriet ved at godkende, at en skole rådede over egnede skolebygninger, havde godkendt den fælles lejekontrakt som sådan.

b. Huslejeordningen belyst ved eksempler

128. Da huslejekontrakten mellem Fælleseje og Tvindskolerne som nævnt var indgået på usædvanlige vilkår, følger en opgørelse over huslejebetalingen for de besøgte skoler i Ulfborg, henholdsvis i Juelsminde.

Tvind-skolerne i Ulfborg

Tabel 11 viser, hvor meget skolerne i Ulfborg betalte i husleje i 1993 og 1994.

leseje mfl. havde kontorer i Ulfborg, men ikke inden for de ejendomme, der var omfattet af den fælles lejekontrakt, hvor skolerne lejede al-le arealer.

Rigsrevisionen kunne dog konstatere, at denne oplysning ikke var i overensstemmelse med lejekontrakten. Tilsvarende må der til den opgjorte husleje lægges det, som lærerne ved de enkelte skoler havde betalt direkte til Fæl-

leseje (udlejer) for tjenesteboliger. Det er uvist, hvor meget Fælleseje havde modtaget herfor.

130. Som nævnt var lejekontrakten usædvanlig bl.a. derved, at skolerne selv skulle afholde alle udgifter til ud- og indvendig vedligeholdelse af det lejede. Skolerne i Ulfborg havde tilsammen afholdt udgifter til vedligeholdelse af bygninger mv. på 0,8 mill. kr. i 1993 og 1,7 mill. kr. i 1994. Det var ikke muligt ud fra regnskaberne at foretage en opdeling af udgifterne efter, om de var anvendt til indvendig eller udvendig vedligeholdelse.

Ved vurderingen af udgifternes størrelse må det tages i betragtning, at stort set al vedligeholdelse blev varetaget af skolerne selv, dvs. af eleverne og lærerne. Næsten alle afholdte udgifter til vedligeholdelse var således rene materialeudgifter. Skulle der have været betalt for arbejdsudførelse, ville udgifterne derfor have været væsentligt højere. Se nærmere om vedligeholdelse i pkt. 145 ff.

131. I husleje og vedligeholdelsesudgifter havde skolerne således betalt godt 3,9 mill. kr. i 1993, mens udgiften i 1994 var godt 4,5 mill. kr.

132. Den offentlige ejendomsvurdering for ejendomskomplekset i Tvind var både pr. 1. januar 1993 og 1. januar 1994 36,5 mill. kr. Ejendomskomplekset talte i alt 47 bygninger. De bygninger, hvor *Den rejsende Højskole* og *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* var lokaliseret, var opført i træ i begyndelsen af 1970'erne. Varmeforsyningen var elvarme.

Hovedparten af de bygninger, som *Tvind Håndarbejdsskole* og *Friskolen i Tvind* benyttede, var opført i betonelementer. Varmeforsyningen var her centralvarme. Disse bygninger var opført i midten af 1970'erne.

133. Da der ikke ved fastsættelsen af huslejen var taget hensyn til det lejedes værdi, og da Rigsrevisionen umiddelbart fandt den betalte

husleje høj, bad Rigsrevisionen en uafhængig ekspert, Told- og Skattestyrelsen (Told- og Skatteregion København 2: Nord), om at vurdere ejendommene og huslejens størrelse.

Styrelsen besigtigede ultimo januar 1996 ejendommene i Ulfborg og Juelsminde.

For ejendomskomplekset i Tvind (Ulfborg) foretog styrelsen en konkret vurdering af de enkelte bygninger, som skolerne benyttede, herunder en skønnet lejeværdi. Formålet var at udskille værdien af de bygninger, der blev anvendt af det Nødvendige Seminarium. Vurderingen var foretaget efter "going concern" princippet og under hensyntagen til den usikkerhed, som styrelsen angav, altid ville være forbundet med ansættelsen af en sådan type ejendom med dens beskaffenhed og dens specielle beliggenhed. Valget af kapitalisationsfaktor var foretaget ud fra de enkelte bygningsafsnits vedligeholdelsestilstand. Ved vurderingen var der taget hensyn til, at de fleste bygninger i Ulfborg var opført i træ, og at en del heraf var flytbare samt til, at ejendommens generelle standard og vedligeholdelsestilstand var under middel. Vurderingen var endelig foretaget ud fra sædvanlige udlejningsforhold og de vedligeholdelses- og forbedringsudgifter, som skolerne havde foretaget for egen regning, indgik i styrelsens anslåede lejeværdier og dermed i vurderingerne.

134. Styrelsen vurderede den samlede ejendoms værdi for komplekset i Ulfborg til 22,0 mill. kr. Når der sås bort fra de bygninger, som Det Nødvendige Seminarium anvendte, vurderede styrelsen, at den årlige husleje i alt burde være 1.042.750 kr. Hertil kom huslejen for de bygninger, som tjente formål for alle skolerne, dvs. sportshal, administrationsbygning, værksted/autosal, kraftcentral mm. og svømmehal. Totalt vurderedes den årlige husleje for de fælles formål til 838.375 kr. Herfra må dog trækkes Det Nødvendige Seminariums andel. Beregnes denne andel ud fra det elevantal, som huslejekontrakten fra 1989 og 1994

angav for Det Nødvendige Seminarium, skulle huslejen for Ulfborg-skolerne eksklusive Det Nødvendige Seminarium i 1993 have udgjort i alt 1,69 mill. kr. og i 1994 i alt 1,66 mill. kr.

Som det fremgår af tabel 9, havde skolerne i 1993 betalt 3,1 mill. kr. og i 1994 2,8 mill. kr. i husleje. Hertil kom vedligeholdelsesudgifter, som for en dels vedkommende vedrørte den udvendige vedligeholdelse.

135. Fælleseje bemærkede efterfølgende, at det netop var en følge af huslejeudligningens idé, at den enkelte skoles husleje alene blev bestemt ud fra antallet af elevpladser, og ikke ud fra det lejedes værdi. Tog man udgangspunkt i det lejedes værdi - markedslejen - oversteg det lejedes værdi den leje skolerne tilsammen betalte.

Fælleseje henviste her til nogle vurderinger, som en ejendomsrådgiver havde foretaget af ejendoms værdien og markedslejen af de ejendomme, som var omfattet af den fælles lejekontrakt.

Det fremgik af disse vurderinger, at ejendomsrådgiveren i marts 1996 havde vurderet ejendomskomplekset i Ulfborg til en kontantværdi på 30,3 mill. kr.

Ejendomsrådgiverens vurderinger var i øvrigt baseret på "sædvanlige udlejningsforhold", hvilket bl.a. indebar, at udlejer betalte den udvendige vedligeholdelse.

Tabel 12. Juelsminde-skolernes udgifter til husleje i 1993 og 1994

Huslejeudgifter	----- 1.000 kr. -----	
	1993	1994
Juelsminde Friskole	598	595
Den rejsende Højskole i Juelsminde	491	448
Juelsminde Efterskole	843	721
Den Internationale Efterskole i Juelsminde	739	864
Juelsminde Husholdningsskole	210	236
Husleje i alt	2.881	2.864

Rigsrevisionens bemærkninger

136. Såfremt den lejeværdi, som Told- og Skattestyrelsen har beregnet, lægges til grund, betalte skolerne i Ulfborg i 1993 mindst 84 % for meget i husleje og i 1994 mindst 68 % for meget.

Hertil kommer, at styrelsens vurdering var baseret på sædvanlige udlejningsvilkår og forudsatte, at det var udlejer, der afholdt udgifter til den udvendige vedligeholdelse.

Disse udgifter afholdt skolerne imidlertid selv.

Endvidere havde lærerne betalt leje for tjenesteboliger direkte til udlejer. Endelig indgik i styrelsens vurdering også de forbedringer af ejendommene, som skolerne selv havde afholdt.

Skolerne i Ulfborg må derfor antages at have betalt op mod dobbelt så meget i husleje til Fælleseje, som det lejedes værdi berettigede til.

Rigsrevisionen finder i det hele, at skolerne ikke har udvist skyldige økonomiske hensyn ved at indgå lejekontrakten og ved at betale en så høj husleje til Fælleseje.

Skolerne i Juelsminde

137. Tabel 12 viser, hvor meget skolerne i Juelsminde betalte i husleje i 1993 og 1994.

Huslejudgifterne i 1993 og 1994 udgjorde, som det fremgår af tabellen, ca. 2,9 mill. kr.

138. Også i Juelsminde skulle skolerne selv afholde alle udgifter til ud- og indvendig vedligeholdelse af det lejede. Juelsminde-skolerne havde tilsammen afholdt udgifter til vedligeholdelse af bygninger mv. på ca. 0,7 mill. kr. både i 1993 og i 1994. Det var ikke muligt at foretage en opdeling af udgifterne efter, om de var anvendt til indvendig henholdsvis udvendig vedligeholdelse. Som for Ulfborg-skolerne gjaldt det, at de afholdte udgifter stort set kun dækkede materialeindkøb, idet elever og lærere også her stod for al vedligeholdelse. De reelle vedligeholdelsesudgifter ville derfor have været væsentlig højere, hvis der skulle have været betalt for det timeforbrug, som var medgået til vedligeholdelsen.

139. Ifølge den offentlige ejendomsvurdering var værdien af skolecenteret i Juelsminde både pr. 1. januar 1993 og 1. januar 1994 17,45 mill. kr. Skolecenteret var indrettet i det tidligere kysthospital i Juelsminde, og ejendommen lå meget naturskønt i første række til vandet.

140. Rigsrevisionen lod Told- og Skattestyrelsen vurdere ejendommen og huslejens størrelse i Juelsminde. Besigtigelsen og vurderingen fandt sted i januar 1996. For Skolecenteret i Juelsminde gav styrelsen en samlet vurdering samt en opdeling på de forskellige fællesbygninger, der betjente samtlige skoler.

På grund af skolernes indbyrdes beliggenhed i bygningerne var det ikke muligt at fastsætte en kapitalisationsfaktor ud fra de enkelte bygningssafsnits vedligeholdelsestilstand, hvorfor valg af leiefaktor blev foretaget efter sædvanlig praksis for hele ejendommen. Vurderingen var også her foretaget efter "going concern" principet og under hensyntagen til den skønsmæssige beredthed, hvormed denne type ejendom kunne bedømmes. I vurderingen indgik ejendommens meget skønne beliggenhed, og kapitalisations-

faktoren var valgt under hensyntagen til bygningernes alder samt til, at ejendommen som helhed havde en almindelig god bygningsmæssig standard- og vedligeholdelsestilstand.

Vurderingen var endelig foretaget ud fra sædvanlige udlejningsforhold, og de vedligeholdelses- og forbedringsudgifter, som skolerne havde foretaget for egen regning, indgik således også her i styrelsens anslåede lejeværdier og dermed i vurderingerne.

141. Styrelsen vurderede den samlede ejendoms-værdi for skolecenteret i Juelsminde til 22,0 mill. kr. og skønnede, at den samlede årlige husleje burde være 3,1 mill. kr.

Som det fremgår af tabel 12, havde skolerne tilsammen betalt 2,9 mill. kr. i husleje i 1993 og 1994, hvilket altså var i underkanten af det skøn, som styrelsen kom med.

Vurderingen forudsatte dog også her, at udlejer afholdt udgifterne til den udvendige vedligeholdelse. Disse udgifter havde skolerne selv afholdt. Det bemærkes, at skolerne i Juelsminde over for Rigsrevisionen oplyste, at skolerne for egen regning havde foretaget en omfattende renovering af bygningskomplekset i Juelsminde. Disse forbedringer indgik således i styrelsens vurdering tillige med andre vedligeholdelsesarbejder og forbedringer, som skolerne havde afholdt for egen regning.

Endelig gjaldt det også for skolecenteret i Juelsminde, at betaling for ansattes benyttelse af tjenesteboliger var afregnet direkte med udlejer og ikke indgik i den opgjorte husleje, således som den er opgjort i tabel 12.

142. Som nævnt havde Fællesseje også fået vurderet ejendommen i Juelsminde. Det fremgik af vurderingen, at den pågældende ejendoms-mægler i marts 1996 havde vurderet ejendoms-komplekset i Juelsminde til en kontant-værdi på 35,2 mill. kr. Ejendommens mægleres vurderinger var også her baseret på "sædvanlige udlejningsforhold", hvilket bl.a. indebar, at udlejer betalte den udvendige vedligeholdelse.

Rigsrevisionens bemærkninger

143. Den husleje, som skolerne i Juelsminde betalte i 1993 og 1994, lå lidt under den husleje, som Told- og Skattestyrelsen skønnede var værdien af det lejede i 1996.

Tages der hensyn til, at skolerne selv havde afholdt udgifterne til den udvendige vedligeholdelse - som med den kystnære beliggenhed må antages at udgøre en ikke uvæsentlig andel af de samlede vedligeholdelsesudgifter - er det Rigsrevisionens opfattelse, at skolerne i 1993 og 1994 betalte en husleje, der nogenlunde svarede til det lejedes værdi, således som det fremstod ved Told- og Skattestyrelsens besigtigelse.

Det må dog pointeres, at de forbedringer og vedligeholdelsesarbejder, som skolerne for egen regning havde foretaget, siden de flyttede ind i bygningerne, indgik i vurderingsgrundlaget, idet Told- og Skattestyrelsens vurdering som nævnt var baseret på, hvordan skolecenteret nu fremstår.

Tabel 13. Ulfborg-skolernes vedligeholdelsesudgifter i 1993 og 1994

Vedligeholdelsesudgifter	1.000 kr.	
	1993	1994
Friskolen i Tvind	169	748 ^{a)}
Den rejsende Højskole i Tvind	111	156
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej	143	169
Tvind Håndarbejdsskole	56	92
Tvind Efterskole (flyttede 1. august 1993)	79	
Den Internationale Efterskole i Tvind (flyttede 1. august 1994)	244	544
Vedligeholdelsesudgifter i alt	803	1.709

^{a)} Opgørelsen er baseret på skolernes regnskaber.

^{a)} Vedrørende vedligeholdelsesudgifter i 1994 for Friskolen i Tvind bemærkes, at kun en udgift på 231.000 kr. var drifts-udgiftsført i regnskabet. Rigsrevisionen har tillige medregnet en vedligeholdelsesudgift på 517.000 kr., som skolen havde afholdt til ny tagbelægning på nogle af skolens bygninger i 1994. Udgiften var i regnskabet aktiveret på trods af, at hele værdien af de forbedrede bygninger tilhørte Esiate.

146. Det ses af tabel 13, at de afholdte vedligeholdelsesudgifter udgjorde henholdsvis 0,8 mill. kr. og godt 1,7 mill. kr. i 1993 og 1994. Det var ikke muligt ud fra regnskabet at foretage en opdeling af udgifterne efter, om de var anvendt til indvendig henholdsvis udvendig vedligeholdelse. Hertil kom de vedligeholdelsesudgifter, som øvrige lejere i Ulfborgkomplekset måtte have afholdt i forbindelse med deres leje af kontorlokaler og tjenesteboliger.

Ved vurderingen af udgifternes størrelse må det tages i betragtning, at stort set al vedligeholdelse blev varetaget af skolerne selv, dvs. af eleverne og lærerne. I de enkelte skolers program var således indlagt "faste vedligeholdelsesweekender" (byggeweekender), hvor eleverne og lærerne i fællesskab reparererede og vedligeholdte skolernes bygninger og udenomsarealer. Stort set alle de afholdte udgifter til vedligeholdelse var således rene materialeudgifter. Skulle der have været betalt for arbejdets udførelse, ville udgifterne derfor have været væsentlig højere. Skolerne bemærkede, at det havde været en del af skolernes pædagogik, at lærere og elever selv skulle stå for den ud- og indvendige vedligeholdelse af bygningerne.

147. Ved Rigsrevisionens besøg på skolerne i Ulfborg og Juelsminde kunne det konstateres, at der fandt et praktisk samarbejde sted skolerne imellem vedrørende vedligeholdelse, opvarm-

ning mv. På skolerne i Ulfborg blev der afholdt byggeweekender i lighed med dem, der også fandt sted ved skolerne i Juelsminde, og som er beskrevet nedenfor.

Fordeelingen af udgifter til fælles sportsfaciliteter, dvs. idræts- og svømmehal, skete efter en fast fordeling, der hvert år blev fastsat ud fra antallet af elever ved de enkelte skoler. Fordeelingen kunne genforhandles i løbet af året.

El til skolernes varme- og strømforbrug blev leveret af Tvindkraft, som drev Tvinds vindmølle. Forbruget blev afregnet efter måler på de enkelte skoler.

148. *Friskolen i Tvind* havde i 1994 fået ny tagdækning på skolen. Skolen havde selv afholdt udgifterne på godt 500.000 kr. heril. For at kunne betale beløbet optog Friskolen i Tvind et rentefrit lån på 517.393 kr. over 20 år hos den selvvejende institution Estate, som ejede bygningerne. Lånet fremgik af skolens regnskab for 1994.

Det fremgik af låneaftalen - som først var indgået i april 1995 - at hele værdien af de forbedrede bygninger tilhørte Estate, men at skolens tilbagebetalingsforpligtelse ophørte, såfremt skolen flyttede skolevirksomheden til en ny adresse.

149. Vedligeholdelsesudgifter afholdt af skolerne i Juelsminde fremgår af tabel 14.

Tabel 14. Juelsminde-skolernes udgifter til vedligeholdelse 1993 og 1994

Vedligeholdelsesudgifter	1993		1994	
	-----		1.000 kr. -----	
Juelsminde Friskole	230		182	
Den rejsende Højskole i Juelsminde	136		104	
Juelsminde Efterskole	166		167	
Den Internationale Efterskole i Juelsminde	130		178	
Juelsminde Husholdningsskole	44		62	
Vedligeholdelsesudgifter i alt	707		694	

Det fremgår af tabellen, at vedligeholdelsesudgifterne beløb sig til ca. 700.000 kr. i både 1993 og 1994. Som for Ulfborg-skolerne gjaldt det dog også her, at de afholdte udgifter stort set kun dækkede materialeindkøb, idet elever og lærere stod for al vedligeholdelse. De reelle vedligeholdelsesudgifter ville derfor have været væsentlig højere, hvis der skulle have været betalt for det timeforbrug, som var medgået til vedligeholdelsen.

150. Skolerne i Juelsminde havde hvert deres ansvarsområde vedrørende vedligeholdelse af fælles bygninger, arealer mv. Vedligeholdelsen ud over den daglige vedligeholdelse fandt sted i forbindelse med såkaldte byggeweekender.

Skolerne sondrede mellem tre former for byggeweekender. For det første arrangerede den enkelte skole byggeweekender, hvor elever og lærere ca. en gang månedligt i fællesskab foretog vedligeholdelse af skolens egne bygninger mv.

For det andet afholdtes der fælles byggeweekender 1 til 2 gange årligt, hvor samtlige skoler i Juelsminde deltog. Endelig arrangerede Fællesseje fælles vedligeholdelsesweekender, hvor lærere fra hele Skolesamvirket Tvind deltog. Dette skete ved at Fællesseje gennemsnitligt hver 8. uge i løbet af et år sendte en indkaldelse ud om afholdelse af byggeweekend. De byggeweekender Fællesseje arrangerede var centralt koordineret, så de afholdtes i weekender, hvor eleverne på samtlige Tvindskoler havde hjemrejseweekend. Hvad der skulle være genstand for vedligeholdelse aftaltes nærmere mellem Fællesseje, den enkelte skole og dens bestyrelse. Tvindbyg, der var en delaktivitet under Fællesseje, stillede værktøj til rådighed for skolerne i forbindelse med byggeweekender, hvis der var behov herfor.

151. Udgifterne til Juelsmindeskolernes fælles vedligeholdelse af bl.a. sportshal, vandtårn, og park blev i 1994 fordelt via en fordelings-

nøgle. Det fremgik af denne, at skolerne ud over deres andel i forbindelse med vedligeholdelsen betalte et fast bidrag til Tvindbyg for benyttelse af værktøj og lignende. En tilsvarende fordelingsnøgle for 1993 kunne ikke fremskaffes af skolerne. Rigsrevisionen må på den baggrund gå ud fra, at der ikke forelå en fordelingsnøgle for skolernes fordeling af fællesudgifter vedrørende vedligeholdelse i 1993.

Skolerne bemærkede efterfølgende, at der i mange år havde været en fordelingsnøgle for udgifter til fælles vedligeholdelse blandt de skoler, som var beliggende i Juelsminde, og at denne fordeling hvert år - og også i 1993 - havde dannet grundlag for den faktiske fordeling af udgifter til bl.a. sportshal, kloakpumper, kystsikring og køkken. At fordelingen for 1993 ikke fandtes, skyldtes nedbrud på en PC.

Skolernes udgifter til vand blev årligt fordelt i forhold til arealevtal.

Forbrug af elektricitet, som var en stor udgift, da næsten al opvarmning skete ved el, blev fordelt månedligt i henhold til opgjort forbrug, idet der var placeret målere på hver etage i bygningerne. Kun forbrug af el i fællesarealer, fx sportshal og køkken blev fordelt i forhold til antal elever.

Rigsrevisionens bemærkninger

152. Efter Rigsrevisionens opfattelse er det tvivlsomt, om *Friskolen i Tvind* selv burde have afholdt udgifterne til ny tagdækning. Skolen skulle ifølge lejekontrakten afholde udgifterne til vedligeholdelse, som ny tagdækning næppe kan henregnes til.

Dette understøttes desuden af, at skolen optog udgiften i sit regnskab som et aktiv og ikke som en almindelig driftsudgift.

Rigsrevisionen finder det uheldigt, at der ikke forelå dokumentation for den nærmere fordeling af visse fællesudgifter blandt skolerne i Juelsminde i 1993. Ingen af skolerne var i besiddelse af fordelingsnøglen, der var bortkommet på alle skolerne.

D. Billeje

153. De besøgte skoler havde alle en eller flere biler til rådighed. Bilerne var for en dels vedkommende udlejet af Fælleseje.

Samtlige skoler havde lejet en Land Rover County (12 personers Station Wagon) hos Fælleseje. Bilerne blev anvendt dels i forbindelse med skolearbejdet, dels til lærernes private formål.

Der var indgået lejeaftaler mellem den selv-ejende institution Fælleseje og de enkelte skoler om bilerne.

Til eksempel kan nævnes *Juelsminde Efterskole*:

Lejeaftale var indgået den 10. marts 1989 for perioden 19. december 1987 til 31. december 1995.

Årsløjen var aftalt til 25.000 kr. Lejer skulle selv afholde alle udgifter til forsikring og vægtafgift samt den løbende drift og vedligeholdelse af bilen. Årsløjen kunne således betragtes som udlejers afkast af den investerede kapital.

Det fremgik af lejeaftalen, at både udlejer og lejer kunne opsiges lejeaftalen med 12 måneders varsel til ophør den 31. august.

154. En ny aftale blev indgået allerede den 4. december 1989, dog med virkning fra den 1. januar 1989.

Hvad der havde begrundet ændringen, fremgik ikke, ligesom det heller ikke fremgik, hvorfor opsigelsesvarsel ifølge den oprindelige lejeaftale ikke var blevet overholdt.

Den nye lejeaftale var stort set identisk med den første aftale. Således var lejeperioden stadig angivet til 19. december 1987 til 31. december 1995, og bilen blev stadig beskrevet som fabriksny. Det eneste nye var, at årsløjen for 1989 var forhøjet fra 25.000 kr. til 37.020 kr. pr. år, svarende til en forhøjelse på 48 %.

155. I december 1989 meddelte Fælleseje Juelsminde Efterskole, at lejen for 1990 ville blive forhøjet til 39.000 kr.:

"Den selv-ejende institution Fælleseje har ved budgetlægningen for 1990, efter udviklingen i det til grund for finansieringen lig-gende udlånsår, fundet det påkrævet at hæve lejebetaling med 2.000 kr. årligt for samtlige lejere. Den månedlige leje for Juelsminde Efterskole bliver herefter 3.250 kr. med virkning fra 1. januar 1990."

Der havde ikke fundet opsigelse sted (12 måneders varsel til ophør den 31. august), som foreskrevet i lejeaftalen, ligesom der heller ikke var indgået en ny lejeaftale. Hvorfor den nye lejeaftale, der var indgået i december 1989, ikke medtog denne yderligere forhøjelse for 1990 fremgik ikke.

156. I oktober 1992 meddelte Fælleseje tilsvarende skolen, at:

"Den selv-ejende institution Fælleseje har ved budgetlægningen for 1993 fundet det rimeligt at pristalsregulere lejebetalingen med 4 % årligt for samtlige lejere med virkning fra den 1. januar 1993. Dette sker for at forbedre økonomien i Land Rover regnskabet, således at indtægterne opvejer udgifter-ne. Den månedlige leje for Juelsminde Efterskole bliver i 1993 kr. 3.380."

Årsløjen kom herefter op på 40.560 kr. Heller ikke i dette tilfælde havde der fundet opsigelse sted med efterfølgende indgåelse af ny kontrakt. Fælleseje har til disse forhold bemærket, at den oprindelige årsløje på 25.000 kr. var en af Fælleseje subsidieret leje. Begrundelsen for, at lejen blev hævet var, at parterne var enige om, at Juelsminde Efterskole var sådan økono-misk stillet, at skolen ikke længere med ri-melighed kunne gøre krav på fortsat subsidie-ring. Derfor var parterne også enige om at se bort fra de kontraktmæssigt fastsatte varslene.

Fælleseje har tillige anført, at forhøjelsen fra 25.000 kr. til 37.020 kr. og senere forhøjel-ser ikke medførte, at årsløjen for skolen kom

over finansieringsomkostningerne, såfremt skolen havde skullet finansiere købet på markedsvilkår. Parterne var derfor enige om at se bort fra varslingsbestemmelserne i kontrakten.

157. I 1993 bad Fælleseje alle skoler, der havde lejet en Land Rover, herunder Juelsminde Efterskole om at indbetale et depositum svarende til 3 måneders leje, for hvert køretøj. Fælleseje tilkendegav, at depositumet ville blive tilbagebetalt ved lejeperiodens udløb.

I alt ville efterskolen ved udgangen af 1995 have betalt knap 320.000 kr. i leje for bilen, jf. tabel 15.

Tabel 15. Oversigt over Juelsminde Efterskoles betaling for leje af en Land Rover hos Fælleseje (løbende priser)

År	Leje i kr.
1988	27.105
1989	37.020
1990	39.000
1991	39.000
1992	39.000
1993	50.700
1994	42.120
1995	43.680
I alt 1989-1995	317.625

I lejen for 1993 er indeholdt et depositum på 3 måneders leje. I alt beløbet på de 317.625 kr. er ekskl. lærernes betaling for privat brug af bilen.

158. I tilknytning til lejeaftale af december 1989 var der med virkning fra 1. januar 1989 indgået et tillæg, hvis formål var at muliggøre, at lærerne kunne anvende køretøjet til private formål på tidspunkter og i perioder, hvor leje-ren (efterskolen) ikke havde brug for køretøjet.

For privat benyttelse af køretøjet skulle lærerne årligt betale 5.000 kr. i tillægsleje til ud-lejer.

Til ovennævnte opgørelse skal derfor læg-ges 35.000 kr. for lærernes benyttelse af bilen. Udlejer har således i alt modtaget knap 353.000 kr. i ren lejeindtægt, da al vedligehol-delse, forsikring, vægtafgift og løbende drift som nævnt skulle afholdes af lejer. Fælleseje oplyste, at købet af Land Roverne var sket til

en stykpris på 195.000 kr. inkl. moms og afgif-ter.

Det var Fællesejes opfattelse, at det ville have været dyrere for skolen at finansiere bi-lerne på markedsvilkår. Fælleseje beregnede, at finansiering på markedsvilkår eksempelvis ville have kostet Juelsminde Efterskole ca. 321.000 kr. mod de knap 318.000 kr. som Fælleseje havde modtaget eksklusiv lærernes betaling for privat brug. Desuden fandt Fælleseje, at der skulle ses bort fra det indbetalte depositum, idet dette var tilbagebetalt til skolen i oktober 1995.

Fælleseje medgav dog, at menudgrifterne skulle modregnes brugtognsværdien på ca. 85.000 kr., som køretøjet ved finansieringsperi-

odens udløb ville have haft for Juelsminde Efterskole.

159. Tilsvarende lejeaftaler og ændringer mv. var indgået for de øvrige besøgte skoler, dog med den undtagelse, at begyndelsesårslejen for tre af skolerne ikke var 25.000 kr., men 35.000 kr. For to af disse skoler, nemlig *Friskolen i Tvind* og *Juelsminde Friskole* fandtes yderligere lejekontrakter indgået i januar 1992 gældende fra 1. januar 1992. For disse to skoler var årslejen hævet til 48.000 kr., og lejen skulle årligt opreguleres med 4 %.

Det depositum, som Fællesseje i 1993 bad alle lejere om at indbetale, var for disse to skoler ikke 3 måneders leje, men 6 måneders leje, svarende til 24.960 kr. Det fremgik ikke, hvor for Fællesseje havde hævet lejen og tog et større depositum fra netop disse to skoler, idet bilerne var ens.

I løbet af perioden 1988 til 1995 havde disse to skoler hver indbetalt godt 375.000 kr. i leje til Fællesseje for den lejede bil, og når her til kom lærernes betaling for privat brug af bilerne, havde Fællesseje modtaget godt 410.000 kr. i leje pr. bil.

Fællesseje tilkendegav i juni 1993 over for skolerne, at Fællesseje til køb af bilerne optog et lån til en fast, lav rente:

"I 1987/1988 købte Fællesseje 40 Land Rovere til udlejning til skolerne inden for Skolesamvirket Tvind. Til dette indkøb optog Fællesseje et 8-årigt lån til en fast, lav rente i hele lånets løbetid. Lånet dækkede hele indkøbsprisen. I anledning af en øget interesse hos skolerne for at leje Land Rovere og andre små busser og under indtryk af meldingerne om regeringens påtænkte forslag om at pålægge alle små busser en registreringsafgift på 60 % har Fællesseje forud for forslags fremsættelse i Folketinget den 19. maj 1993 købt 13 Land Rovere til udlejning til skolerne. Desværre har det ikke været muligt at opnå så gode finansierings-

over Land Rover-lejen med det formål at sikre skolerne en løbende forsyning af kvalitetsbiler og små busser til priser og på øvrige vilkår, der for skolerne var bedre end markedsvilkårene.

Fællesseje har dog ikke forelagt Rigsrevisionen dokumentation for indkøb og brug af de nævnte biler, ligesom det ikke er dokumenteret, at skolerne kunne leje biler og busser på vilkår, der var bedre end markedsvilkårene.

Rigsrevisionens bemærkninger

161. Rigsrevisionens beregninger viser, at udlejers afkast af den investerede kapital har udgjort ca. 20-23 % p.a. i perioden 1988 til 1995, bl.a. afhængig af, om begyndelsesårslejen (1988) var 25.000 kr. eller 35.000 kr. I beregningen er der taget højde for, at depositum blev tilbagebetalt skolerne i 1995. Ifølge aftalen der var indgået i 1995, i forlængelse af den oprindelige aftale, skulle skolerne fortsætte med at betale leje indtil år 2002, dog med faldende årsleje. Hvis ikke denne aftale var blevet ændret i 1996, jf. pkt. 269, ville skolerne samlede betaling for leje have været betydeligt højere og udlejers afkast tilsvarende højere.

Forrentningen på 20-23 % p.a. kan sammenholdes med, at den gennemsnitlige effektive obligationsrente i 1988 var på 9,78 % p.a., og at pengeinstitutternes gennemsnitlige udlånsrente i 1988 var 13,2 % p.a.

Det er Rigsrevisionens opfattelse, at heller ikke kontrakterne mellem Fællesseje og de enkelte skoler om leje af biler er indgået mellem jævnbrydte parter. Fællesseje har forhøjet lejeprisen - herunder i 1993 bedt om yderligere 3 (6) måneders leje som forudbetaling, - uden at respektere de vilkår og betingelser, som lejeaftalen indeholdt. Lejeaftalen har dermed fået skær af en proforma aftale, som Fællesseje tilsyneladende frit kunne ændre i opadgående retning til enhver tid.

Det er tillige Rigsrevisionens vurdering, at de enkelte skoler ved at gå ind på Fællessejes betingelser og den ensidige forhøjelse af leje-

prisen, uanset kontraktens bestemmelser, ikke har taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af de midler, som skolen har modtaget fra staten. At Fællesseje angav, at det ønskede "sit Land Rover regnskab" forbedret, og i 1993 ville have en 3 måneders forudbetaling fra alle lejere for at kunne finansiere nye bilindkøb, er den enkelte skole uvedkommende. Det korrekte havde været, at Fællesseje havde opsagt kontrakterne og derefter forhandlet en ny kontrakt med hver enkelt skole.

At skolerne har tilsidesat skyldige økonomiske hensyn understreges af, at den forrentning, som Fællesseje har opnået af den investerede kapital, var forholdsvis høj, både set i forhold til den gennemsnitlige effektive obligationsrente og den gennemsnitlige effektive udlånsrente i pengeinstitutterne. Skolerne ville således med økonomisk fordel selv kunne have investeret i de pågældende biler i stedet for at indgå de pågældende lejemål med Fællesseje.

E. Møbelfonden

162. Alle skoler, som Rigsrevisionen besøgte i Ulfborg og i Juelsminde, betalte til en såkaldt "Møbelfond". Møbelfonden var ikke en fond i juridisk forstand, men dækkede alene over et arrangement, hvor skolerne hver måned indbetalte et beløb til Fællesseje, som forpligtede sig til at forsyne skolerne med brugt værelsesinventar - borde, stole, senge, sengetæpper, lamper, gardiner, billeder og gulvtæpper - som ifølge aftalen skulle være af god kvalitet til en rimelig betaling. Den enkelte skoles værelsesinventar kunne efter aftalen udskiftes hvert femte år.

Skolerne forpligtede sig ifølge aftalen til at betale et beløb pr. elevplads. Skolerne kunne vælge at tilslutte sig en af følgende 3 kategorier: A) "Standard", pris 2.000 kr. pr. elevplads, B) "Ekstra", pris 3.000 kr. pr. elevplads eller C) "De luxe", med en pris på 4.000 kr. pr. elevplads set over en femårig periode. Der var i de enkelte aftaler fastsat, hvor mange pladser den

enkelte skole skulle betale for, og betalingen skete månedligt.

Rent praktisk fungerede ordningen på den måde, at Fælleseje førte en konto, hvortil skolerne indbetalte. Af denne konto skulle det tilgeledes fremgå, hvilken værdi skolen havde modtaget inventar for. Fælleseje svarede ikke renter af indståender, ligesom skolen heller ikke skulle betale renter af et eventuelt skyldigt beløb.

163. Af aftalen fremgik det, at Fælleseje ville tilbyde den enkelte skole egnede inventar til den afalte pris, og det stod skolen frit at antage eller forkaste Fællesejes tilbud. Hvis en skole ikke fandt det tilbudte inventar egnet, skulle Fælleseje ifølge aftalen tilbagebetale skolens tilgodehavende senest ved udløbet af aftaleperioden, dvs. efter 5 år. Fælleseje havde ikke stillet sikkerhed herfor.

164. Det fremgik endvidere af aftalen, at Fælleseje men ikke de enkelte skoler kunne indbyde til forhandling om tillægsbetaling, hvis skolens antal af elevpladser ændredes væsentligt i aftaleperioden, hvis skolen ønskede at få leveret inventar til en værdi, der ikke kunne rummes inden for den indgåede prisaftale, og hvis udviklingen i kvaliteter og priser på brugt markedet for værelsesinventar efter Fællesejes opfattelse begrundede dette. Der var ikke taget højde for ændring af antal elevpladser i nedadgående retning. Skolerne kunne dog opsigse aftalen med 3 måneders varsel.

Skolerne havde betalt til fonden både i 1994 og i 1995, idet kontraktens første 5 års periode løb fra 1. januar 1994. Aftalen var dog først indgået i august 1995, formentlig i tilknytning til Rigsrevisionens anmeldelse af sit besøg på skolerne.

Rigsrevisionens bemærkninger

165. Det er Rigsrevisionens opfattelse, at aftalen om Møbelfonden i lighed med ordin-

gen om huslejeudligningen ikke reelt afspejler en aftale indgået mellem ligeværdige parter, men at konstruktionen mere tjente Fællesejes interesser. Fælleseje fik beløb stillet rentefrit til rådighed af skolerne, som med mindre aftalen blev opsagt først skulle omsættes i inventar, når Fælleseje fandt det betimeligt, dog således at "skolens værelsesinventar kunne udskiftes hvert femte år".

Rigsrevisionen finder det uheldigt, at der ikke var taget højde for ændring af elevpladser i nedadgående retning, og at aftalen først var indgået godt 19 måneder efter at skolerne startede med at betale til ordningen.

Endelig lå der ikke i aftalen nogen sikkerhed for, at skolerne overholdt vilje få værelsesinventar eller få tilbagebetalt de indbetalte beløb, idet der ikke fra Fællesejes side var stillet nogen garanti eller anden sikkerhed for, at modværdigheden ville blive præsteret. Dette finder Rigsrevisionen også uheldigt.

166. I forbindelse med Rigsrevisionens besøg på Juelsminde Efterskole besigtigede Rigsrevisionen nogle elevværelser udstyret med det brugte værelsesinventar, som Fælleseje havde fremskaffet.

Der var tale om brugt hotelinventar, som efter Rigsrevisionens opfattelse ikke ganske modsvarede det behov, som efterskoleelever må forventes at have. Der var ringe bordsarbejdsplads og de ergonomiske krav til arbejdspladsen (lys, bordsplads, stolens udformning og indrettesmuligheder) var næppe tilgodeset.

F. Oplysningssekretærer

167. Alle de besøgte skoler havde tilknyttet oplysningssekretærer, hvis opgave var at hverve nye elever til skolerne gennem oplysningsarbejde i Danmark, såvel som i udlandet. Arbejdet bestod bl.a. i indrykning af annoncer i dagspressen, afholdelse af informationsmøder for interesserede, udregning af økonomiske forhold for potentielle elever, besvarelse af telefo-

niske henvendelser og opklæbning af plakater om skolerne.

168. Det var karakteristisk, at oplysningssekretærerne var tilknyttet flere af skolerne på samme tid. I flere tilfælde oplyste forstanderne, at skolerne direkte samarbejdede om rekruttering af nye elever.

På *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* blev det oplyst, at skolen sammen med *Den rejsende Højskole i Tvind*, Juelsminde og *Bogensense* afholdt fælles "formøder" med henblik på rekruttering af nye elever.

169. I 1994 havde de 9 skoler tilsammen anvendt 2,5 mill. kr. til oplysningssekretærer. Heril kom ikke ubetydelige udgifter til drift af de biler, som oplysningssekretærerne benyttede. Af de 2,5 mill. kr. var 894.000 kr. anvendt til annoncer og brochurer, 481.000 kr. til kontorartikler, 463.000 kr. til tjenesterejser, mens lønnen til sekretærerne havde udgjort 322.000 kr.

Set i forhold til skolernes totale udgifter var der i alt anvendt 7 % til oplysningssekretærernes arbejde, eksklusive udgifter til drift af de biler, som blev stillet til rådighed for oplysningssekretærerne af skolerne.

Det fremgik, at *Juelsminde Efterskole* og *Den Internationale Efterskole* i 1995 havde fået stillet 2 biler vederlagsfrit til rådighed af Fælleseje til brug for skolens oplysningsarbejde og eventuelt til rådighed for skolens oplysningssekretær og arbejdet med at oplyse om skolens program og med indmeldelse af elever. Skolerne skulle dog selv betale alle driftsomkostninger, forsikring og vedligeholdelse af bilerne.

170. Udgiften til oplysningssekretærer varierede mellem skolerne, således havde enkelte skoler brugt mere end 10 % af skolens samlede udgifter til oplysningssekretærer.

Til eksempel kan nævnes, at *Den rejsende Højskole i Juelsminde* havde anvendt 13 % af skolens totale udgifter til oplysningssekretærer både i 1993 og 1994, svarende til 482.000 kr. i

1993 og 519.000 kr. i 1994. Tilsvarende havde *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* anvendt 527.000 kr. i 1993 og 601.000 kr. i 1994 til oplysningssekretærer. Dette svarer til henholdsvis 11 og 12 % af skolens totale udgifter de to år.

171. Hver måned overførte skolerne et fast beløb til en bankkonto, som oplysningssekretærerne selv kunne disponere over. Afregningen skete ved, at oplysningssekretærerne fremsendte bilag for de afholdte udgifter til skolerne.

172. Generelt var bilagskvaliteten vedrørende oplysningssekretærerne af ringe standard. Udgiftsbilagene var ikke påført oplysning om, i hvilken anledning udgiften var afholdt, og det fremgik ikke hvem og hvor mange potentielle elever, oplysningssekretæreren havde afholdt møder med.

Disse bilag vedrørte mange forskelligartede udgifter som indkøb af fødevarer, kontorartikler, bus-, færge- og togbilletter, telefonregninger og betaling af husleje for lejlighed i udlandet.

Som eksempel kan nævnes, at *Den rejsende Højskole i Juelsminde* havde betalt husleje for en lejlighed i Göteborg. På Rigsrevisionens forespørgsel oplyste højskolen, at højskolen havde disponeret over lejligheden fra marts 1992 til juni 1994.

Højskolen havde lang tradition for at have svenske deltagere på solidaritetsarbejderlinjen. Man havde brug for et sted i Göteborg, hvor skolens ulønnede oplysningssekretær kunne overnatte i forbindelse med møder med menesker, der havde henvendt sig på annoncer i Sydsvetige.

Samme behov havde højskolen i Norge og de øvrige danske rejsende højskoler. Lejligheden havde derfor været finansieret på delebasis, efter hvor meget den blev brugt af de respektive skoler.

Oplysningssekretæreren var den formelle lejer af lejligheden.

173. Afregningen af udgifter syntes i visse tilfælde noget lømløst.

Til eksempel kan nævnes, at *Juelsminde Friskole* havde afholdt udgifter til en oplysningssekretær for kørsel foretaget i perioden 22. til 26. juni 1993 fra Kagerup til Hamborg, fra Hamborg til Juelsminde og retur til Kagerup. Skolen betalte kilometergodtgørelse for 5.600 km, svarende til 1.400 km pr. dag. Kilometerantallet syntes i øvrigt ikke at svare til den anførte rute. Det fremgik i øvrigt ikke af bilaget, hvad formålet med turen havde været.

Rigsrevisionens bemærkninger

174. Som nævnt i pkt. 67 finder Rigsrevisionen det uhensigtsmæssigt, at der ikke var etableret ansættelsesforhold eller indgået klare aftaler med alle oplysningssekretærer. Rigsrevisionen finder det betænkeligt, at bilagsmateriale vedrørende oplysningssekretærer havde en sådan beskaffenhed, at det var meget vanskeligt at vurdere, hvad en del af de betydelige udgifter reelt var brugt til. Endelig burde der foreligge en klar fordelingsnøgle vedrørende de udgifter, som flere skoler skulle dele.

G. Skoleforeningerne

175. Ved Rigsrevisionens gennemgang af regnskabsposten "Andre udgifter" blev det konstateret, at de undersøgte skoler havde afholdt udgifter til forskellige skoleforeninger inden for Skolesamvirket Tvind.

176. Der findes i alt fem skoleforeninger inden for Skolesamvirket Tvind, og de er alle private foreninger. Rigsrevisionen har undersøgt følgende fire skoleforeningers regnskaber:

- Foreningen af Rejsende Højskoler
- Foreningen af Efterskoler og Husholdningsskoler
- Foreningen af Internationale Efterskoler
- Foreningen af Friskoler

Foreningerne er inddraget i undersøgelsen, da skolerne dækkede alle foreningernes udgifter. Foreningernes økonomiske forvaltning havde dermed direkte betydning for skolerne økonomi.

Regnskabet for den femte skoleforening - Foreningen af Småskoler - blev ikke gennemgået, idet småskolerne ikke var omfattet af Rigsrevisionens undersøgelse.

177. De fire skoleforeningers formål er ifølge vedtægterne at tjene elever, lærere, forstandere samt bestyrelser inden for Skolesamvirket Tvind.

Foreningerne har hjemsted på Skolesamvirket Tvind Forvaltningens adresse i Grindsted. Bygningerne ejes af Fælleseje, som udlejer til foreningerne.

Bestyrelsen for hver enkelt forening ansætter et antal foreningssekretærer.

178. Det blev oplyst under Rigsrevisionens besøg, at skoleforeningerne bl.a. havde ydet konsulentbistand til skolerne i forbindelse med indførelsen af edb i 1995, afholdt kurser for lærere samt ydet bistand i forbindelse med Tvindskolernes årlige sommerteater og julekoncert.

Forstanderne på henholdsvis *Juelsminde Efterskole* og *Juelsminde Friskole* kunne under Rigsrevisionens besøg ikke fremlægge dokumentation for afholdte kurser arrangeret af deres respektive skoleforeninger i 1993 og 1994. Skoleforeningerne har efterfølgende udarbejdet en redegørelse for de aktiviteter, som foreningerne har forestået fra 1993 til 1995.

179. Ifølge skoleforeningernes regnskaber for 1994 betalte Tvinds 31 statsstøttede skoler i alt 3,2 mill. kr. i kontingent til skoleforeningerne.

Bestyrelsen for den enkelte forening fastsætter medlemskontingentet, der blev betalt som en fast takst pr. elev. Fx betalte Juelsminde Efterskole 2.500 kr. pr. årselev i 1995. De enkelte

foreningers udgifter blev refunderet af medlemsskolerne.

180. Skoleforeningernes samlede udgifter var i 1994 på i alt 3,1 mill. kr. Af disse udgifter gik 22 % til lønninger, 31 % til husleje samt 27 % til autodrift og rejseudgifter.

181. Udgifterne til løn var ifølge skoleforeningernes regnskaber for 1994 på i alt 0,7 mill. kr.

Efter det oplyste havde skoleforeningerne i 1994 tilsammen 8 deltidsansatte sekretærer. Skolesekretærene arbejdede både lønnet og ulønnet. Omregnet til årsværk var der ansat henholdsvis 4,8 lønnet og 1,5 ulønnet årsværk i 1994.

Seks af skoleforeningernes sekretærer beskæftede bestyrelsesposter, oftest som bestyrelsesformand eller næstformand, i 19 ud af 31 statsstøttede Tvindskolers bestyrelser. De pågældende var således centralt placeret i Skolesamvirket.

182. Skoleforeningerne betalte i 1994 tilsammen knapt 1,0 mill. kr. i husleje mv., for lokaler til de 8 deltidsansatte sekretærer, hvilket umiddelbart syntes at være meget, også henset til, at der var tale om lokaler beliggende i Vestjylland. Som nettohuseleje havde foreningerne i 1994 betalt en årlig leje på 625 kr. pr. m², og for kælderlokaler 325 kr. pr. m². Hertil kom fællesudgifter, vedligeholdelse og varme mv., som udgjorde et tillæg på i alt 82 %. Lejen pr. år pr. m² for kontorlokalerne var således på 1.136 kr. og for kælderlokalerne ca. 600 kr. Lejemålet var på i alt 1.000 m².

Rigsrevisionen indhentede til sammenligning priser for kontorlejemål i området. Undersøgelsen viste, at velbeliggende kontorlokaler i Grindsted typisk kunne lejes for en pris på ca. 400 kr. pr. år pr. m², hvori var inkluderet fællesudgifter.

Fælleseje har efterfølgende oplyst, at de udlejede lokaler var møblerede, og at Fælleseje

inden for de nævnte fællesudgifter stillede pe-del, kantine og kantineordning med kok til rådighed.

Det fremgik ikke af kontrakterne, at lokalerne var møblerede, samt at der var en kok tilknyttet kantineordningen.

183. Skoleforeningerne havde i 1994 udgifter på 0,8 mill. kr. til autodrift og rejseudgifter. Udgifterne kunne hovedsageligt henføres til leje og drift af biler. Skoleforeningerne rådede i 1994 over 11 biler.

Af disse var 3 biler stillet gratis til rådighed af henholdsvis Fælleseje, Nyborg Søfartsskole samt en privatperson. 7 biler var lejet af Fælleseje (typisk for en vis årække), og endelig var 1 bil ejet af Foreningen af Internationale Efterskoler.

Skoleforeningernes 8 deltidsansatte sekretærer rådede således over 11 biler i 1994. Foreningerne har oplyst, at bilerne endvidere var til rådighed for skoleforeningernes bestyrelsesmedlemmer, dvs. forstanderne på medlemsskolerne, samt for 6 personer, som arbejdede ulønnet for foreningen i forbindelse med skoleforeningernes afholdelse af sommerteater, julekoncert mv.

Rigsrevisionens bemærkninger

184. Rigsrevisionen finder det mindre tilfredsstillende, at de to forstandere ikke under Rigsrevisionens besøg kunne fremlægge dokumentation for de ydelser, skolerne skulle have modtaget fra skoleforeningerne i 1993 og 1994, især når det tages i betragtning, at skolerne betalte betydelige kontingenter til foreningerne. De to skoler havde i 1994 betalt henholdsvis 142.000 kr. og 172.000 kr. i foreningskontingent. Det gennemsnitlige kontingent til foreningen for alle skoler under et var ca. 100.000 kr. pr. skole.

Det forekommer i øvrigt økonomisk uhen-sigtsmæssigt, at foreningerne i 1994 rådede over mere end en bil pr. deltidsansat sekretær.

Antallet af biler burde have været afpasset antallet af ansatte.

Rigsrevisionen finder, at foreningens netto-husleje var høj sammenlignet med tilsvarende lejernål i området.

Rigsrevisionen finder ikke, at skolerne under disse omstændigheder har udvist skyldige økonomiske hensyn ved at betale kontingent - i form af refusion af afholdte udgifter - til skoleforeningerne.

H. Forvaltningen

185. De besøgte skoler modtog alle - lige som øvrige Tvindskoler - hjælp til bogføring og regnskabsassistance fra Forvaltningen, jf. pkt. 63 ff.

Skolerne modtog ydelser i form af vejledning i bogføring, i elevadministration og generel økonomisk vejledning. Desuden udførte Forvaltningen sekretærarbejde, lønberegning og statusberegning for skolerne. Skolerne betalte månedligt for disse ydelser i forhold til det antal timer, som Forvaltningen anvendte til opgaverne. Forvaltningen beregnede sig i 1993 og 1994 en timepris på 275 kr. for disse ydelser. Forvaltningens regnskab var et rent refusionsregnskab, hvor eventuel overdækning eller underdækning skulle reguleres i fremtidige medlemsbidrag. Der var i 1994 ansat 6 personer i Forvaltningen i Juelsminde.

I 1993 og 1994 indbetalte alle skolerne til foreningen henholdsvis 1,9 mill. kr. og 1,3 mill. kr. i medlemsbidrag, hvortil kom andre indtægter på knap 400.000 kr., henholdsvis 340.000 kr. i de to år. Forvaltningens overskud var på henholdsvis 7.000 og 9.000 kr.

Forvaltningens største udgiftspost var begge år lønninger. I 1993 var udgiften på 470.000 kr., mens den i 1994 var på 413.000 kr. En anden betydelig post var husleje til henholdsvis Fællesleje og Thomas Brocklebank. I 1993 afholdt Forvaltningen udgifter hertil med 390.000 kr., mens samme post i 1994 udgjorde 96.000 kr.

Hvad der betingede nedgangen fra 1993 til 1994, fremgik ikke af regnskaberne.

Rigsrevisionens bemærkninger

186. Henset til at Forvaltningens regnskab var et rent refusionsregnskab, indvirkede Forvaltningens dispositioner direkte på de tilmeldte skolers betaling for de modtagne ydelser.

Rigsrevisionen finder ikke, at Forvaltningen har udvist skyldige økonomiske hensyn ved betaling af husleje på 390.000 kr. i 1993, i betragtning af de få medarbejdere.

I. Juridisk assistance

187. Skolerne havde i 1993 og 1994 afholdt udgifter til I/S Vestergaard og Jørgensen, Niels Finsensvej 11, Vejle. Selskabet havde Poul Jørgensen og Eva Vestergaard som interessenter. Begge de nævnte var tillige medlem af bl.a. Fælleslejes bestyrelse.

De enkelte skolers udgifter til det pågældende selskab var henholdsvis 6.000 kr. og 7.000 kr. i 1993, og henholdsvis 8.000 kr. og 14.000 kr. i 1994, afhængig af skoletype. Selskabet har oplyst, at Tvindskolerne i alt har indbetalt 192.000 kr. i 1993 og 284.000 kr. i 1994.

188. Skolernes udgifter til I/S Vestergaard og Jørgensen var regnskabsført som en administrationsudgift under posten "andre konsulenter".

Rigsrevisionen gennemgik denne regnskabspost for samtlige Tvindskoler i 1993 og 1994. Det fremgik, at langt de fleste af Tvinds statsstøttede skoler havde afholdt udgifter til det pågældende selskab i samme størrelsesorden, som skolerne i Ulfborg og Juelsminde.

189. Skolerne i Ulfborg og Juelsminde oplyste, at selskabet, der i daglig tale blev omtalt som "Juridisk kontor", bl.a. ydede bistand i forbindelse med tegning af lovpligtige forsikrin-

ger, vedtægtsændringer, godkendelse af europæiske elever mv.

Ved Tvind Håndarbejdsskole blev det endvidere oplyst, at I/S Vestergaard og Jørgensen havde gennemgået skolens bestyrelsesprotokol forud for Rigsrevisionens besøg i oktober 1995.

190. Der forelå ingen specificerede regninger over, hvilke ydelser skolerne havde modtaget fra I/S Vestergaard og Jørgensen. Ved besøget blev det oplyst, at skolerne i de sidste 3 år havde betalt til selskabet, samt at skolerne i øvrigt betragtede indbetalingerne som en form for kontingentordning, hvor den enkelte skole kunne benytte sig af selskabet efter behov.

Selskabet har efterfølgende indsendt en oversigt, der viser antallet af behandlede sager med anslået timeforbrug.

Rigsrevisionens bemærkninger

191. Rigsrevisionen anser det for uheldigt, at skolerne har afholdt udgifter til I/S Vestergaard og Jørgensen uden at der forelå nærmere specificerede regninger over, hvilke ydelser skolerne havde modtaget.

Rigsrevisionen finder det økonomisk uensigtsmæssigt, at skolerne årligt har indbetalt et beløb til I/S Vestergaard og Jørgensen, uanset om den enkelte skole havde behov for ydelser svarende til det indbetalte beløb. Derved kan skoler, som ikke modtog ydelser af selskabet svarende til den årlige betaling, reelt have bidraget til betalingen for andre skolers brug af selskabet. Der var heller ikke nogen sikkerhed for, at skolerne under ét modtog ydelser svarende til den samlede betaling.

Endelig finder Rigsrevisionen det uheldigt, at skolerne købte juridiske ydelser hos et selskab, hvor begge ejere sad i bestyrelsen for bl.a. Fællesleje. Således kunne der opstå habilitetsproblemer i tilfælde, hvor selskabet skulle yde juridisk rådgivning til skolerne fx i forbindelse med Fælleslejes udstedelse af pantebreve

til skolerne, indgåelse/ændring af huslejekontrakter, lejeaftaler vedrørende biler mv.

J. Hjælpekassen af 1990

192. Ved gennemgangen af udgiftsposten "Andre udgifter" blev det konstateret, at de besøgte skoler, undtagen Den Rejsende Højskole i Juelsminde, i 1993 havde betalt medlemskontingent til Hjælpekassen af 1990. De besøgte skolers samlede medlemskontingent var på 108.675 kr. i 1993. I 1994 afholdt skolerne ikke udgifter til Hjælpekassen.

193. Hjælpekassen af 1990 var en forening. Formålet med Hjælpekassen var ifølge vedtægterne at yde forbigående hjælp i form af lån eller tilskud til økonomisk trængte medlemsskoler. Kun skoleinstitutioner hørende til Skole-samvirket Tvind kunne være medlem af foreningen.

194. Foreningens drift blev finansieret via medlemskontingent og frivillige bidrag. Kontingentet blev fastsat af foreningens bestyrelse.

Hjælpekassen opkrævede i de første år et kontingent pr. årselev. Dette princip ophørte med udgangen af 1991. Fra 1992 bidrog skolerne alene med frivillige bidrag. De årlige bidrag i 1993 og 1994 var typisk halvdelen af den renteindtægt, som skolerne havde fået tilskrevet af indehaveren i pengeinstituttet eller ved at have placeret midler i pantebreve i fast ejendom, jf. pkt. 215.

195. Hjælpekassen havde i 1993 og 1994 indtægter i form af kontingenter på henholdsvis 362.659 kr. og 42.400 kr. I alt bidrog 26 skoler, som alle modtog statslån, med et gennemsnitligt kontingent på 13.948 kr. i 1993. I 1994 bidrog 2 skoler, inklusive Nyborg Sø-fartsskole som ikke modtog statslån, med 21.200 kr.

Udgifterne, dvs. lån og tilskud til medlemskolerne, udgjorde henholdsvis 273.075 kr. og

270.650 kr. I alt modtog 8 skoler et gennemsnitligt bidrag fra kassen på 34.134 kr. i 1993 og 6 skoler i gennemsnit 45.108 kr. i 1994. Kassen havde ultimo 1994 en egenkapital på 158.102 kr.

196. Det fremgik af foreningens regnskab for 1994/95, at foreningen blev opløst primo 1996. Foreningens formue blev i henhold til foreningens vedtægter udlodet til medlemsskolerne i forhold til størrelsen af skolerens samlede årlige betalinger i de forudgående 5 år.

197. I praksis fungerede Hjælpekassen således, at økonomisk trængte skoler indsendte ansøgning om hjælp, hvorefter kassens bestyrelse i det konkrete tilfælde tog stilling til, om ansøgningen skulle imødekommes. I 1993 og 1994 blev samtlige ansøgninger imødekommet.

198. Rigsrevisionen har gennemgået samtlige indkomne ansøgninger i 1993 og 1994. Gennemgangen viste, at skolerne typisk opnåede hjælp til igangsættelse af hvervekampagner, musikalske arrangementer, uforudsete udgifter mv.

199. Hjælpekassen havde i 1993 bevilget Det Nødvendige Seminarium 90.000 kr. til etablering af køkkenfaciliteter og skriveværksted, samt 171.900 kr. til en kampagne med henblik på seminariets hvervning af studerende i 1994.

200. Det blev endvidere konstateret, at Hjælpekassen i 1994 havde bevilget 10.000 kr. til *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* til indkøb af brugte bøger mv. til brug på UFF's projekter i Afrika, hvor solidaritetsarbejdere fra de rejsende højskoler udfører arbejde for UFF.

Som nævnt i pkt. 237, udsendes elever efter afsluttede kurser på de rejsende højskoler til UFF's projekter i Afrika. I denne periode er eleverne kontraktligt bundet til UFF og har indtægt med højskolerne at gøre.

201. *Den rejsende Højskole i Tvind* modtog 24.000 kr. fra Hjælpekassen i 1994 til trykning af pjecer om UFF's børnehjælp i Tete, Mozambique.

Baggrunden for ansøgningen var, at UFF og *Den rejsende Højskole* havde besluttet at oprette et børnehjælpshold. Skolen havde derfor behov for ekstra midler til brug for trykning af en pjecer med henblik på hvervning af elever til dette hold, der efter afsluttet højskoleophold skulle udsendes til det pågældende børnehjælpsprojekt i Mozambique.

Rigsrevisionens bemærkninger

202. Rigsrevisionen finder det principielt betænkeligt og økonomisk uhensigtsmæssigt, at skolerne i kraft af deres medlemskab af Hjælpekassen bidrog med økonomisk hjælp til konkurrerende skoler og til aktiviteter uden for de statsstøttede skoler. Den enkelte skole burde i stedet have anvendt midlerne til en konsolidering af økonomien eller på anden vis ladet midlerne komme skolen selv til gode.

K. Hornsøj Højskolehotell

203. Alle skolerne i Ulfborg og Juelsminde havde i 1993 og 1994 benyttet det norske Hornsøj Højskolehotell tilhørende Stiftelsen Fælleseie. Skolerne benyttede hovedsageligt hotellet i forbindelse med skiferier i Norge.

204. I august 1995 indgik alle de besøgte skoler aftale med Fælleseie om benyttelse af Hornsøj Højskolehotell for perioden 1995 til 1998. Aftalen gik ud på, at den enkelte skole havde ret til at benytte hotellet til ophold af kortere eller længere varighed, som skolen fandt passende.

For benyttelsesretten betalte den enkelte skole årligt et beløb på 325 kr. pr. årselev til Den selvejende institution Fælleseie. Når skolen benyttede hotellet, skulle der betales et mindre beløb pr. døgn pr. elev for leje af lin-

ned og el. Rengøring under og efter ophold skulle skolerne selv klare.

205. I forbindelse med afholdelse af de olympiske vinterlege i Lillehammer i 1994 drev ca. 40 elever fra husholdningsskolerne med tilknytning til skolesamvirket hotellet. Ifølge årsprogrammet for *Juelsminde Husholdningsskole* var eleverne:

"Hotelværtter, stupejger, kokke, tjener, køkkenmedhjælpere, rengøringsassistenter, receptionister m.m. for nogle af de mange mennesker, der kommer til Lillehammer."

10 elever fra *Juelsminde Husholdningsskole* deltog i små 3 uger i denne opgave samtidig med, at eleverne var tilmeldt et statsstøttet dansk kursus. Skolens forstander oplyste, at hverken skolen eller eleverne modtog betaling for arbejdet. Rigsrevisionen må derfor formode, at indtægterne fra elevernes arbejde tilfaldt hotellet.

Skolen har efterfølgende oplyst, at opholdet blev betragtet som praktik for eleverne. Endvidere oplyste skolen, at kun 7 elever deltog.

Det fremgik dog af bestyrelsesprotokollen, at 10 elever deltog.

206. På samme adresse som Hornsøj Højskolehotell var "Den rejsende Højskole" beliggende. Skolen modtog tidligere tilskud fra den norske stat.

Af et bilag fra *Den rejsende Højskole i Juelsminde* fremgik det, at en del af skolens udgifter til benyttelse af hotellet i 1994 tilfaldt Den rejsende Højskole i Norge.

Rigsrevisionens bemærkninger

207. Rigsrevisionen finder det uheldigt, at skolerne har afholdt udgifter til benyttelse af hotellet uafhængigt af skolernes faktiske brug af hotellet. Rigsrevisionen finder det desuden problematisk, at statsstøttede skoler ved hjælp af en aftale sikrer en ikke statsstøttet skole en fast indtægt. Hvis alle Tvindskolerne i 1995

indgik aftale med Fælleseie om benyttelse af hotellet, ville det betyde en fast indtægt til hotellet og/eller den ikke statsstøttede højskole på over 500.000 kr. årligt.

208. Det er efter Rigsrevisionens opfattelse ikke i overensstemmelse med tilskudslovgivningen for de frie kostskoler, at elever på statsstøttede kurser udførte almindeligt erhvervsarbejde. Endvidere finder Rigsrevisionen det mindre tilfredsstillende, at Juelsminde Husholdningsskole for så vidt har indfjendt midler til hotellet og/eller Den rejsende Højskole i Lillehammer, idet hverken husholdningsskolen eller dens elever modtog betaling for det udførte arbejde.

L. Kunstforeningen af 22. marts 1985

209. Ved gennemgangen af regnskabsposten "Andre udgifter" blev det bemærket, at de besøgte skoler i 1993 og 1994 havde afholdt udgifter på henholdsvis 100.875 kr. og 136.000 kr. til Kunstforeningen af 22. marts 1985.

210. Formålet med Kunstforeningen var ifølge vedtægterne at berige medlemmerne med god dansk og udenlandsk billedkunst, musik, litteratur, teater, film og anden kunst.

Som medlemmer kunne optages skoler, institutioner og enkeltpersoner, der hørte til Skolesamvirket Tvind.

211. Foreningens drift blev finansieret via medlemskontingent, gaver og medlemmernes betaling for foreningens ydelser.

Kontingenter og prisen for medlemmernes betaling for ydelser blev fastsat af foreningens bestyrelse.

212. Ved besøget på skolerne i Ulfborg og Juelsminde blev det oplyst, at Kunstforeningens bestyrelse traf beslutning om størrelsen af det årlige kontingent.

Skolerne kunne herefter vælge malerier for dette beløb på Dronninglund Kunstscenter, der

ejes af Fælleseje. Foreningen støttede og afholdt endvidere en del kulturelle arrangementer, herunder Skolesamvirket Tvinds årlige sommerteater og julekoncert, som skolerne ydede særskilt bidrag til.

213. Det fremgik af Kunstforeningens regnskab for 1994, at foreningen havde indtægter på i alt 1,5 mill. kr. Ifølge skolerensregnskaberne for 1994 indbetalte 22 af Tvinds skolerne i alt 0,6 mill. kr. til foreningen.

Foreningen afholdt udgifter for i alt 1,6 mill. kr. i 1994. Dermed dækkede skolerens indbetalinger ca. 40 % af foreningens samlede udgifter.

Rigsrevisionens bemærkninger

214. Rigsrevisionen finder, at skolerens indbetalinger til Kunstforeningen har karakter af en kontingentordning, der gør det vanskeligt at gennemskue, hvad skolerne får for de indbetalte beløb.

VIII. Udlån af overskydende kapital til Fælleseje

215. 4 af de besøgte skoler havde aktiver i form af værdipapirer. Der var hovedsagelig tale om investering i pantebrev foretaget i 1993 og 1994.

Rigsrevisionen bad også de 6 andre Tvinds skoler, som ifølge deres regnskab besad værdipapirer i form af pantebrev, om at indsende kopi af pantebrevene og af eventuelle låneaftaler, tillige med kopi af skolerens vedtægter og bestyrelsesprotokoller vedrørende beslutningen om investering i pantebrev.

Pantebrevene var alle udstedt af Fælleseje med pant i 3 forskellige ejendomme i tilknytning til Fællesejes køb af ejendommene.

216. De berørte 10 skoler havde i deres vedtægter en bestemmelse om, at midler, som

ikke var nødvendige for skolens drift, skulle anbringes efter reglerne om anbringelse af fondenes midler - eller en tilsvarende bestemmelse, alt afhængig af, hvornår vedtægterne var godkendt.

Af Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 97 af 15. marts 1985 om anbringelse af fondes midler og bestyrelsesvedlæg mv. fremgik det, at "Anbringelse kan ske mod tinglyst panteret i fast ejendom, såfremt det for lånet udstedte pantebrev sammenlagt med foranstående prioriteter omregnet til kontantværdi har sikkerhed inden for 80 % af den seneste offentlige konstantvurdering."

217. 9 ud af de 10 skoler henviste i bestyrelsesprotokollen til, at anbringelse af midler, som ikke var nødvendige til den enkelte skoles drift, lovligt kunne ske i pantebrev i medfør af § 9 i ovennævnte bekendtgørelse. Bestyrelsesprotokollen for den sidste skole, *Den rejsende Højskole i Tvind*, indeholdt dog ingen oplysninger om beslutningen om at yde lån til Fælleseje.

Det var betegnende, at ordvalget vedrørende beslutningen om at yde Fælleseje de nævnte lån, stort set var identisk i de enkelte protokoller, jf. pkt. 58.

Det fremgik i øvrigt ikke, hvorvidt nogen bestyrelse havde overvejet alternative placeringer af de likvide midler, eller hvordan skolerne var nået frem til, at de havde ledige midler til placering i værdipapirer.

Som eksempel kan nævnes *Roskilde Friskole*, hvor bestyrelsen enstemmigt havde vedtaget at yde Fælleseje et lån på 500.000 kr. mod pant i Boserup-ejendommen. Senere blev der afholdt et telefonbestyrelsesmøde, hvor det eneste punkt på dagsordenen var en nedsettelse af lånebeløbet til 300.000 kr. Det fremgik ikke, hvorfor beløbet blev nedsat, ligesom lånets størrelse ikke havde været diskuteret ved det første møde.

Af bestyrelsesprotokollen fremgik det om ændringen alene:

"Ændring af beløb på lån til Fælleseje til køb af pantebrev i Boserup-ejendommen matr. nr. 4, 5 g, 5 h, Boserup, Roskilde Jor-der, Boserupvej 100, 4000 Roskilde til kr. 300.000 kr.

Alle var enige."

Roskilde Friskole bemærkede hertil, at købet af pantebrevet skulle ses som både en bedre placering til højere rente og som en investering i en udvikling og udvidelse af skolen.

At ordvalget i protokollen var knapt skyldtes, at bestyrelsen havde ladet referenten skrive et beslutningsreferat. Skolen forklarede videre, at beløbet blev nedsat fordi Fælleseje ikke be-

høvede at låne flere penge for at kunne købe bygningen, og at skolens daværende forstander over for bestyrelsen havde givet udtryk for bekymring om, at udgifterne ved skolens flytning muligvis kunne overstige det beløb som var fastsat i budgettet.

Flere skoler bemærkede, at de havde anset det for meget fordelagtigt at anbringe skolerens midler i pantebrev, fordi renteaftakstet på disse var betydeligt højere, end hvis pengene havde været anbragt i banken.

218. Af tabel 16 fremgår, hvilke midler skolerne havde placeret i pantebrev, og hvori sikkerheden bestod.

Tabel 16. Oversigt over skolerens investeringer i pantebrev

Skole	Pantebrevets størrelse ----- Kr.-----	Rente -- % --	Pantebrevet har pant i
Juelsminde Friskole	400.000	10	Boserup-ejendommen ⁷⁾
Den rejsende Højskole, Tvind	273.000	7	Hellebæk-ejendommen ⁷⁾
Den rejsende Højskole på Sejrens Vej, Tvind	150.000	10	Boserup-ejendommen
Den Internationale Efterskole på Skydebanegård	150.000	10	Boserup-ejendommen
Den Internationale Høj- og Efterskole på Nebbegård	250.000	10	Boserup-ejendommen
Asserbohus Efterskole	500.000	10	Boserup-ejendommen
Juelsminde Efterskole	300.000	10	Boserup-ejendommen
Roskilde Friskole	300.000	10	Boserup-ejendommen
Hellebæk Friskole	650.000	10	Boserup-ejendommen
	200.000	7	Hellebæk-ejendommen
Roskilde Efterskole	1.000.000	9	Lindersvold-ejendommen ⁷⁾

⁷⁾ Boserup-ejendommen er ejendommen beliggende Boserupvej 100, Roskilde (det tidligere sanatorium). Hellebæk-ejendommen er ejendommen Ndr. Strandvej 95, Helsingør, mens Lindersvold-ejendommen er ejendommen Lindersvoldvej 5 A-E, Fakse.

Fælleseje havde fra de 10 skoler lånt i alt 4.323.000 kr.

Boserup-ejendommen

219. Hovedparten af skolernes investeringer var sket i pantebrev med pant i Boserup-ejendommen i Roskilde (det tidligere sanatorium under St. Hans Hospital).

Boserup-ejendommen var overtaget af Fælleseje fra Københavns Kommune pr. 1. april 1993, men endeligt skøde var først underskrevet af selger den 17. oktober 1995 og tinglyst den 25. oktober 1995. Der havde ifølge Københavns Kommune ikke været udfærdiget sluttedel, men beslutningen om salget var truffet af Københavns Borgerrepræsentation den 11. februar 1993.

220. Til brug ved finansieringen af købet udstedte Fælleseje i marts 1993 pantebrev på i alt 2.850.000 kr. til 9 Tvindskoler med pant i den nævnte ejendom. På daværende tidspunkt var ejendommen endnu ikke overtaget fra Københavns Kommune.

Pantebrevene var udstedt mod, at skolerne til kurs 100 lånte Fælleseje beløbet til brug for betalingen af købesummen for ejendommen. Skolerne udbetalte lånet til Fælleseje i marts 1993.

Der blev ikke udfærdiget noget særskilt lånedokument vedrørende lånene; låneforholdene var således alene reguleret gennem pantebrevene. Ved en af de besøgte skoler, *Den rejsende Højskole i Tvind*, konstaterede Rigsrevisionen, at det pantebrev, som var opført i regnskabet, ikke var i skolens besiddelse. Pantebrevet blev opbevaret hos udstederen, Fælleseje. Skolen havde således intet bevis for den indgåede låneaftale.

Fælleseje har efterfølgende bemærket, at *Den rejsende Højskole i Tvind*'s pantebrev ikke var deponeret hos Fælleseje, men at det ved Rigsrevisionens revisionsbesøg befandt sig hos Forvaltningen i Juelsminde.

221. Det fremgik af skolernes bestyrelsesprotokoller, at Fælleseje over for skolerne havde "indestået for", at de udstedte pantebrev ville foreligge i anmærkningsfri tinglyst stand i august 1993. (Protokollen for *Den rejsende Højskole i Tvind* indeholdt dog ingen oplysninger om lånet.) Indeståelsen fra Fælleseje udførte på udbetalingspunktet den eneste sikkerhed, idet der ikke var udstedt bankgaranti eller lignende fra Fælleseje til skolerne.

Til trods for Fællesejes løfte om tinglysning i august 1993 var ingen af de 9 pantebrev i Boserup-ejendommen tinglyst medio november 1995. De långivende skolers panteret var dermed ikke beskyttet i forhold til tredjemand, fx Fællesejes kreditorer, dvs. at panteretten kunne fortrænges.

Fælleseje har anført, at pantsikkerheden nu for længst er etableret. Fælleseje har tilføjet, at til pantsikkerheden kom, at skolerne som lejere var sikret adgang til modregning i lejebetalingen, hvis Fælleseje ikke skulle opfylde forpligtelsen til at betale ydelserne på pantebrevet. Fælleseje kunne derfor ikke anerkende, at pantebrevene på noget tidspunkt havde været usikrede.

Rigsrevisionen skal hertil bemærke, at tinglysning af pantebrevene først var sket medio december 1995.

For at kunne modregne skal visse grundbetinger være opfyldt. Bl.a. stilles der krav om gensidighed, og hovedreglen er, at modregning mellem fordringer kun kan ske, når debitor efter den ene fordring er kreditor efter den anden fordring.

De ejendomme, som Fælleseje udlejede, tilhørte bl.a. Estate, mens Fælleseje alene havde fuldmagt til at udleje dem. Det er Rigsrevisionens opfattelse at modregningsbetingelsen om gensidighed ikke er opfyldt i de tilfælde, hvor Fælleseje ikke ejede de ejendomme, som skolerne havde lejet gennem Fælleseje.

Modregning har således været udelukket for alle skolerne i Ulfborg og Juelsminde, idet det var Estate, som ejede de bygninger, hvori disse

skoler havde til huse. Det bemærkes yderligere, at Den Internationale Høj- og Efterskole på Nebbegård indtil 1. august 1994 var lokaliseret i Ulfborg, og dermed også i bygninger, som Estate ejede.

I hvert fald i disse tilfælde havde fordringerne således været uden sikkerhed.

222. De pantebrev, som Rigsrevisionen fik foreviset i efteråret 1995, var i øvrigt heller ikke stemplet i henhold til stempeloven, hvorefter stempling som hovedregel skal ske senest 4 uger efter dokumentets oprettelse.

Stempling skulle altså have fundet sted i april 1993.

Rigsrevisionen fik efterfølgende tilsendt kopi af de stemplede, tinglyste pantebrev i Boserup-ejendommen udstedt af Fælleseje til *Juelsminde Efterskole* og *Den Internationale Efterskole* og *Højskole på Nebbegård*. Det kunne dog konstateres, at det ikke var de samme dokumenter, som var udstedt i marts 1993. Fælleseje havde tilsyneladende udstedt nye pantebrev i december 1995 til erstatning for de oprindelige pantebrev og i stedet ladet disse stemple og tinglyse.

Herved var overtrædelsen af stempeloven skjult.

223. Af skolernes bestyrelsesprotokoller fremgik det, at bestyrelserne havde givet deres samtykke til at yde lån til Fælleseje, idet pantebrevene ville få sikkerhed inden for 80 % af den offentlige vurdering.

Boserup-ejendommen var ifølge den offentlige ejendomsvurdering vurderet til 15 mill. kr. De udstedte pantebrev, som var sideordnede, ville ifølge deres eget indhold ligge inden for belåningsgrænsen på 12 mill. kr.

Primo november 1995 var der imidlertid tinglyst andre pantehæftelser på Boserup-ejendommen for tilsammen 13,5 mill. kr. Hertil kom de utinglyste pantebrev til skolerne, som altså ikke på dette tidspunkt havde blot delvis sikkerhed inden for belåningsgrænsen.

224. Fælleseje købte Boserup-ejendommen af Københavns Kommune for 10 mill. kr. konstant. Belåningen og pantsikkerheden udgjorde således op til 120 % af købesummen. Som sidste - uinglyste - prioritet havde skolernes pantebrev en markedsværdi, som lå betydeligt under den kurs på 100, som skolerne betalte.

I foråret 1993, hvor skolerne bevilgede Fælleseje lånene, var den effektive pantebrevsrente noget højere end de 10 %, hvorpå renten lå, og det vel at mærke for pantebrev, der holdt sig inden for handelsprisen af en given ejendom. Skolerne kunne ved at investere på det almindelige pantebrevsmarked have opnået en rente på over 13 %, og samtidig fået bedre sikkerhed for investeringen.

225. Ifølge bestyrelsesprotokollen for *Asserbohus Efterskole* var forslaget om at yde Fælleseje et lån mod pant i Boserup-ejendommen stillet af skolens bestyrelsesformand. Forslaget blev enstemmigt vedtaget af bestyrelsen. Lånet androg 500.000 kr.

Skolens bestyrelsesformand var samtidig bestyrelsesmedlem i Fælleseje, og underskrev pantebrevet på Fællesejes vegne.

Tilsvarende forhold gjorde sig gældende for *Juelsminde Efterskoles* udlån af 300.000 kr. til Fælleseje, idet skolerne havde samme bestyrelsesformand.

Hellebæk-ejendommen

226. De to pantebrev på tilsammen 473.000 kr. med pant i Hellebæk-ejendommen, som *Hellebæk Friskole* og *Juelsminde Friskole* besad, var også udstedt i tilknytning til Fællesejes erhvervelse af ejendommen.

Det fremgik af begge skolers bestyrelsesprotokoller, at lånet til Fælleseje kunne udbetales i marts 1994, og at Fælleseje inde stod for, at skolerne ville få pantebrevene i anmærkningsfri tinglyst stand inden udgangen af august 1994. Også disse lån var optaget til kurs 100.

Pantebrevene blev dog først tinglyst - med anmærkninger - den 7. september 1995, og forelå primo december 1995 stadig ikke i anmærkningsfri stand.

Lånene blev forrentet med 7 %. I foråret 1994 kunne skolerne have opnået en effektiv pantebrevsrente på op mod 12 %, hvis man i stedet havde investeret på det almindelige marked.

Lindersvold-ejendommen

227. Det sidste pantebrev på 1,0 mill. kr., som *Roskilde Efterskole* besad, var udstedt i august 1994 og havde pant i Lindersvold-ejendommen. Om dette pantebrev fremgik følgende af protokollen fra bestyrelsesmødet den 28. juli 1994:

"Bestyrelsen besluttede at låne Den selv-ejende institution Fællesseje 1.000.000 kr. af Roskilde Efterskoles midler mod pant i Lindersvold-ejendommen beliggende Lindersvoldvej, 4640 Fakse inden for 80 % af den offentlige ejendomsværdi. I øvrigt til afregning til kurs 100 og med en årligt ydelse på 12,2 % af hovedstolen, hvoraf 9 % p.a. af den til enhver tid værende restgæld er rente, medens resten er afdrag."

Det fremgik af tingbogen, at Fællesseje ved betinget skøde af 10. juni 1994 erhvervede ejendommen i Fakse til overtagelse den 12. juni 1994. Købesummen for ejendommen var 9.790.000 kr. og ejendommen var ifølge den offentlige ejendomsvurdering vurderet til 10,0 mill. kr.

Pantebrevet, som i øvrigt først blev tinglyst i juni 1995, var efterstående lån til kreditforeninger mfl. Disse lån var utinglyst nedbragt til 7,8 mill. kr. Imidlertid var der tale om 10 %-lån, hvorfor kursværdien af kreditforeningslåne- om på tidspunktet for bestyrelsens beslutning om at yde lånet var over pari. Pantebrevet til Roskilde Efterskole lå derfor væsentligt ud

over 80 % af den offentlige vurdering af ejendommen.

Fællesseje har bemærket, at den offentlige ejendomsværdi for Lindersvold-ejendommen blev forhøjet til 15,05 mill. kr. den 10. oktober 1994, og at pantebrevet dermed holdt sig inden for 80 %-grænsen.

Skolernes revisor bemærkede vedrørende Lindersvold-ejendommen, at han var enig med Rigsrevisionen i, at prioriteringsgraden skulle måles på udstedelsestidspunktet.

Fællesseje bemærkede i øvrigt om Boserup-ejendommen, jf. pkt. 221, at de langvindende skoler også vedrørende Hellebæk-ejendommen, og Lindersvold-ejendommen havde sikkerhed ved adgang til effektiv modregning i huslejen, såfremt Fællesseje ikke betalte ydelserne på pantebrevene. Hvad angår Hellebæk-ejendommen er det Rigsrevisionens opfattelse, at modregningsbetingelserne i hvert fald ikke var opfyldt for Juelsminde Friskole, idet det var Estate der ejede de bygninger hvori Juelsminde Friskole havde til huse. For Lindersvold-ejendommen gjaldt det tilsvarende, at det ikke var Fællesseje, der ejede de bygninger, som Roskilde Efterskole havde lejet. Ejeren var Pensam, der havde lejet ejendommen ud til Roskilde Fjord Skolecenter ApS, som Fællesseje ejede hele anpartskapitalen i. Rigsrevisionen finder heller ikke i dette tilfælde, at betingelserne for modregning var opfyldt.

Øvrige forhold vedrørende udlån af kapital til Fællesseje

228. Til Foreningen Hjælpekassen af 1990 betalte skolerne frivilligt bidrag fra 1992, jf. pkt. 194.

Det blev oplyst, at det typiske årlige bidrag, som skolerne betalte var halvdelen af den rente, som skolerne havde fået udbetalt ved at have penge indsat i en bank på aftaleindskud, eller for et mindretal af skoler, halvdelen af det rentefast, som investeringen i pantebrev i fast ejendom gav.

Som et kuriosum kan nævnes, at en af de skoler, som i 1993 lånte Fællesseje 150.000 kr., og fik et pantebrev til gengæld, nemlig *Den rejsende Højskole i Tvind*, samme år ansøgte Foreningen Hjælpekassen af 1990 om 10.000 kr. i støtte til agitationsudgifter. Ansøgningen blev begrundet med, at det på grund af skolens økonomiske situation var vanskeligt for skolen af afholde denne udgift. Hjælpekassen bevilgede beløbet. I 1994 søgte samme skole Hjælpekassen om yderligere økonomisk bistand. Hjælpekassen inøddkom ansøgningen med 24.000 kr.

Beslutningen om at låne Fællesseje 150.000 kr. af skolens midler i 1993 må tilsyneladende være sket løstrevet fra grundigere overvejelser om skolens økonomiske formåen.

229. Baggrunden for skolernes lån til Fællesseje var ifølge bestyrelsesprotokollerne, at skolerne havde overskydende midler, som ikke var nødvendige for skolerne, og som de på denne måde ville sikre sig et afkast af.

Den fælles lejekontrakt indebar imidlertid, at Fællesseje ensidigt var berettiget til at hæve huslejen totalt set for skolerne med et beløb svarende til ydelserne på lånet. Det fremgik således af huslejekontraktens § 1, at Fællesseje var berettiget til at hæve huslejen, hvis Fællesseje optog nye prioritetslån.

Rigsrevisionen er ikke bekendt med, om Fællesseje benyttede sig af denne ret, men følger af udlånene kunne blive, at skolerne gennem højere husleje selv kom til at betale renter og afdrag på de lån, som Fællesseje havde optaget hos skolerne.

Juelsminde Friskole oplyste, at det ikke var tilfældet, da noget sådant ville stride mod Fællessejes formål og sædvanlige handlemåde.

Rigsrevisionens bemærkninger

230. Det er Rigsrevisionens opfattelse, at skolernes lån til Fællesseje ikke har været genstand for reel drøftelse i de respektive bestyrel-

ser. Rigsrevisionen har således hæftet sig ved, at det ikke af noget bestyrelsesreferat fremgik, at beslutningen om långivningen havde været nærmere drøftet, endside afslået. Der syntes heller ikke at have været drøftelser af alternativerne anbringelser af midlerne til en bedre forrentning og større sikkerhed.

Bestyrelserne, som havde det økonomiske ansvar for skolerne, burde også have reageret, da pantebrevene ikke var leveret i tinglyst stand til rette tid.

Det virkede i øvrigt påfaldende, at ingen bestyrelse havde interesseret sig for, at sikkerheden på pantebrevene ikke var, hvad den gav sig ud for at være.

Rigsrevisionen betragter de omtalte udlån fra skolernes side som et udtryk for den meget begrænsede selvstændighed, der reelt tilkom den enkelte skoles bestyrelse.

231. Rigsrevisionen finder i det hele, at de involverede skolers lån til Fællesseje uden reel sikkerhed var i strid med såvel skolernes vedtægter som almindelige principper om forsvarlig forvaltning af offentlige midler. Rigsrevisionen finder det meget uheldigt, at sikkerheden for skolernes lån ikke var bragt i orden, inden lånene blev udbetalt til Fællesseje.

Efter Rigsrevisionens opfattelse tog skolerne ikke skyldige økonomiske hensyn, da man accepterede at udlåne skolens midler til en forrentning væsentligt under markedsrenten og uden fornøden sikkerhed.

Det forekommer endvidere betænkeligt, at bestyrelsesformanden for Asserbohus Efterskole og Juelsminde Efterskole optrådte i en dobbeltrolle ved samtidig at repræsentere de to langvindende skoler og Fællesseje som låntager. Det forekommer utvivlsomt, at den pågældende ikke havde den fornødne habilitet til at medvirke til disse dispositioner.

Rigsrevisionen har gjort Told- og Skattestyrelsens opmærksom på, at stempeelloven tilsyneladende blev overtrådt ved Fællessejes udstedelse af pantebrev i Boserup-ejendommen.

IX. Andre forhold til belysning af Skolesamvirket

A. Andre institutioner mv., som skolerne har samarbejde med

232. Rigsrevisionens gennemgang af skolerens regnskabsmateriale viste, at skolerne i vidt omfang samarbejdede med flere foreninger med tilknytning til Tvind. I det følgende beskrives kort samarbejdet med 2 af disse foreninger.

Foreningen til almene formål af 22. august 1989

233. Formålet med foreningen var ved gaver, lån og på andre måder at støtte velegørende og almennyttigt arbejde. Foreningen havde i 1993 udelukkende udgifter til formålsbestemt elevstøtte. Elevstøtten blev efter ansøgning ydet til støtte til betaling af elevbetalingen for udenlandske elever ved Tvindskolerne.

234. Det fremgår af foreningens regnskab for 1993, at foreningen havde indtægter på i alt 1.176.778 kr.

De største indtægter hidrørte fra bidrag og gaver, som udgjorde 1.172.000 kr. af foreningens samlede indtægter. Disse indbetalinger var efter det oplyste hovedsageligt tilvejebragt gennem frivillige indbetalinger fra lærere inden for Skolesamvirket Tvind.

I 1993 bidrog i alt 278 personer med frivillige indbetalinger på henholdsvis 4.500 kr. og 4.000 kr. pr. person.

235. I 1993 uddelte foreningen i alt 1.175.130 kr. i elevstøtte. I første halvår af 1993 blev der ydet støtte til i alt 103 elever, der i gennemsnitligt modtog 7.515 kr. I andet halvår af 1993 modtog 86 elever i gennemsnit 4.664 kr.

Støtten fra foreningen medvirkede til at øge skolerens elevtal og dermed statsstøtten.

ministeriet, at det ikke var tvunget for eleverne at deltage i indsamling til UFF, samt at indsamlingen ikke var en del af det planlagte undervisningsforløb.

Rigsrevisionen har dog bemærket en tilsvarende formulering - som den ovenfor citerede fra *Den rejsende Højskole i Juelsminde* - i det engelske undervisningsoplæg for 1995-1996 fra *Den rejsende Højskole i Tvind*.

240. I undervisningsoplægget for *Den rejsende Højskole i Juelsminde* var der forberedelsesperioden, dvs. i højskoleopholdet, afsat 16 hele undervisningsdage og flere halve dage ud af 125 undervisningsdage samt 10½ weekend dage ud af 48 weekend dage til pengeindsamling til UFF. Det blev oplyst, at eleverne hovedsageligt indtjente pengene ved postkortsalg i tyske byer. Endvidere skete indtjeningen ved blomstersalg - eleverne købte blomster på torvet og solgte dem på gader og stræder - eller ved at skolerne "udlejede" eleverne til UFF eller Humana på en såkaldt "entreprisekontrakt". I entrepriseforholdene gav eleverne samtidig afkald på løn, hvorefter skolerne ofte skænkede beløbet til UFF. Det fremgår af bestyrelsesprotokollen for *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej*, at skolen på et bestyrelsesmøde den 12. juli 1994 besluttede at skænke knap 100.000 kr. til UFF.

Et andet eksempel var fra *Den rejsende Højskole i Tvind*. Her havde højskolen i 1993 "udlejet" 8 elever i en entrepriseaftale med Ulandshjælp fra Folk til Folk, Stockholm. Det fremgik af aftalen, at *Den rejsende Højskole* skulle udføre det omhandlede entreprisarbejde som et led i institutionens uddannelsesprogram. Arbejdet bestod i at finde containerpladser i en række angivne byer i Sverige, at arbejde i UFF's butik i Stockholm, hænge plakater op, dele løbesedler ud samt eventuelt at hænge tøj op i UFF's butik. Det fremgik, at timelønnen var 60 dkr., mens det at skaffe en containerplads blev afregnet med 300 dkr. Alle eleverne havde underskrevet en forhåndserklæring om

afkald på løn til *Den rejsende Højskole*. Det fremgik af erklæringen, at de var deltagere på *Den rejsende Højskole*.

241. Ved skolebesøgene blev det oplyst, at "Federationen for the Benevolt organisation for UFF and Humana", (paraplyorganisation for UFF og Humana), i 1993 og 1994 efter ansøgning havde udbetalt rejselegater til gennemsnitlig 80 til 90 % af de udsendte solidaritetsarbejdere.

Rejselegatet var i 1995 i størrelsesordenen 10.000 - 11.000 kr. afhængigt af, hvilket land solidaritetsarbejdere skulle udsendes til. Beløbet dækkede selve flyreisen, forsikring, nødvendige vaccinationer og medicin.

Skolerne har efterfølgende oplyst, at det var et betydeligt mindre antal elever, som modtog rejselegater.

242. Endvidere fremgik det af en kontrakt fra 1993 mellem UFF og en solidaritetsarbejder, at det var en forudsætningsbetalt, at solidaritetsarbejderen inden afreisen til Afrika havde tilmeldt sig det afsluttende forløb på den højskole, hvor forberedelseskurset var gennemført.

Formålet med den afsluttende periode var, at eleverne skulle konkludere på opholdet i Afrika og udbrede viden om UFF's arbejde. Ifølge en brochure fra *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* var formålet med denne aktivitet at bidrage til:

"at flere og flere mennesker i Danmark får respekt for den form for nyttig U-lands-hjælp, som UFF og ligesindede organisationer yder og hermed udvirke, at disse mennesker også selv bliver endnu mere indstillet på at yde hjælp til u-landene under den form, de selv vælger."

243. Rigsrevisionen kunne konstatere, at UFF via såkaldte scholarships betalte afrikanske elever ophold på flere af de besøgte Tvindskoler.

B. Skattemæssige aspekter

Den rejsende Højskole på Sejrens Vej havde således i starten af 1993 8 afrikanske elever, hvis skolepenge var betalt af UFF. I 1993 og 1994 havde *Tvind Håndarbejdsskole* og *Juelsminde Husholdningsskole* hver 4 afrikanske elever, hvis elevbetaling ligeledes var betalt af UFF. Disse elever udløste statstilskud til skolerne.

244. Eleverne på samtlige besøgte skoler deltog i indsamling af midler til UFF. Indsamlingerne havde dog klart det største omfang på de rejsende højskoler.

De øvrige skoler deltog kun lejlighedsvis bl.a. ved postkortsalg, blomstersalg eller deltagelse i UFF's loppemarkeder.

Rigsrevisionens bemærkninger

245. De oplysninger, som *Den rejsende Højskole i Tvind* i 1995 gav Undervisningsministeriet vedrørende elevernes indsamling af midler til UFF, synes ikke at være korrekte. Eleverne på solidaritetstjenerne på de besøgte rejsende højskoler havde ifølge skolens undervisningsmateriale pligt til at samle ind til UFF, og indsamlingen var en del af undervisningen på de statsstøttede kurser.

246. Rigsrevisionen finder det tvivlsomt, om samarbejdet mellem UFF og de rejsende højskoler er i overensstemmelse med højskolelovens § 1, som kræver at undervisningen skal være af almindelig karakter.

Rigsrevisionen finder det således betænkeligt, at indsamling af penge kan optage en så betydelig del af den statsstøttede undervisning, som tilfældet er i forberedelsesforløbet på de rejsende højskoler.

Især da formålet med indsamlingen syntes at være at fremskaffe midler til elevernes rejselegater, jf. at der stort set var overensstemmelse mellem det beløb, der indsamledes, og det rejselegat, som den enkelte elev efterfølgende tildeltes.

Ligeledes har et amtskattespektorat behandlet en anmodning om at give Den selvejende institution Thomas Brocklebank skattefrihed i 1984 og 1985 efter den daværende bestemmelse i selskabsskattelovens § 3, stk. 3. Amtskattespektoratet afslog anmodningen. Afgørelsen blev senere tiltrådt i domme af Vestre Landsret og Højesteret.

Rigsrevisionen skal tilføje, at de to nævnte virksomheder nu er omfattet af fondsbeskatningsloven.

250. Efter ligningsloven § 8A kan gaver ydet til foreninger mv., hvis midler anvendes i almenvelgørende eller på anden måde alment nyttigt øjemed til fordel for en større kreds af personer, i et vist omfang fradrages i den skattepligtige indkomst, såfremt foreningen mv. i det kalenderår, hvori gaven ydes, er godkendt af skatteministeren som berettiget til at modtage fradragsberettigede gaver.

Løbende ydelser (ensidigt påtagne forpligtelser), som den skattepligtige under nærmere i loven angivne forudsætninger har forpligtet sig til at udtrede, kan ligeledes fradrages i indkomsten, jf. samme lovs § 12, stk. 1. Fradrag kan indrømmes for ydelser til foreninger stiftelser, institutioner mv., der ikke overstiger 15 % af yderens personlige indkomst med tillæg af passiv kapitalindkomst og for selskaber og andre skattepligtige institutioners vedkommende 15 % af yderens skattepligtige indkomst. Det er en betingelse for at fradraget kan indrømmes, at modtageren er godkendt af skatteministeren som berettiget til at modtage fradragsberettigede løbende ydelser.

Tvind-virksomhederne UFF, Foreningen til Almene Formål af 22. august 1989 samt *Fri-skolen i Tvind* er godkendt efter gaveordningen. Fonden til støtte for humanitære formål er godkendt både efter gaveordningen og fradragsordningen for ensidigt påtagne forpligtelser.

251. I den foran omtalte redegørelse til Ligningsrådet blev spørgsmålet om godkendelse

efter ligningslovens § 8A i relation til "Fonden til almene formål af 30. December 1982" og UFF behandlet.

I redegørelsen blev endvidere behandlet problematikken vedrørende indbetaling af løbende ydelser fra lærere, som havde forpligtet sig til at indbetale op til 80 % af deres samlede skattepligtige indkomst over en 12 årig periode. Fradrag for sådanne ydelser blev i 1987 fastsat til højest at kunne udgøre de nuværende 15 % af en skatteydners personlige indkomst.

Rigsrevisionen kan tilføje, at Tvind i 1987 oprettede Spareforeningen af 1. januar 1987, hvortil lærerne indbetalte en del af deres løn, jf. bilag 3.

252. Told- og Skattestyrelsen har generelt oplyst, at der løbende foregår kontrol af Tvind vedrørende ligningslovens § 8A, gaveordning, og ligningslovens § 12, stk. 2-3, forpligtelses-erklæringer.

Styrelsen er ikke generelt bekendt med omfanget og resultaterne af eventuelle sager vedrørende Tvind-virksomheden eller personer tilknyttet Tvind, da ligningen foregår i den enkelte kommune.

253. Af andre forhold har styrelsen oplyst, at import og eksport, som foretages af Tvind, løbende kontrolleres af de told- og skatteregioner, hvor virksomhederne har hjemsted. Det samme gælder udbetalingskontrol i forbindelse med negativ moms til Tvind-virksomheder, der eksporterer varer.

Told- og skatteregioner, hvor de enkelte Tvind-virksomheder har hjemsted, foretager desuden arbejdsgeverkontrol. Told- og skatteregion Holstebro koordinerede således i 1994 den ligningsmæssige behandling af fradrag for rejselegater for ansatte ved Tvind-skolerne. Sagen berørte i alt 21 kommuner i flere regioner.

254. Told- og Skattestyrelsen har oplyst over for Rigsrevisionen, at der er planlagt en række kontrolforanstaltninger over for Tvind i

1996 i samarbejde med Ulfborg-Vemb Kommune.

Den planlagte kontrol forventes afsluttet inden udgangen af 1996, afhængig af kontrollens omfang.

255. I forbindelse med Rigsrevisionens gennemgang af forskellige emner på skolerne, bemærkede Rigsrevisionen nogle aspekter af skattemæssig karakter, hvoraf visse umiddelbart syntes tvivlsomme i forhold til den gældende skattelovgivning. Rigsrevisionen bad derfor Told- og Skattestyrelsen om en vurdering heraf.

256. Told- og Skattestyrelsen oplyste, at de nævnte problemstillinger ville indgå i den igangværende kontrolaktion vedrørende Tvind, jf. pkt. 50.

Rigsrevisionen vil orientere statsrevisorerne herom, når resultaterne af kontrolarbejdet foreligger.

X. Skolesamvirkets revision

257. Samtlige Tvindskoler var underkastet lovpligtig revision ved en statsautoriseret eller registreret revisor, som tillige skulle kontrollere tilskudsgrundlaget.

Revisionen mv. af de frie grundskoler var for 1993 og 1994 reguleret i bekendtgørelse nr. 646 af 21. juli 1992 og bekendtgørelse nr. 1142 af 15. december 1992. For de frie kostskoler fremgik revisionsbestemmelserne af bekendtgørelse nr. 651 af 18. september 1990 og en vejledning fra Undervisningsministeriet om kontrol af tilskudsgrundlaget for 1994.

Disse bekendtgørelser havde inden udsendelsen været forelagt for Rigsrevisionen.

258. Bekendtgørelserne, der på de væsentligste punkter var enslydende, indeholdt bl.a. bestemmelser om revisionens tilrettelæggelse, udførelse og revisors rapportering. Det påhvile-

de revisor at udføre revisionen i overensstemmelse med god offentlig revisionsskik. Ved revisionen skulle revisor - udover almindelig finansiel revision - bl.a. efterprøve "om skolen har taget skyldige økonomiske hensyn ved forvaltningen af skolens midler". Revisor skulle herved efterprøve, "om skolens dispositioner - under hensyntagen til dens art og størrelse - er i overensstemmelse med, hvad der er sædvanligt for en hensigtsmæssig og sparsommelig administration, hvori indgår offentlige midler". Det påhvilede ligeledes revisor at kontrollere, at lovgivningens betingelser for at modtage tilskud var overholdt.

Revisor skulle i revisionsprotokollen redegøre for hvilket revisionsarbejde, der var udført, og om alle væsentlige forhold, der havde givet anledning til bemærkninger.

259. Endvidere skulle revisor kontrollere og attestere skolens oplysninger om elevtal mv. til brug ved ministeriets fastlæggelse af tilskud.

260. Alle skoler inden for Skolesamvirket havde samme revisor - et mindre, statsautoriseret revisionsfirma i Odense, som også varetog revisionen af andre institutioner, foreninger og fonde med tilknytning til skolerne.

261. Rigsrevisionen har gennemgået revisionsoplysninger og -protokoller for alle Tvindskoler for årene 1993 og 1994. Alle regnskaberne var forsynet med blank påtegning.

Revisionsprotokollerne for 1993 var relativt kortfattede og stort set enslydende for samtlige skoler. For 1994 var protokollerne noget mere udførlige - omend fortsat stort set enslydende.

Det fremgik bl.a. af protokollerne for 1994, at revisor havde foretaget "en sammenholdelse af elevindbetalinger til underliggende materiale mv." og "en fuldstændig kontrol af udgifter til husleje".

I protokollen for *Den rejsende Højskole på Sejrens Vej* oplyste revisor, at "en del bilags kvalitet ikke har været tilfredsstillende ligesom

bilagskonteringen og kritik af bogføringens poster ikke i fuldt omfang har været omhyggelig nok". Revisor havde derfor udvidet sin revision med henblik på afhjælpning af mangler i gørligt omfang. Revisionsprotokollerne for de 8 andre skoler, som er omfattet af Rigsrevisionens undersøgelse, indeholdt ingen kritiske bemærkninger til regnskabet.

Desuden havde revisor vurderet forvaltningen af institutionens midler. For alle de 9 undersøgte skoler var anført: "Det er vurderet, at institutionen får den fulde fordel af det indkøb som finder sted fælles for flere skoler på samme lokalitet - fx til kostforplejning, varme og el.

Det er vor vurdering, at institutionen får den fulde fordel af det indkøb som finder sted fælles for en flæthed af institutioner i Skolesamvirket - fx til møbler, udstyr, biler.

Det er vor vurdering, at institutionens udgifter som helhed er rimeligt afpasset efter institutionens størrelse og formål, ligesom ledige midler anbringes til bedst mulig forrentning til udgiftens tidsmæssige forfald".

Revisor fremkom ikke i sine protokoller for 1993 med sådanne vurderinger.

Ændringen i 1994 var foranlediget af, at Undervisningsministeriet havde kritiseret udformningen af protokollerne for 1993. I sit høringssvar til beretningen anførte revisor, at ministeriet i foråret 1995 godkendte et forslag svarende til formuleringen i protokollerne for 1994.

Hertil bemærkes, at ministeriet over for revisor tilkendegav, at man fandt det positivt, at forslaget var mere udførligt end tidligere revisionsprotokoller, men at rapporteringen burde afspejle de faktiske forhold på den enkelte skole. Ministeriet kunne derfor ikke generelt tage stilling til forslaget.

262. Skolernes indberetninger af oplysninger om tilskudsgrundlaget for 1993 og 1994 var omfattet af revisor uden forbehold, ligesom der ikke i revisionsprotokollerne var frem-

sat bemærkninger om manglende overholdelse af tilskudsbetingelser e.l.

Rigsrevisionens bemærkninger

263. Som det fremgår af det foregående, er det Rigsrevisionens opfattelse, at skolerne på en række punkter ikke har levet op til de krav, der må stilles til en hensigtsmæssig forvaltning af statslige tilskud. Revisors protokoller for 1994 indeholdt imidlertid ingen kritiske bemærkninger om forvaltningen, og protokollerne for 1993 var i den henseende ganske intetsigende.

Efter Rigsrevisionens opfattelse burde revisor have oplyst om de særlige forhold vedrørende en række skolers lån til fællesleje, jf. pkt. 215 ff., ligesom revisor burde have oplyst om den usædvanlige, fælles huslejekontrakt, som skolerne havde indgået med Fælleseje, jf. pkt. 117 ff.

Rigsrevisionen deler heller ikke revisors opfattelse med hensyn til de praktiserede ordninger vedrørende indkøb af møbler og leje af biler, jf. i øvrigt herom i pkt. 162 og 153.

Rigsrevisionen finder derfor, at revisor ikke har levet op til kravet om, at revisionen skal udføres i overensstemmelse med god offentlig revisionsskik.

Dette er særligt uheldigt, da revisors rapportering er et væsentligt grundlag for Undervisningsministeriets økonomiske tilsyn med skolerne.

264. Det forhold, at revisor samtidig var revisor for Fælleseje, der var skolernes medkontrahent i en række økonomisk vigtige ordninger, er på dette grundlag uheldigt, da Fælleseje synes at have haft det økonomiske udbytte af disse ordninger.

Revisor må have befundet sig i en interessekonflikt i forbindelse med sin revision af skolerne, også fordi skolerne i relation til fx huslejeordningen, havde modstridende økonomiske interesser.

Rigsrevisionen finder derfor, at den nuværende ordning med en fælles revisor må opretholdes.

265. Som omtalt i pkt. 103, er det endnu ikke afklaret, om de 7 frie kostskoler uberettiget har opnået statstilskud. Rigsrevisionens gennemgang af skolenes aktivitetsregistreringer mv. har dog vist, at det er meget tvivlsomt, om alle betingelser for at opnå tilskud er overholdt af skolerne.

Efter Rigsrevisionens opfattelse burde revisor have været opmærksom på dette forhold ved kontrollen af tilskudsgrundlaget og have rapporteret herom.

Kammeradvokaten har i sin indstilling til ministeriet om politianmeldelse, jf. pkt. 103 peget på, at der kan være anledning til at undersøge, om der fra revisors side kan foreligge overtrædelse af straffebestemmelserne i revisorlovgivningen eller straffelovens § 157.

XI. Skolesamvirket Tvinds ophør

266. Alle de besøgte skolerne har efter at Rigsrevisionen har gennemført sin undersøgelse på skolerne oplyst, at Skolesamvirket Tvind nu er under afvikling.

267. Alle Tvindskoler har med virkning fra 1. august 1996 opsagt samarbejdet med Skolesamvirket Tvind Forvaltningen. Fremover vil skolenes administrative opgaver blive varetaget af de respektive forstandere, og skolerne vil endvidere ansætte en sekretær.

268. Tvindskolerne har endvidere opsagt den nuværende huslejekontrakt. Herefter har den enkelte skole indgået en ny huslejekontrakt direkte med enten Fælleseje eller Estate. Til grund for huslejeens fastsættelse i de nye kontrakter er lagt de vurderinger af skolenes bygninger, som var foretaget på Fællesejes foranledning. Da huslejen ud fra dette grundlag blev

en del højere end skolerne kunne betale, har henholdsvis Fælleseje og Estate subsidieret lejen. De nye huslejekontrakter træder i kraft medio 1996.

269. Land Rover-lejekontrakterne var oplyst hørt 1. april 1996. Skolerne oplyste, at Land Roverne, som var indkøbt i 1988, herefter var stillet vederlagsfrit til rådighed for de hidtidige lejere, mens Mercedes personbilerne fra 1. januar 1996 var udlejet til skolerne på sædvanlige markedsvilkår.

270. Tvindskolerne har endvidere opsagt alle øvrige aftaler og kontrakter inden for det tidligere Skolesamvirke. Ifølge det oplyste er alle aftaler opsagt, så der ikke mere er tale om konfigurationsordninger eller andre økonomiske udligningsordninger. Følgende kontrakter og aftaler er således opsagt: Møbelfonden, skoleforeningerne med tilknytning til Skolesamvirket, juridisk assistance, Hornsøj Højfjellshotell samt Kunstforeningen.

271. Fælleseje har endvidere tilbudt at tilkøbe de pantebreve, som Fælleseje har udstedt til skolerne, til kurs 100. Købet vil ske rættvis og ifølge skolerne være afsluttet med udgangen af 1996.

272. Tvindskolerne har ligeledes opsagt samarbejdet med deres hidtidige revisor, og skolerne vil med virkning for regnskabet for 1996 havde udpeget nye revisorer.

XII. Undervisningsministeriets tilsyn

273. Undervisningsministeriet fører i sin egen skab af tilskudsyder et økonomisk tilsyn med frie kostskoler og frie grundskoler.

Tilsynet skal primært sikre, at skolerne og deres revisorer opfylder tilskudslovgivningens krav til regnskabet og økonomiforvaltningen, herunder at indberetningerne til brug for til-

skudsberegningen er korrekte. Herudover fører Undervisningsministeriet et pædagogisk tilsyn med de frie kostskoler for at sikre, at skolerne giver en undervisning, som er i overensstemmelse med lovgivningen. Det pædagogiske tilsyn med frie grundskoler påhviler forældrene til børn i skolen eller kommunalbestyrelserne. Ministeren kan dog i særlige tilfælde træffe beslutning om yderligere tilsyn med en skole.

274. I 1994 omfattede ministeriets tilsyn i alt 778 frie skoler, heraf var 225 efterskoler, 104 højskoler, 25 husholdnings- og håndarbejdsskoler og 424 frie grundskoler. Der var således tale om at betydeligt antal skoler, hvoraf Tvindskolerne kun udgjorde en lille del.

Tilsynet med de frie kostskoler blev varetaget af ministeriets Folkeoplysningsafdeling, mens tilsynet med frie grundskoler henhørte under Økonomiudvalget.

275. Som led i det økonomiske tilsyn gennemgår Undervisningsministeriet skolenes revisorattesterede indberetninger til brug for beregning af tilskud. Kontrollen vedrører primært elevtallet, som er den vigtigste faktor i udregningen af statsstøtten. For de frie grundskolers vedkommende er elevoplysningerne godkendt af kommunerne før indberetning til ministeriet.

Tvindskolenes indberetninger for 1992, 1993, 1994 og 1995 gav ikke ministeriet anledning til bemærkninger.

276. Endvidere gennemgår ministeriet skolenes regnskaber med tilhørende revisionsprotokoller.

Økonomiudvalget har efter opfordring fra Rigsrevisionen udarbejdet interne retningslinjer for gennemgangen af de frie grundskolers regnskaber. Gennemgangen af de frie grundskolers regnskaber omfatter dels kontrol af, at formelle krav er overholdt, dels en gennemgang af den enkelte skoles økonomiske resultater. Desuden foretages en analyse af revisors bemærkninger og beskrivelse af den udførte revision i revisi-

onsprotokollen. Gennemgangen kan resultere i, at ministeriet beder om yderligere redegørelser mv. fra skolens bestyrelse eller revisor. Økonomiudvalgetens normale tilsyn med frie grundskoler omfatter ikke besøg på skolerne.

Folkeoplysningsafdelingen har endnu ikke etableret en formaliseret regnskabs gennemgang for de frie kostskoler. Ministeriet har dog i februar 1996 på Rigsrevisionens forespørgsel oplyst, at man har iværksat et udviklingsarbejde med henblik på at systematisere og formalisere regnskabs gennemgangen.

Hidtil har ministeriet lagt afgørende vægt på at kontrollere, at refusionstilskuddene til de frie kostskoler opgøres korrekt, og på at overvåge situationen for skoler, som af økonomiske årsager er i umiddelbar fare for at måtte indstille skoledriften. Ministeriet besøger nye skoler som led i godkendelsen af skolens lokaler, men gennemfører derudover kun sjældent tilsynsbesøg.

277. Undervisningsministeriet har i marts 1996 oplyst, at Folkeoplysningsafdelingen ved gennemgangen af regnskaber for 1992 og 1993 for frie kostskoler tilknyttet Skolesamvirket Tvind i marts 1995 kunne konstatere, at regnskaberne var revideret i strid med reglerne i revisionsbekendtgørelsen.

Med udgangspunkt i ministeriets igangværende undersøgelse af forhold ved *Den rejsende Højskole, Tvind*, pålagde ministeriet skolens bestyrelse at meddele, hvorledes bestyrelsen i fremtiden kunne leve op til bekendtgørelsens bestemmelser.

Skolens revisor indsendte på denne baggrund et udkast til, hvorledes revisionsprotokol og revisionspåtegning for de frie skoler fremover kunne formuleres, jf. pkt. 261.

Da Rigsrevisionen samtidig var blevet anmodet om at udarbejde en beretning til statsrevisorerne om Skolesamvirket Tvind, valgte ministeriet at afvente Rigsrevisionens beretning, inden man formelt afsluttede gennemgangen af regnskaberne for Tvinds frie kostskoler.

Ministeriet oplyste endvidere, at man af tidsmæssige årsager ikke havde gennemgået de frie kostskolers regnskaber for 1994, men alene gennemlæst disse inden oversendelsen til Rigsrevisionen.

278. Samtlige årsregnskaber for de frie grundskoler med tilknytning til Tvind for 1992, 1993 og 1994 blev gennemgået i overensstemmelse med Økonomiudvalgets interne retningslinjer herom. Ministeriet bemærkede ved gennemgangen af 1992- og 1993-regnskaberne bl.a., at revisionspåtegninger og revisionsprotokoller var næsten enslydende og meget kortfattede. Ministeriets gennemgang af regnskaberne for 1994 gav anledning til, at man udbad sig supplerende oplysninger vedrørende udvalgte skolers regnskabsposter. Skolerne havde ultimo februar 1996 ikke besvaret ministeriets henvendelse.

279. I 1992 foretog ministeriet endvidere en særlig gennemgang af 1991-regnskaberne for fem frie grundskoler med kostafdeling, som kunne henføres til Skolesamvirket.

Gennemgangen viste, at Tvindskolerne, sammenlignet med andre grundskoler med kostafdeling, havde store indtægter ud over statstilskuddene, visse iøjnefaldende udgiftsposter og meget store kassebeholdninger. Ministeriet orienterede Rigsrevisionen om gennemgangen og oplyste samtidig, at man ikke fandt grund til at antage, at skolerne tilsidesatte tilskudsreglerne.

280. På baggrund af klager fra tidligere elever ved Det Nødvendige Seminarium vedrørende deltagelse i statsstøttede højskolekurser undersøgte ministeriet i 1995 visse forhold på *Den rejsende Højskole, Tvind*.

Ministeriet konstaterede, at højskolens reviderede regnskab for 1993 var utilfredsstillende aflagt og revideret.

Ministeriet fandt endvidere, at højskolen havde afgivet urigtige oplysninger om antallet

af danske og udenlandske elever samt kursusdatoer på kurser afholdt i 1993 og 1994.

På denne baggrund krævede ministeriet i april 1995, at højskolen tilbagebetalte ca. 517.000 kr., som ministeriet fandt at skolen havde modtaget uberettiget i statstilskud fra 1993 til 1995.

Højskolen afviste dog med henvisning til EU-retlige regler ministeriets påstand om, at skolen havde afgivet urigtige oplysninger om antallet af tilskudsudlæsende elever.

I november 1995 meddelte ministeriet skolen, at man havde nedsat det beløb, som ministeriet krævede tilbagebetalt til ca. 333.000 kr., idet ministeriet nu anså to kurser i henholdsvis 1993 og 1994 for tilskudsberettigede.

Højskolen tilkendegav ultimo februar 1996, at man accepterede ministeriets tilbagebetalingskrav. Beløbet vil blive modregnet i skolens fremtidige tilskud.

281. På baggrund af artikler i dagspressen om en tidligere elevs deltagelse i indsamlingsaktiviteter i forbindelse med et ophold ved *Den rejsende Højskole i Tvind*, henvendte ministeriet sig i november 1995 til højskolen.

Ministeriet bad højskolen kommentere de pågældende avisartikler samt besvare diverse spørgsmål relateret til skolens indsamlingsaktiviteter, bl.a. om formålet med den omtalte indsamling, om indsamlingen havde været en obligatorisk del af det planlagte undervisningsforløb mv.

Undervisningsministeriet oplyste medio marts 1996 over for Rigsrevisionen, at skolen primo januar 1996 afgav de oplysninger, ministeriet havde ønsket, samt at ministeriet på denne baggrund ikke fandt anledning til at foretage sig yderligere i sagen. Skolens oplysninger var dog næppe korrekte, jf. pkt. 245.

282. I januar 1996 fremkom Undervisningsministeriet med resultatet af en undersøgelse af, hvorvidt skolerne i Skolesamvirket Tvind, opfyldte den fundamentale tilskudsbetingselse at

være selvejende institutioner, således som det kræves i lovgivningen om de frie skoler.

Ministeriet konkluderede i undersøgelsen, at Tvindskolerne ikke var selvejende institutioner i den forstand, der var lagt til grund for godkendelses- og tilskudslovgivningen for de frie skoler.

Ministeriet lagde i den forbindelse vægt på følgende forhold:

- Skolernes fripladsordninger blev anset for administreret uafhængigt af den enkelte skoles bestyrelse i et fællesskab, der var skolens egne interesser uvedkommende.

- Skolernes huslejekontrakter med Fællesseje var indgået på usædvanlige, bebyrdende og indskrænkende lejebetingselser, hvorfor kontrakterne ikke fandtes indgået mellem frie og uafhængige parter.

- Skolerne agtede ikke at etablere sig i egne bygninger, hvilket normalt ville være i en skoles interesse, idet skolen derved ville sikre sin selvstændighed i forhold til udenforstående interesser.

- Skolerne havde truffet et revisorvalg, der ikke gav den enkelte bestyrelse eller Undervisningsministeriet sikkerhed for en uafhængig, kritisk revision.

283. På baggrund af undersøgelsen underrettede Undervisningsministeriet Tvindskolerne om, at de efter ministeriets opfattelse ikke kunne anses for tilskudsberettigede, da de ikke kunne betragtes som selvstændige, frie og uafhængige.

Ministeriet var dog indstillet på, ud fra hensynet til elever og kursister på igangværende kurser, at acceptere at godkendelse og tilskud fortsatte indtil videre. Skolerne skulle dog inden for en rimelig tidsfrist foretage ændringer, så de kunne indrette sig i overensstemmelse med lovgivningen.

284. Rigsrevisionen modtog i februar 1996 fra Undervisningsministeriet et udkast til forslag til lov om ændring af lov om folkehøjskoler, efterskoler, husholdningsskoler og håndarbejdsskoler, samt et udkast til forslag til lov om ændring af lov om friskoler mv.

Ifølge bemærkningerne til udkastene er hensigten med ændringen af de pågældende love at klargøre kravet om, at skolerne skal være selvejende institutioner, herunder at skolerne skal være uafhængige i ledelsesmæssig og økonomisk henseende.

Lovforslagene indebærer bl.a. en nærmere fastlæggelse af habilitetskravene til skolernes bestyrelsesmedlemmer og revisor, indførelse af en grænse for antallet af elever der kan modtage delvis friplads, krav til anbringelsen af likvide midler, samt hjemmel for ministeren til at pålægge skolerne at skifte revisionsfirma. Desuden fastslås, at bestyrelsen skal forvalte skolens midler, så de bliver til størst mulig gavn for skolens formål.

Rigsrevisionen har i sit høringssvar bl.a. foreslået, at kursusbegrebet for de frie kostskoler defineres nærmere, idet dette begreb er særdeles centralt i loven. Det fremsatte lovforslag (L 219) indeholdt ikke en sådan definition, men ministeriet har oplyst, at man vil overveje Rigsrevisionens forslag nærmere.

285. Som omtalt i pkt. 103 besluttede ministeriet den 29. marts 1996 indtil videre at tilbageholde tilskuddet til de 7 frie kostskoler under Skolesamvirket Tvind. Baggrunden var en henvendelse fra Rigsrevisionen om det foreløbige resultat af Rigsrevisionens gennemgang af tilskudsgrundlaget for 1993 og 1994 for de 7 skoler. Ministeriet har endnu ikke afsluttet sine undersøgelser i sagen.

286. På baggrund af ovennævnte henvendelse fra Rigsrevisionen iværksatte Undervisningsministeriet desuden en revisionsmæssig undersøgelse af tilskudsgrundlaget for de øvrige 18 frie kostskoler, der er tilknyttet Skolesamvirket

Tvind. Undersøgelsen udføres p.t. af et privat revisionsfirma.

Rigsrevisionens bemærkninger

287. Som det fremgår af ovenstående, foretog Undervisningsministeriet rutinemæssigt gennemgang af Tvindskolernes regnskaber mv. For de frie kostskolers vedkommende blev gennemgangen dog udført med nogen forsinkelser og uden en systematisk tilrettelæggelse.

Rigsrevisionen finder det påkrævet, at ministeriet snarest fastlægger formaliserede retningslinjer for regnskabsgennemgangen og opfølgningen på de frie kostskolers område.

288. Som omtalt i pkt. 282 afsluttede ministeriet i januar 1996 en undersøgelse af, hvorvidt Tvindskolerne reelt fungerer som selvejende institutioner. Ministeriet lagde i sin undersøgelse vægt på forskellige forhold bl.a. vedrørende skolernes fripladsordninger, huslejekontakten, fælles administration og valg af revisor.

Det er Rigsrevisionens vurdering, at ministeriet langt tidligere kunne være blevet opmærksom på Tvindskolernes manglende selvstændighed, hvis man havde lagt mere vægt på det økonomiske tilsyn med skolerne.

Rigsrevisionen finder det positivt, at ministeriet har taget initiativ til at klargøre lovgivningens krav om skolernes uafhængighed.

Rigsrevisionen den 1. maj 1996

Henrik Otbo

289. Ministeriet havde desuden iværksat visse specielle undersøgelser vedrørende enkelte skoler i Skolesamvirket Tvind. Undersøgelserne var tilsyneladende fortrinsvis forårsaget af henvendelser fra offentligheden.

Det er Rigsrevisionens indtryk, at ministeriet i sit økonomiske tilsyn med frie kostskoler og frie grundskoler næsten udelukkende baserer sig på revisors rapportering samt på oplysninger, som man i øvrigt modtager udefra. Så vidt Rigsrevisionen er orienteret, har økonomiafdelingen ikke aflagt besøg på frie grundskoler med henblik på undersøgelse af skolernes tilskudsgrundlag, økonomiske forvaltning e.l. For så vidt angår de frie kostskoler, gennemfører Folkeoplysningsafdelingen efter det oplyste enkelte skolebesøg om året, men hovedformålet synes heller ikke her at være kontrol af tilskudsgrundlag eller tilsyn med økonomiforvaltningen i øvrigt.

Efter Rigsrevisionens opfattelse har undersøgelsen af Tvindskolerne vist, at ministeriet på disse tilskudsområder ikke bør basere sit økonomiske tilsyn alene på revisors rapportering, men at ministeriet bør supplere sit tilsyn med selvstændige, stikprøvevis undersøgelser ved besøg på skolerne. Herved vil ministeriet også få mulighed for at konstatere, om skolerne og deres revisorer fortolker tilskudslovgivningen korrekt og faktisk lever op til kravene i lovgivningen.

/Vibeke Andersen

Statsrevisorernes bemærkninger

Denne beretning er undergivet rigsrevisorlovens regler om en efterfølgende redegørelse fra ministre og rigsrevisors bemærkninger hertil. Statsrevisorernes endelige stillingtagen vil finde sted i forbindelse med afgivelsen til Folketinget af den endelige betænkning over statsregnskabet.

Det danske system med frie skolars ret til statsstøtte bygger på, at der hersker tillid til, at skolerne ikke misbruger disse rettigheder.

Statsrevisorerne påtænder skarpt, at det har været muligt for Skolesamvirket Tvind at sætte sig ud over denne forudsætning, uden at der tidligere har været grebet ind. Det er den til enhver tid siddende ministers ansvar at gennemføre et effektivt tilsyn, der kan forhindre en udnyttelse af statslige tilskudsordninger, som den Skolesamvirket Tvind har betjent sig af.

Rigsrevisors undersøgelse af Skolesamvirket Tvind viser et billede af en centralt styret, udspuleret udnyttelse af offentlige tilskud. Beretningen viser endvidere, at de offentlige tilskud ikke udelukkende er blevet anvendt til skole- og undervisningsvirksomhed. Det demokratiske grundlag for de frie og uafhængige skoler er gennemhullet af den mangel på habilitet og selvstændighed, som samvirket og tilknyttede fonde, foreninger og selskaber har udvist i forhold til de opgaver og det ansvar, som lovgivningen forudsætter varetaget.

Statsrevisorerne har navnlig bemærket, at både Fællesseje, samtlige Tvindskoler, foreninger, firmaer, fonde m.v. har haft fælles revisor. Det er så iøjnefaldende, at ministeriet ikke har kunnet undgå at lægge mærke dertil og derfor burde have været særlig opmærksom på de deraf følgende habilitetsproblemer. Ministeriet har tværtimod tillagt den fælles revisors erklæringer en helt afgørende betydning ved tilsynet.

Statsrevisorerne er opmærksomme på, at undervisningsministeren agter at fremsætte et lovforslag, der bl.a. præciserer, at frie skoler netop skal være frie og uafhængige, og at deres midler alene må gå til skolens formål.

Bilag 1

Institutioner under Skolesamvirket Tvind, som har modtaget statsfiskud i 1994

Efterskoler som har modtaget statsstøtte i henhold til lov om frie kostskoler:

- Bustrup Efterskole
- Den Internationale Efterskole, Bustrup
- Den Internationale Efterskole på Boserup
- Den Internationale Efterskole på Skydebanegård
- Starreklinte Efterskole.
- Den Internationale Efterskole og Højskole på Nebbegård
- Den Internationale Efterskole i Helsingør
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Fælleseje)
- Juelsminde Efterskole
- Den Internationale Efterskole i Juelsminde
- Bogense Efterskole
- Vamdrup Efterskole
- Asserbohus Efterskole
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Estate)
- Roskilde Efterskole
- (Bygningerne lejes af Roskilde fjord Skolecenter ApS.)

Husholdnings- og håndarbejdsskoler som har modtaget statsstøtte i henhold til lov om frie kostskoler:

- Nordjyllands Husholdningsskole
- Husholdningsskolen på Søgårdshus
- Sydsjællands Husholdningsskole
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Fælleseje)
- Juelsminde Husholdningsskole
- Tvind Håndarbejdsskole
- Nordfyns Husholdningsskole
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Estate)

Højskoler som har modtaget statsfiskud i henhold til lov om frie kostskoler:

- Den rejsende Højskole i Juelsminde
- Den rejsende Højskole i Tvind
- Den rejsende Højskole på Sejrens Vej i Tvind
- Den rejsende Højskole i Bogense
- Den rejsende Højskole i Vamdrup
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Estate)
- Den rejsende Højskole på Sydsjælland
- (Skolen lejer sine bygninger af Den Selvejende Institution Fælleseje)

Friskoler som har modtaget statsstøtte i henhold til friskoleloven:

- Roskilde Friskole
- Friskolen i Veddinge Bakker
- Samid skole
- Hellebæk Friskole
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Fælleseje)
- Juelsminde Friskole
- Friskolen i Tvind
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Estate)

Institutioner under Skolesamvirket Tvind, som ikke har modtaget statsfiskud i 1994

Tvindskoler:

- Småskolen på Christianshede ZOO
- Småskolen for Kunst, Musik og Teater, Lindknud
- Småskolen Fremtidens Danmark/Naturfolkene, Virklund
- Småskolen Fremtidens Danmark/De uddannelsessøgende, Rømø
- Småskolen for Natur og sport, Håsum
- (Ovennævnte skoler lejer deres bygninger af Den Selvejende Institution Fælleseje)
- Småskolen Fremtidens Danmark/Søfolkene, Vamdrup
- (Skolen lejer bygningerne af Den Selvejende Institution Estate)
- Småskolen på Løvdal Naturcenter
- (Skolen lejer bygningerne af Løvdal A/S)
- Småskolen på Carene Star, Skærbæk
- (Skolen lejer skibet af Fælleseje)
- Det Nødvendige Seminarium
- (Skolen lejer bygningerne af Den Selvejende Institution Estate)
- Nyborg Søfarsskole
- (Skolen lejer bygningerne af Nyborg Kommune)

Foreninger:

- Skolesamvirket Tvind Forvaltningen
- Foreningen af Rejsende Højskoler inden for Skolesamvirket Tvind
- Foreningen af Efterskoler og Husholdningsskoler inden for Skolesamvirket Tvind
- Foreningen af Internationale Efterskoler inden for Skolesamvirket Tvind
- Foreningen af Friskoler inden for Skolesamvirket Tvind
- Foreningen af Småskoler inden for Skolesamvirket Tvind
- Kunstforeningen af 22. marts 1985
- Hjælpekassen af 1990

Institutioner, selskaber og foreninger, der har haft saglig eller anden økonomisk forbindelse med skoler, lærere eller elever inden for Skolesamvirket Tvind

A. Erhvervsdrivende institutioner og fonde

Den Selvejende Institution Rederet Thomas Brocklebank

Den Selvejende Institution Fælleseje

Fælleseje er en erhvervsdrivende selvejende institution. Institutionens formål er ifølge vedtægterne at erhverve fast ejendom og skibe samt inventar for at udleje dette på rimelige vilkår til anvendelse for:

- Private, selvejende undervisnings- og uddannelsesinstitutioner, hvis virksomhed tilstræber at fremme den gensidige mellem-menneskelige forståelse og samvirksomhed lokalt, nationalt og /globalt.

- Andre almennyttige, private selvejende institutioner og foreninger i Norden, hvis virksomhed tilstræber at fremme den gensidige mellemmenneskelige forståelse og samvirksomhed lokalt, nationalt og /globalt.

Endvidere kan Fælleseje støtte de ovennævnte institutioner på andre måder. Fælleseje havde i 1994 et overskud på 3 mill. kr. ud af en omsætning på 37 mill. Selskabet havde i 1994 en egenkapital på 106 mill. kr. og aktiver på i alt 266 mill. kr. Fælleseje ejede skole- og kursusjendomme til en værdi af 130 mill. kr.

Den Selvejende Institution Estate

Estate er en erhvervsdrivende selvejende institution. Institutionens formål er det samme, som fremgår af Fællesejes vedtægter. Estate havde i 1994 et overskud på 1 mill. kr. ud af en omsætning på 11 mill. kr. Egenkapitalen var på 14,6 mill. kr. og selskabet havde aktiver for 80,3 mill. kr. Estate ejede skole- og kursusjendomme til en værdi af 65,8 mill. kr.

Roskilde Fjord Skolecenter ApS

Roskilde Fjord Skolecenter ApS ejes 100 % af Fælleseje.

Ifølge vedtægterne har selskabet til formål at købe og sælge fast ejendom, leje og udlejning af samme, herunder restaurations- og hoteledrift samt skole og undervisningsvirksomhed.

Selskabet lejede sine bygninger ud til Roskilde Efterskole.

I 1993 havde selskabet aktiver på i alt 0,1 mill. kr.

P 13 A/S

Fælleseje ejer 90 % af aktierne i P 13 A/S.

De sidste 10 % ejes af en privatperson.

Formålet med selskabet er ifølge vedtægterne at erhverve og drive landbrugsejendommen Plagborgvej 13, 7200 Grindsted.

Løvdal A/S

Den Selvejende institution Fælleseje ejer 90 % af aktierne i Løvdal A/S. De resterende 10 % ejes af en landmand, der har bestemmende

indflydelse i selskabet som følge af stemmeberettigelsen på de af Fælleseje tilhørende aktier.

Selskabets formål er ifølge vedtægterne at erhverve og drive landbrugsejendommen Løvdalsvej 11, Houtved, 9500 Hobro.

I 1993 havde selskabet aktiver på i alt 6,2 mill. kr.

Isterødgård ApS

Fælleseje er hovedaktionær i selskabet. Ifølge vedtægterne har selskabet til formål at drive landbrug.

Oplysninger om selskabets aktiver foreligger ikke.

B. Andre foreninger og fonde

Udviklingshjælpeorganisationer

Der eksisterede følgende udviklingshjælpeorganisationer i 1994:

- The Federation for the Pan-European Benevolent Organizations of UFF and HUMANA.
- U-landshjælp fra Folk til Folk i Danmark.
- U-landshjælp fra Folk til Folk i Norge.
- U-landshjælp från Folk til Folk i Sverige.
- U-landshjælp från Folk til Folk i Finland R.F.
- HUMANA LIMITED, England.
- HUMANA Kleiderhandel GmbH, Tyskland.
- Vereniging HUMANA, Holland.
- HUMANA Asbl, Belgien.
- Association HUMANA, Frankrig.
- Asociación HUMANA de Catalunya, Spanien.
- HUMANA, Verein zur Förderung notleidender Menschen in der dritten Welt, Østtyskland.

Fonden til støtte af humanitære formål til fremme af forskning og til beskyttelse af naturmiljøet

Fonden til støtte af humanitære formål er en ikke-erhvervsdrivende fond oprettet i 1987.

Fonden har ifølge fondens fundats til formål med rentebærende eller rentefrie lån, pengegaver eller på anden måde at yde støtte til humanitære formål, til fremme af forskning og til beskyttelse af naturmiljøet over hele verden.

Fondens midler indbetales frivilligt af lærerne ved Tvindskolerne. Rigsrevisionen er ikke i besiddelse af oplysninger om fondens aktiver.

Spareforeningen af 1. januar 1987

Spareforeningen har ifølge vedtægterne til formål at modtage indskud fra foreningens medlemmer og gaveydelse fra tredjemand og efter bestyrelsens anvisninger med de således indbetalte midler at udlåne disse til:

1. Private, selvejende undervisnings- og uddannelsesinstitutioner, som i deres virksomhed søger fremmet den gensidige mellem-menneskelige forståelse, lokalt, nationalt og/eller globalt.
2. Private selskaber og/eller institutioner, der har til formål at anskaffe fast ejendom og inventar og tilbehør for på rimelige vilkår at udleje disse til institutioner som de under pkt. 1 nævnte.
3. Almenvælgørende fonde og institutioner, som virker for at fremme den gensidige mellem-menneskelige forståelse, lokalt, nationalt og/eller globalt, herunder Den Selvejende Institution Fælleseje.
4. Personer og/eller grupper af personer, der arbejder med undervisnings-, uddannelses- eller forskningsprojekter, hvorved den gensidige mellem-menneskelige forståelse lokalt, nationalt og/eller globalt søges fremmet.
5. Personer og/eller grupper af personer, foreninger eller institutioner, såvel her som i udlandet, der arbejder for alle menneskers

ubetingede ligeberettigelse, som fx defineret i FN's menneskerettighedserklæring af 10. december 1948.

6. Forskning, udvikling og produktion.

Endvidere har Spareforeningen til formål

- at forvalte indskudte, ikke udlånte midler ved anbringelse efter bestyrelsens skøn i sparekasse, bank eller værdipapirer eller på anden måde, i sin forvaltning af indskudte, ikke udlånte midler er bestyrelsen berettiget til at løbe sædvanlige forretningsmæssige risici.

- at påtage sig administrationen af medlem-mernes private økonomi.

Det fremgår af vedtægterne, at "mennesker med fælles tid, fælles økonomi og fælles fordeling" kan optages som medlemmer af foreningen. Bestyrelsen beslutter, hvem der kan optages som medlemmer, ligesom den beslutter, hvem der skal slettes af medlemslisten.

For hvert medlem føres en kapitalkonto, udvisende de værdier, som medlemmet har indskudt i foreningen. Et medlem kan til enhver tid overdrage sit indestående på kapitalkontoen til Den Selvejende Institution Fælleseje. I tilfælde af medlemsophør eller medlemmets død overdrages indestående på kapitalkontoen på bestyrelsens foranledning til Fælleseje.

Spareforeningens midler indbetales frivilligt af lærerne ved Tvindskolerne. Der foreligger ikke oplysninger om foreningens aktiver.

Fuldmagtsforeningen

Fuldmagtsforeningen er en privat forening. Formålet ifølge vedtægterne er på grundlag af fuldmagter at varetage en række personers private økonomiske og juridiske forhold.

Som medlemmer optages personer med tilknytning til Tvind, der aktivt med deres ar-

bejdskraft eller på andre måder støtter foreningens virksomhed. Fuldmagten indebærer at foreningen varetager medlemmets økonomiske forhold, herunder skatteforhold, samt økonomiske og juridiske forhold i øvrigt.

Ved en eventuel opløsning af foreningen drager bestyrelsen omsorg for, at eventuelle værdier overdrages til den selvejende institution Fælleseje. Som medlemmer af bestyrelsen ses bl.a. bestyrelsesmedlemmer for DSI Fælleseje, DSI Estate samt DSI Thomas Brocklebank.

Der foreligger ikke oplysninger om foreningens aktiver.

Foreningen af Venskabsselever

Foreningen af Venskabsselever blev ifølge forstanderen for Den rejsende Højskole i Tvind startet af en kreds af lærere inden for Skolesamvirket Tvind.

Formålet med foreningen var at knytte venskaber mellem elever ved Tvinds skoler i Danmark og elever ved skoler i Afrika drevet af UFF.

Samtlige skoler inden for Skolesamvirket var medlemmer af foreningen, der efter det oplyste blev nedlagt med udgangen af 1993.

Det fremgår af skolerne regnskaber, at tre Tvindskoler ydede et samlet bidrag på i alt 53.950 kr. til foreningen af Venskabsselever i 1993.

Der ses ikke, at være ydet bidrag til foreningen i 1994.

Foreningen til almene formål af 22. august 1989

Formålet med foreningen er ifølge vedtægterne ved gaver, lån og på andre måder at støtte alment velgørende eller på anden måde støtte almennyttigt arbejde til fordel for en større kreds af personer, såsom:

- Undervisnings-, uddannelses- og/eller forskningsprojekter, der søger at fremme gens-

dig mellemmenneskelig forståelse, lokalt, nationalt og/eller globalt.

- Udviklingsprojekter i den tredje verden.

- Private selskaber og/eller institutioner, der har til formål at anskaffe fast ejendom, inventar og tilbehør for på rimelige vilkår, at udleje disse til undervisnings-, uddannelses- eller forskningsinstitutioner samt udviklingsprojekter i den tredje verden.

- Personer og/eller grupper af personer, foreninger eller institutioner, der arbejder for almen menneskers ligeberettigelse.

- Almen velgørende fonde, institutioner og foreninger, der søger at fremme gensidig mellemmenneskelig forståelse, lokalt, nationalt og/eller globalt.

Som medlemmer optages mennesker, der deler liv, ære og velfærd med hinanden under betegnelsen fælles tid, fælles økonomi og fælles fordeling.

Det fremgår af foreningens regnskab for 1993, at foreningen havde indtægter på i alt 1.176.778 kr. De største indtægter hidrørte fra bidrag og gaver, som udgjorde 1.172.000 kr. af foreningens samlede indtægter. Disse indtægter var efter det oplyste, hovedsageligt tilvejebragt gennem frivillige indbetalinger fra lærere inden for Skolesamvirket Tvind. I 1993 bidrog i alt 278 personer med frivillige indbetalinger på henholdsvis 4.500 kr. og 4.000 kr. pr. person.

Foreningen havde i 1993 udelukkende udgifter til formålsbestemt elevstøtte. Elevstøtten blev efter ansøgning ydet til støtte til betaling af skolepenge for udenlandske elever ved Tvinds skoler.